

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tuomas Juvonen

Valkoisen Suomen manifesti

Tampereen valloituksen muistojuhla 1919

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2012

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, historia

JUVONEN TUOMAS: Valkoisen Suomen manifesti: Tampereen valloituksen muistojuhla 1919

Pro gradu -tutkielma, 76 s.

Historia

Helmikuu 2012

Suomen sisällissodassa Tampereen taisteluiden merkitys sodan lopputulokselle oli merkittävä. Tampereella, joka oli keskeinen työväenkaupunki, ratkaistiin sisällissota valkoisen osapuolen voitoksi. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sisällissodan muistamista vuosi Tampereen taisteluiden päättymisen jälkeen järjestetyn Tampereen valtauksen muistojuhlan välityksellä. Tutkimuksessa luodaan kokonaiskuvaa ensimmäisestä Tampereen valloituksen muistojuhlasta. Siinä käsitellään kolmepäiväisiksi muodostuneita juhlallisuuksia, sekä tuodaan esiin niitä toimijoita, jotka toimivat juhlan järjestämisen takana. Tämän lisäksi tutkimus tuo esiin niitä reaktioita, joita juhla aiheutti niin Tampereen kaupungin valtuuston kuin voittaneeseen että hävinneeseen puoleen itsensä samaistavien kuntalaisten keskuudessa. Tampereella pidettiin yllä viholliskuvia ”itsen” ja ”toisen” välillä, ja tutkimuksessa tarkastellaan miten tämä näkyi juhlan vietossa. Juhlan voi katsoa muodostuneen myös tietynlaiseksi poliittiseksi näyttämöksi suojeluskunnalle ja valtionhoitaja Carl Gustaf Emil Mannerheimille ja myös tätä käsitellään tutkimuksessa. Työssä ”tiheän vuoropuhelun” avulla pyritään löytämään vastauksia ja kuvauksia tapahtumista ja tuntemuksista. Kiinnittämällä huomiota sanavalintoihin, toistuviin kielikuviin ja kertomis- tai kirjoittamishetken tilanteisiin voidaan tavoittaa sekä subjektiivisia että kertojille yhteisiä käsityksiä ja emootioita. Tässä työssä luodaan katsaus ilmapiiriin, joka vallitsi Tampereella vuonna 1919 ja miten se heijastui valkoisen Suomen järjestämän Tampereen valtauksen muistojuhlan yhteydessä.

Lähdemateriaalina työssä on käytetty Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja, kaupungin valtuutettu, rehtori Kaarlo Tiirilän päiväkirjoja, *Aamulehteä* ja *Kansan Sanaa* sekä pienempiä lehtiä *Suojeluskuntalaisen Lehteä*, *Sunnuntaitervehdystä* ja *Työkansaa* sekä kertomuksia Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta ja Tampereen kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1919. Keskeistä tutkimuskirjallisuutta ovat Ulla-Maija Peltosen teos *Muistin paikat: Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*, yleisteos *Sisällissodan pikkujättiläinen*, Petri Karosen ja Kerttu Tarjamon toimittama *Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla*, Väinö Voionmaan *Tampereen kaupungin historia IV osa: Tampereen uusin historia*, Eino Jutikkalan *Tampereen historia III*, kokoelmateos *Tampere 1918* sekä Aapo Roseliuksen väitöskirja *Kiista, eheys, unohdus: Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944*.

Tampereen valloituksen muistojuhlalla oli moninaiset vaikutukset Tampereen kaupunkilaisiin. Muistojuhlilla oli voimakas psykologinen vaikutus molemmille osapuolille. Voittaneelle puolelle se mahdollisti sodan voittamisen muistamista, kun se hävinneelle puolelle merkitsi pelkästään katkeraa muistoa vuodentakaisista tapahtumista. Muistojuhlalla oli myös suuri ideologinen merkitys voittaneelle puolelle. Valkoinen Suomi sai rakentaa omaa ideologiaansa juhlien välityksellä, ja suojeluskunnat sekä C.G.E. Mannerheim pystyivät käyttämään juhlia oman asemansa parantamiseen sotien välisessä Suomessa. Juhlien välityksellä vihollisuudet säilyivät kahden kansanosan välillä. Sodan muistaminen ja kansan voimakas jakautuminen kahtia ei mahdollistanut

rauhaa, vaan molemmat puolet tunsivat syvää vihaa toisiaan kohtaan. Tampereella järjestetty valloituksen muistojuhla vuonna 1919 ei ollut koko kansan juhla, vaan se oli voittaneen puolen juhla, jolla rakennettiin valkoista Suomea.

Sisältö

1.	Johdanto	1
1.1.	Tutkimuskysymys ja teoriaa	1
1.2.	Sisällissodan yksivuotisjuhlallisuudet	7
1.3.	Sodan muistaminen.....	9
1.4.	Viholliskuvien ylläpito.....	13
2.	Valtuuston tiukka kädenvääntö.....	15
2.1.	Tampereen kaupunginvaltuusto	15
2.2.	Tampereen työläisten edustajat eivät yhdy juhlimiseen	17
2.3.	Kaupunginvaltuustolla on velvollisuus ottaa osaa juhlien järjestelyihin.....	19
2.4.	Vasemmiston vastustus voittaa.....	23
3.	Toimijat juhlan takana	26
3.1.	Juhlajärjestelyt porvarillisen juhlatoimikunnan ja suojeluskunnan yhteistyötä	26
3.2.	Yksityiset toimijat avustamassa muonituksessa, majoituksessa ja ohjelmassa	30
4.	Kolme päivää valkoisia juhlallisuuksia	33
4.1.	Perjantainen suojeluskuntaspektaakkeli.....	33
4.2.	Tampere vallataan toistamiseen lauantaina	35
4.3.	Mannerheim juhlille päätöspäivänä.....	39
5.	Suojeluskunnan ja C. G. E. Mannerheimin esittelykanava	43
5.1.	Suojeluskunnan uusi tuleminen	43
5.2.	C. G. E. Mannerheimin poliittinen ase.....	47
6.	Voittaneen puolen juhlat.....	51
6.1.	Isänmaallisen hurmoksen nimeen.....	51
6.2.	Vuoden takaiset muistot	53
6.3.	Vihollisuuksien ylläpito omaa viattomuutta korostamalla.....	56
7.	Sorron juhla	59
7.1.	Hävinnyt puoli sivustaseuraajana.....	59
7.2.	Julma peto ja rauhaa rakastava työläisluokka.....	64
8.	Valkoisen Suomen manifesti	67
9.	Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	71

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskysymys ja teoriaa

Suomessa alkoi sisällissota alkuvuonna 1918, vain vajaa pari kuukautta sen jälkeen kun Suomi oli julistautunut itsenäiseksi Venäjän vallan alta. Sisällissodan syyt olivat moninaiset, mutta ilman maailmansotaa ja Venäjän vallankumouksia ei Suomi olisi ollut kykeneväinen irtautumaan Venäjästä ja aloittamaan seurannutta valtataistelua. Suomen sisällissota ei ollut mitenkään poikkeus tai ainutkertainen tapahtuma, sillä samanlaisia yhteiskunnallisia kriisejä syntyi kaikissa maissa, jotka itsenäistyivät Venäjän ja Itävalta-Unkarin imperiumien hajotessa ensimmäisessä maailmansodassa.¹ Suomen sisällissota oli ohi jo kesään mennessä, mutta sen vaikutukset säilyivät ja näkyivät kauan suomalaisessa yhteiskunnassa. Rauhaan palaaminen oli prosessi, joka kesti pitkään, eikä aseiden vaiettua voitu vielä puhua rauhasta. Suomessa käyty sisällissota vuonna 1918 muutti voimakkaasti suomalaista yhteiskuntaa. Sen jälkeen elämä muuttui useilla osa-alueilla ja sodan jättämät kokemukset ja muistot jäsensivät yhteiskuntaa vuosikymmeniksi eteenpäin. Sota jäsensi kansalaisia voittaneisiin ja hävinneisiin, jossa jokaisen oli määriteltävä paikkansa uusissa oloissa. Sota muutti voimakkaasti koko vallitsevaa yhteiskuntaa, sillä irtautuminen Venäjästä ja voimakkaat yhteiskunnalliset muutokset jo loppuvuodesta 1917 eivät mahdollistaneet paluuta sotaan edeltäneeseen tilaan. Kuten Pertti Haapala toteaa, vuoden 1919 Suomi oli toisenlainen kuin vuoden 1917 Suomi; se oli itsenäinen ja demokraattinen tasavalta. Tasavallan ja tärkeiden uudistusten toteuttamiseen tuskin tarvitaan sota, mutta Suomessa niin kävi.²

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole syventyminen Suomessa vuonna 1918 käytyyn murhenäytelmään. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella sodan muistamista Tampereella, joka oli yksi sodan ja Suomen merkittävimmistä kaupungeista. Tätä sodan muistamista tarkastelen suoraan sotaan viittaavassa juhlassa; Tampereen valloituksen muistojuhlassa vuonna 1919. Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei ole itse sisällissodan tarkastelu, se on kuitenkin kontekstoinnissa tärkeää, jotta ymmärtää, millaisessa yhteiskunnassa Suomessa vuonna 1919 elettiin.

Tutkimuksen tarkoitus on pyrkiä luomaan kokonaiskuvaa ensimmäisestä Tampereen valloituksen muistojuhlasta. Pyrin tuomaan esiin niitä toimijoita, jotka häärsivät juhlan takana, jotta laajat

---

¹ Haapala 2010a s. 14–15.

² Haapala 2010a s. 17.

juhlallisuudet saatiin Tampereella järjestettyä. Tutkimuksessani käsitelen myös itse juhlatapahtumia ja kolmepäiväisiksi muodostuneita juhlallisuuksia. Tämän lisäksi pyrin tuomaan esiin niitä reaktioita, joita juhla aiheutti kahtia revityssä Suomessa vuonna 1919. Juhlan voi katsoa muodostuneen myös tietynlaiseksi poliittiseksi näyttämöksi, ja tämän aukaiseminen on tutkimukseni kannalta myös oleellista. Suojeluskunnan rooli näissä juhlissa oli hyvin keskeinen, ja siitä syystä tarkasteluni pyörii suojeluskunnan ympärillä läpi koko kerronnan. Pyrin myös luomaan käsitystä siitä, miten juhlan vietossa ja yleisesti ottaen Tampereella vuonna 1919 haluttiin ylläpitää viholliskuvia ja vetää selvä raja ”itsen” ja ”toisen” välille. Kaiken tämän selvittäminen vaatii kontekstointia Tampereen ihmisten elämään vuonna 1919. Ymmärtääkseen vuoden 1919 ilmapiiriä, on pakko myös kartoittaa vuoden takaisia tapahtumia Tampereella. Tämän työn tarkoituksena on luoda katsaus ilmapiiriin, joka vallitsi Tampereella vuonna 1919 ja miten se heijastui voittajille järjestettyjen Tampereen valtauksen muistojuhlien yhteydessä. Sen lisäksi, että pyrin luomaan mahdollisimman yksityiskohtaisen kuvauksen näistä juhlista ja sisällissodan aiheuttamasta muistosta, luon myös kuvaa siitä, miten voittanut puoli pyrki hyödyntämään juhlallisuuksia rakentaakseen valkoista Suomea.

Yleisesti ottaen puhun tässä työssä Suomesta kahtena osana, hävinneenä ja voittaneena. Tämä jaottelun tarkoituksena ei ole mitenkään yksinkertaistaa Suomen kansan heterogeenisyyttä, mutta sisällissodan jälkeen oli kaikkien määriteltävä paikkansa Suomen yhteiskunnassa joko samaistumalla voittaneeseen tai hävinneeseen puoleen. Kuten Pertti Haapala on todennut, sisällissota jakoi kansan kahtia, ja punaisesta ja valkoisesta puolesta tuli yhteiskunnan luokkajaon sinetti ja symboli vuosikymmeniksi eteenpäin.³

Miksi aihe on tutkimisen arvoinen? Sisällissodan jälkeen sodan muistamisesta tuli keskeinen julkisissa muistojuhlissa. Voittanut puoli sai määritellä sodan perinnön, julkisen muiston sekä julkisen muistamisen muodot. Muistojuhlat täyttivät monta eri tarvetta; oli omaisten tarve käsitellä heidän menetyksiään ja yhteisön tarve luoda merkityksiä tapahtuneelle. Sisällissodan yksivuotismuistot muodostivat myös merkittävän ideologisen ja organisatorisen manifestin, jonka laajuus ja intensiivisyys olivat lähinnä reaktio kriisiajan poliittisille ja yhteiskunnallisille mullistuksille.⁴ Sisällissodan muistaminen jatkoi kansan kahtiajakoa aina toisen maailmansodan syttymiseen saakka. Maailmansotien välisen ajan voittanut puoli sai käsitellä tapahtumia julkisten muistojuhlien, muistopatsaiden ja sankarihautojen välityksellä, mutta hävinnyt puoli joutui käsittelemään tapahtuneita sisäisesti ja hiljaisesti. Muistojuhlat toimivat voittaneelle puolelle

---

³ Haapala 1986 s. 318.

⁴ Roselius 2010 s. 58, 89.

kanavana käsitellä kollektiivisesti tapahtunutta. Sen sijaan hävinnyt puoli ei saanut tällaista mahdollisuutta, sillä julkinen muistaminen ei ollut sen osalta mahdollista. Se joutui käsittelemään tapahtunutta kollektiivisen muistelun sijaan ennemminkin yksityisesti. Kuitenkin kiinnittämällä huomiota suremisen kollektiivisiin tapoihin saadaan tietoa esimerkiksi siitä, miten joukkotuho vaikuttaa ihmisiin ja yhteiskuntaan tai millä tavoin esimerkiksi muistomerkit (ja muistojuhlat) mahdollistavat suremisen. Historiallisen trauman käsittely edellyttää muistamista ja trauman aiheuttajan kriittistä kohtaamista. Tapoja kohdata historiallinen trauma ovat juuri toistaminen ja purkaminen. Purkamisella, vaikean muiston perinpohjaisella selvittämällä, on tärkeä merkitys, sillä pelkkä toistaminen asiasta puhumalla kieltää helposti suremisen ja sumentaa näin perustavan kysymyksen muistamisesta. Muistamisen ja historian välillä ei ole yksinkertaista kahtiajakoa. Suomessa sisällissodan muistamiseen ja unohtamiseen on liittynyt ristiriitoja. Toiston ja purkamisen prosessi on ollut alusta lähtien iduillaan sodan kummallakin osapuolella. Trauman purkaminen liittyy olennaisella tavalla kysymykseen, kenellä on oikeus sanoa, mitä menneisyydestä muistetaan ja unohdetaan. Toisto ja purkaminen ovat sisäkkäisiä muistamisen muotoja ja ne ovat kiinteässä yhteydessä yhteiskuntapoliittisiin ja kulttuurisiin muutoksiin.⁵ Suomessa sisällissodan muiston purkaminen tapahtui vasta paljon tämän tutkimusrajauksen jälkeen, eikä vielä vuonna 1919 kumpikaan osapuoli ollut päässyt käsittelemään traumaa perinpohjaisesti. Tästä johtuen on tärkeää ymmärtää myös muistojuhlallisuuden merkitystä sekä voittaneelle että hävinneelle osapuolelle. Voittajat katsoivat tämän tyyliset juhlallisuudet oikeutenaan, kun taas hävinnyt puoli saattoi nähdä tapahtuneet suorastaan ivana raskaita muistoja ja menetyksiä kohtaan.

Jos sisällissota sota jakoi kansan kahtia, niin voi sen myös katsoa jakaneen sodanaikana Suomen maantieteellisesti kahtia: Etelä- ja Pohjois-Suomeen, maaseutuun ja kaupunkiin. Tässä maantieteellisessä jaossa tämän tutkimuksen kohde Tampere kuului kaupunkiin ja eteläiseen Suomeen. Tampereen merkitys sisällissodassa ja sen päättymisessä oli merkittävä. Tampere oli tunnettu tehdaskaupunki, jossa valtaosa väestöstä kuului työväenluokkaan.⁶ Sodan aikana Tampere oli punaisten lujimman linnoituksen paikka, siksi Tampereella käydyt taistelut olivat ratkaisevia sisällissodan lopputulokselle ja Tampereella sisällissota käytännössä ratkaistiin.⁷

Sisällissodan ja sen jälkiselvittelyjen jälkeen moni kaupunkilainen oli menettänyt lähimmäisiään joko pysyvästi tai vankileireille. Myös lähes viisisataa tuhoutunutta asuinhuoneistoa, lähes kahdeksankymmentä tehdas- ja liikehuoneistoa sekä noin seitsemänkymmentä kuollutta siviiliä

---

⁵ Peltonen 2003 s. 255–256, 258 ja 262.

⁶ Haapala 1986 s. 277.

⁷ Ylikangas 1993 s. 499, 515.

muistuttivat sodan tuhoista.⁸ Tampereen taistelu kosketti lisäksi koko Suomea. Ei pelkästään siksi, että sen merkitys oli niin suuri sodan lopputuloksen kannalta, vaan myös siksi, että Tampereen taisteluissa noin kahdeksastasadasta kaatuneesta valkoisesta sotilaasta oli kaatuneita lähes kolmeltasadalta paikkakunnalta. Tampereen taistelusta tuli koko valkoisen armeijan ja valkoisen Suomen yhteinen taistelu, ja Kalevankankaan alueesta tuli merkittävä sisällissodan muiston maisema.⁹ Näistä syistä johtuen halusin ottaa tarkastelun kohteeksi juuri Tampereen, sillä suuri työväestön osuus mahdollisti myös hävinneeseen puoleen samaistuvien nousun uuden kunnallishallinnon johtoon ja näin hävinnyt puoli pystyi tuomaan esiin omia tuntemuksiaan paremmin kuin monessa muussa kaupungissa. Tampere oli keskeinen työväenkaupunki, mutta valtauksen muistojuhla oli yksinomaan valkoisen Suomen juhla. Lisäksi Tampereen kaupungin merkitys valkoiselle puolelle oli suuri, sillä siellä sota oli ratkaistu ja Tampereen taistelun merkitys tunnustettiin kaikkialla valkoisessa Suomessa.

Työssäni luon kokonaiskuvaa tapahtumista noiden kolmen päivän aikana. Tuon esiin yksityiskohtaisen kuvauksen juhlista. Ensin kuitenkin käsittelen Tampereen kaupunginvaltuustossa juhlan viettämisen tiimoilta herännyttä keskustelua. Tämän jälkeen tarkasteluni siirtyy niihin toimijoihin, jotka häärivät juhlan takana ja mahdollistivat kolmipäiväisten juhlallisuuksien järjestämisen Tampereella. Kappaleessa neljä käyn yksityiskohtaisesti läpi juhlallisuuksien vieton juhlaviikonlopun aikana. Juhlat muodostuivat valkoiselle Suomelle poliittiseksi näyttämöksi, ja suojeluskunnat ja valtionhoitaja Carl Gustaf Emil Mannerheim käyttivät näitä juhlia oman statuksensa nostattamiseen. Tarkkailenkin kappaleessa viisi sitä, miten suojeluskunta ja C. G. E. Mannerheim pyrkivät hyödyntämään Tampereen valtauksen muistojuhlaa oman asemansa parantamisessa. Ilmapiiriä, jota juhlassa pidettiin yllä kirjoitusten ja juhlapuheiden välityksellä, käsittelen tarkemmin kuudennessa kappaleessa, jossa ne välittävät nimenomaan voittaneen puolen ja valkoisen Suomen tunnelmia. Koska juhlat olivat voittaneeseen osapuoleen samaistuvien voimannäyte, jää hävinneen puolen näkökanta virallisen muiston varjoon. Tutkin kuitenkin hävinneeseen puoleen itsensä samaistavien tunnelmia kappaleessa seitsemän.

Kuvaus kolmepäiväisistä juhlista perustuu suurelta osin Aamulehden kirjoituksiin, joten sen tunnelatautuneisuus on voimakkaasti virallisen valkoisen Suomen kannalla. Kuvauksissa oli tyypillistä kertoa hienosta, isänmaallisesta ja juhlallisesta tunnelmasta sekä runsaista suosionosoituksista, ja välittää sitä ilmapiiriä, jota voittanut puoli halusi juhlalla vaalia. Kappaleessa neljä, jossa luon kuvaa viikonlopun tapahtumista, olen kuitenkin pyrkinyt sivuuttamaan

---

⁸ Hoppu 2010 s. 196-197.

⁹ Roselius 2010 s. 65.

voittaneiden mielialan, sillä sitä tarkastelen tarkemmin kappaleessa kuusi. Tapahtumat kuitenkin itsellään avaavat sitä tunnelmaa, jota nämä juhlat aiheuttivat ja jollaista niillä oli tarkoitus luoda, joten käymällä läpi näitä juhlallisuuden muotoja on mahdollista ymmärtää myös siitä aiheutunutta ilmapiiriä. Aamulehden omat kuvaukset sivuutan, ja jos olen niitä jättänyt, niiden tarkoituksena on luoda sitä kuvaa, jota voittanut puoli halusi tapahtumista luoda. Myös luvut osanottajamäärästä perustuu osittain lehtitietoihin, joten niihin on syytä suhtautua pienellä varauksella.

Lähdemateriaalina työssäni käytin Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja, *Aamulehteä* ja *Kansan Sanaa* sekä pienempiä lehtiä *Suojeluskuntalaisen Lehteä*, *Sunnuntaitervehdystä* ja *Työkansaa*. Materiaaleiksi valitsin Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat, koska näin sain käsitystä, miten Tampereen valtuustossa eri puolueet suhtautuivat juhlan viettoon. Lehdistöstä valitsin Tampereen molempien kansanosien pää-äänenkannattajat *Aamulehden* ja *Kansan Sanan*, sekä pienemmät lehdet *Suojeluskuntalaisen Lehden*, koska se oli juhlien keskeisen vaikuttajan suojeluskunnan äänenkannattaja, *Työkansan*, koska se oli kristillisen työväestön äänenkannattaja ja *Sunnuntaitervehdyksen*, koska se puolestaan antoi kuvaa virallisen kirkon näkökannasta. Kävin läpi Tampereen suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat ja Tampereen suojeluskuntaa koskevaa materiaalia, mutta Tampereen valtauksen yksivuotismuistojuhlaa käsiteltiin niissä hyvin vähän.¹⁰ Tutkin myös Tampereen työväenyhdistyksen johtokunnan- ja yleistenkokouksen pöytäkirjat,¹¹ mutta niissä ensimmäisiä Tampereen valtauksen muistojuhlia koskeva kirjoittelu oli lähes olematonta, joten jätin ne kokonaan työni ulkopuolelle. Aikalaiskuvausta otin mukaan kaupungin valtuutettu, rehtori Kaarlo Tiirilän päiväkirjoista, sillä valtuutettu Tiirilä oli merkittävästi mukana kyseisen juhlan järjestelyissä ja toteuttamisessa. Myös Kertomus Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta sekä Kertomus Tampereen kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1919 antavat tietoa vuoden 1919 ilmapiiristä ja sen vaikutuksesta juhlien viettoon.

Lehdistö lähdeaineistona on hyvin subjektiivisia, mutta myös hyvin käyttökelpoista. Lehdistö kertoo sitä totuutta, jota se haluaa kohdeyleisölleen luoda. *Aamulehti* loi toisenlaista totuutta ja *Kansan Sana* toisenlaista. Ne loivat voittaneen ja hävinneen puolen tarinaa ja tuntemuksia

---

¹⁰ Suojeluskunnan arkistot olivat Tampereen valtauksen ensimmäisen muistojuhlan osalta vähäisiä, joten työssäni niihin viitataan vain muutamia kertoja. Muun muassa suojeluskuntain yliesikunnan valistusosaston historia-aineokset sisälsivät pääsääntöisesti leikkeitä 10-vuotismuistosta, vuodelta 1928. Myös Tampereen suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjoissa mainittiin Tampereen valloituksen muistojuhlan viettämiset ylimalkaisesti, kuten kaksivuotismuistojuhlan yhteydessä 15.3.1920 ”Päätettiin anoa kannatusyhdistykseltä käyttövaroja valloitusjuhlia varten 4 ja 5.4.20. tulo ja menoarvion perusteella Smk. 50000:-”. Tampereen suojeluskunnan esikunnan kokouspöytäkirja 13.1920 §1. SK-700/21. KA.

¹¹ Työväenyhdistystä koskevassa materiaalissa huomautukset koskivat myöhempiä juhlia, jotka olivat nekin hyvin vähäisiä. Muun muassa TTY:n pöytäkirjoissa mainitaan 30.3.1921 Tampereen sosialistisen kunnallistoimikunnan ja nuorisoliiton Tampereen osaston halu järjestää Tampereen valtauksen surujuhla ja vuokrata sitä varten yhdistyksen teatterisali. TTY:n johtokunnankokous 30.3.1921 §9. Tampereen työväenyhdistys ry Ca:9 TKA.

sisällissodan muistosta. Kuten Ulla-Maija Peltonen on todennut sisällissodan läheltä kokeneiden kertomuksista:

Lähdeaineistona tapaukset läheltä kokeneiden kertomukset ovat arvokkaita niiden subjektiivisen luonteen vuoksi. Juuri tästä syystä ne ovatkin usein hedelmällisempiä kuin viranomaisarkistojen asiakirjat, käräjäpöytäkirjat tai poliitikon kirjeet.[..]Juuri näiden subjektiivisten lähteiden avulla pääsen lähemmäksi sitä totuutta, jota eri osapuolet sodanjälkeen muistelivat. Pääsen siis myös lähemmäksi ihmistä ja eri kansanosia ja heidän näkemyksiään tapahtumista ja sodan muistamisesta.¹²

Myös lehdistö on tästä samaisesta syystä hedelmällinen aineisto. Sen välityksellä saadaan luotua sitä kuvaa ja niitä tuntemuksia, jota sen kohdeyleisö sisällissodasta tunsu. Hävinneellä ja voittaneella puolella oli omat eriävät näkemykset tapahtumista ja siitä syystä myös valloituksen muistojuhla tulkittiin eri tavalla.

Työssäni haluan ”tiheän vuoropuhelun” avulla löytää vastauksia ja kuvauksia tapahtumista ja tuntemuksista. ”Tiheässä vuoropuhelussa” kysymykset nousevat dialektisesti vastauksista ja päinvastoin. Tiheän vuoropuhelun avulla voi pyrkiä tavoittamaan aineistojen kulttuurisia merkityksiä, kuulijan ja kertojan eli kirjoittajan ja lukijan välistä vuoropuhelua. Kiinnittämällä huomiota sanavalintoihin, toistuviin kielikuviin, persoonamuodon käyttöön, kirjallisuusviittauksiin ja kertomis- tai kirjoittamishetken tilanteisiin voidaan tavoittaa sekä subjektiivisia että kertojille yhteisiä käsityksiä ja emootioita.¹³

Tutkimukseni kannalta keskeistä tutkimuskirjallisuutta ovat Ulla-Maija Peltosen teos *Muistin paikat: Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*, jossa Peltonen käsittelee sodan muistamista. Yleisteos *Sisällissodan pikkujättiläinen* on keskeinen kontekstin rakentamiseksi. Myös Petri Karosen ja Kerttu Tarjamon toimittama *Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla*, jossa käsitellään niin rauhaan palaamisen prosessia kuin paikallistason välittömiä vaikutuksia, on syytä mainita keskeisenä teoksena. Tarkastelun keskittyessä Tampereelle on itseoikeutetusti keskeisinä teoksina Väinö Voionmaan *Tampereen kaupungin historia IV osa: Tampereen uusin historia*, Eino Jutikkalan *Tampereen historia III*, sekä kokoelmateos *Tampere 1918*. Keskeisin teos työni kannalta on Aapo Roseliuksen väitöskirja *Kiista, eheys, unohdus: Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944*, jossa Roselius tarkastelee nimenomaan suojeluskuntien roolia sisällissotaa seuranneissa muistojuhlissa ja sodan muistamisessa.

---

¹² Peltonen 2003. s. 19.

¹³ Peltonen 2003 s. 23.

1.2. Sisällissodan yksivuotisjuhlallisuudet

Tampereen taistelun käännyttyä valkoisten voitoksi, vaativat valkoiset huhtikuun 5. päivänä punaisia luovuttamaan aseensa. Seuraavana aamuna 6. huhtikuuta nousi Pyynikin näkötorniin valkoinen vaate, kun Pispalan kaartin esikunnan jäljellä olleet jäsenet olivat myöntyneet antautumiseen.¹⁴ Jo heti Tampereen valtauksen jälkeen vallan vaihtumista juhlittiin Tampereella paraatilla 16. huhtikuuta samalla kuin järjestettiin Tampereella haudattavien vainajien hautajaiset. Soittokunta, esikunta ja joukko-osastot marssivat Kalevankankaan hautausmaalle, jossa 61 valkoisella puolella kaatunutta haudattiin juhlallisin menoin sankarihautaan. Ensimmäiset voitonjuhlat pidettiin Tampereella taisteluiden vielä jatkuessa Suomessa.¹⁵

Voittaneelle puolelle oli ominaista järjestää paraateja ympäri Suomea varmistaessaan omaa valta-asemaansa, eivätkä ne suinkaan jääneet koskemaan pelkästään Tamperetta. Voitonparaatien sarja oli alkanut jo Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Savossa ja Karjalassa. Paraatien sarja vain jatkui aina Tampereen voitonparaatin kautta Viipurin voitonparaatiin ja huipentui Helsingin suureen paraatiin kolme viikkoa viimeisten taisteluiden jälkeen. Paraateista tuli sotilaallisen voiman osoituksia ja tärkeä osa sodankäyntiä. Taisteluiden päätyttyä paraatien järjestäminen ei kuitenkaan päättynyt. Pitkälle kesään järjestettiin voitonparaateja rintamamiesten kotiinpaluujuhlissa ja suojeluskuntajuhlissa. Ne liittyivät tarpeeseen manifestoida valkoisten voittoa ja osoittaa kunnioitusta paikkakunnan rintamamiehille.¹⁶

Voitonparaatien uuden aallon voi katsoa muodostuneen vuoden 1919 yksivuotismuiston vuosipäivän juhlista. Vuoden 1919 muistojuhlat muodostivat samaan aikaan sekä ainutlaatuisen että suuntaa antavan ilmiön. Koskaan myöhemmin ei muistojuhlien määrä, näyttävyys ja edustavuus noussut samalle tasolle kuin sotaa seuranneena vuonna. Kevään 1919 juhlakäytäntö loi myös perustan perinteelle, joka jatkui seuraavat kaksikymmentä vuotta.¹⁷

Sodan eri tapahtumien yksivuotismuistot täyttivät tammikuusta lähtien julkiset tilat eripuolella Suomea. Vapaussodan muistojuhlia järjestettiin lähes jokaisessa kaupungissa ja kunnassa. Vuoden 1919 ensimmäinen puolisko muodosti muistojuhla-aallon, jonka laajuus ylitti kaiken, mitä Suomessa oli koettu julkisen muistamisen osalta.¹⁸ Tampereella järjestettiin kolmepäiväiset massiiviset juhlat paraateineen, juhlaohjelmineen ja taisteluharjoituksineen. Tampereen valloitus oli

---

¹⁴ Hoppu 2008d s. 157.

¹⁵ Heiskanen 2001 s. 146.

¹⁶ Roselius 2010 s. 35–36.

¹⁷ Roselius 2010 s. 83.

¹⁸ Roselius 2010 s. 58.

tapahtuma, jota voittajat halusivat vaalia. Se muodostui myös näyttäväksi kentäksi uudelle kansalaisjärjestölle, suojeluskunnalle.

Tampereen valloituksen muistojuhla oli luonteeltaan sisällissodan muistoa vaaliva ja vastustajassa ärtymystä aiheuttava.¹⁹ Sitä voidaan jo ajatuksena pitää juhlanäytelmänä, jolla oli kansaa voimakkaasti jakava luonne. Tämä tuli voimakkaasti esiin tarkastelun kohteena olleessa vasemmistolehdessä, jossa juhlan luonnetta pohdittiin.²⁰ Voittaneelle puolelle sisällissodan muistojuhlien merkitys Suomessa oli erityisen suuri. Tästä kertoo osaltaan se, että aluksi Suomen itsenäisyyden todelliseksi vuosipäiväksi suunniteltiin 16. toukokuuta, jolloin Mannerheim valkoisen armeijan kanssa marssi Helsinkiin. Päivä olikin valkoisen armeijan ja sisällissodan päivänä näkyvin kansallinen merkkipäivä 1920- ja 30-luvulla, vaikka valtioneuvosto oli päättänyt jo 20.11.1919, että joulukuun kuudetta on vietettävä Suomen itsenäisyyspäivänä.²¹ Toukokuun 16. Helsingin Senaatintorilla pysyi tästäkin huolimatta vuoteen 1939 saakka nuoren tasavallan sotilaallisen osaamisen, kapinan kukistumisen ja itsenäisyystahtoisuuden tärkeimpänä ilmaisuna.²²

Sisällissodan muiston vaaliminen nousi voimakkaasti myös poliittisen keskustelun näyttämöksi. Vuosi 1919 osoitti, että sodan muistamisen vieminen poliittisiin edustoihin merkitsi sisällissodan muiston muuttumista julkiseksi kinastelun kohteeksi. Sisällissota yhdisti muuten hajanaisen porvarillisen kentän kokoomuksen, edistyspuolueen ja maalaisliiton. Sisällissodan muisto pysyikin porvarillisten puolueiden muun kiistelyn ulkopuolella. Tässä asiassa porvaripuolueet halusivat rakentaa yhteistä valkoista rintamaa, jolla oli selvä raja punaiseen puoleen. Sosialidemokraattinen puolue, vaikka se voimakkaasti halusi tuomita vuodentakaisen kapinan, käytti sodan muistoa porvaripuolueita vastaan poliittisena teemana. Muun muassa vuoden 1919 eduskuntavaaleissa sen vaaliteema oli valkoisen terrorin esiin nostamiseen sekä kylmien tilastojen että koskettavien kertomusten kautta.²³ Sisällissodan muistamisesta ja siihen liittyvästä juhlinnasta tuli poliittinen taistelukenttä niin valtiotasolla kuin kunnallistasollakin. Myös Tampereella kunnallistasolla erimielisyyden nousivat vasemmiston ja oikeiston välillä esiin muistojuhlan viettoa koskevassa kysymyksessä. Sisällissodan yksivuotismuistojuhliin liittyi voimakasta sisäpoliittista latautuneisuutta.

---

¹⁹ Heiskanen 2001 s. 153.

²⁰ Katso esim. KS 14.2.1919 s. 2 'Tampereen valloituksen muistojuhla: Valmisteluvaliokunta ehdottaa, ettei sitä vietettäisi'.

²¹ Klinge 1981 s. 84–86.

²² Kolbe 2008 s. 150.

²³ Roselius 2010 s. 70–71.

1.3. Sodan muistaminen

Sisällissota oli murentanut kansallisvaltion liittyvän yhtenäisyysidealin ja aiheuttanut kriisin, joka ei kadonnut rauhan myötä. Osapuolet jatkoivat elämäänsä saman yhteisön jäseninä, mikä teki kaikesta sotaan liittyvästä ongelmallista. Jos olisi pyritty palauttamaan mielikuvaa yhtenäisyydestä ja vaadittu kansallista eheytymistä, olisi voitu muodostaa perusta kollektiiviselle unohtukselle ja työntää sisällissodan muistot kansallisen kertomuksen marginaaliin. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan sodan jälkeen muodostui mittava voittajapuolen julkinen muistaminen, jossa seremonioilla ja monumenteilla pyrittiin luomaan vapaussodan muiston täyttämä maisema. Sen sijaan että osapuolien tulkinnoille olisi haettu yhteisymmärrystä, sodan julkisesta muistamisesta tuli ennemmin näyttämö taistelun jatkumiselle kuin sen päättymiselle.²⁴ Sodan muistoksi järjestetyt julkiset juhlallisuudet pitivät yllä selvää jakoa kahteen, hävinneisiin ja voittaneisiin. Myöhemmin tarkastelen tarkemmin rauhaan palaamisen teorioita, mutta yhden teorian mukaan rauhaan palaaminen ei ole mahdollista ennen kuin vastapuolet löytävät keinoja purkaa ja uusintaa näkemyksiään vastapuolesta vihollisena.²⁵ Valtauksen muistoksi järjestetyt juhlallisuudet olivat omiaan ylläpitämään kuvaa vihollisesta ja juhlallisuudet sekä sisällissodan muistaminen tekivät mahdottomaksi rauhaan palaamisen sisällissodan jälkeisessä Suomessa. Ulla-Maija Peltosen mukaan voittajat pystyivät suremaan menetyksiään näyttävästi sodan jälkeen, kun hävinneet joutuivat suremaan ja muistamaan omaisiaan näkymättömästi.²⁶ Näin olikin asianlaita julkisissa juhlallisuuksissa, sillä ne olivat suunnattu yksinomaan voittajien muiston vaalimiseen. Hävinnyt osapuoli pystyi käsittelemään sodan jälkiselvittelyjä kuitenkin lehtien palstoilla, sillä vasemmistolehdet alkoivat ilmestyä suhteellisen pian sodan päättymisen jälkeen. Tampereella sosialidemokraattinen sanomalehti jatkoi toimintaansa vuonna 1919, jolloin tosin perinteisen *Kansan Lehti* nimen käyttö ei ollut vielä sallittua, vaan nimeksi muutettiin *Kansan Sana*.²⁷ Lehtien sivuilla ei käsitelty näkymättömästi sodan muistoa, vaan hyvin voimakkain sanankääntein tuomittiin sodan jälkiselvittelyt ja muisteltiin työväestön menetyksiä.

Sodan voittaneen osapuolen kokemuksista muodostettiin yhtenäisyyttä korostava myytti kansallisesta vapaustaistelusta. Sodan lopputulos haluttiinkin nähdä koko kansallisen olemassaolon kulmakivenä, kulttuurin takaajana sekä pitkäkestoisen kehityksen lopputuloksena, jolloin oli saavutettu vuosisatainen haave. Vapaussotaan liitettiin sekä menneisyyden että tulevaisuuden

---

²⁴ Roselius 2010 s. 9–10.

²⁵ Väyrynen 2006 s. 34–35.

²⁶ Peltonen 2010 s. 464–465.

²⁷ Hoppu 2008b s. 247.

määritelmät suomalaisuudesta. Vastapainona sodan hävinneen osapuolen kokemuksia ei hyväksytty edes virallisen historian marginaaliin, vaan ne pyrittiin häivyttämään kokonaan julkisuudesta.²⁸ Sodan muistaminen jakoi kansaa kahtia, sillä hävinneeseen puoleen itsensä samaistaville sodan muistaminen symboloi sortoa ja epäoikeudenmukaisuutta. Voittanut osapuoli sai muistaa oman puolensa vainajia, mutta hävinneen puolen oli kehitettävä psyykkisesti ja sosiaalisesti vaikeassa tilanteessa omat tapansa surra ja hyvästellä vainajansa, koska julkinen sureminen tulkittiin rikoksen ylistämiseksi. Ihmiset tekivät näin omaa muistelutyötään, eivät pelkästään luodakseen tulkintaa sodasta, vaan kamppaillessaan surunsa kanssa, täyttääkseen hiljaisuuden, jonka läheisen menettäminen ihmisessä aiheuttaa.²⁹

Jos voittanut puoli sai julkisesti muistaa omaisiaan ja näkemystään sodasta, oli hävinneen puolen luotava oma muistinsa tapahtumista. Kuten Roselius toteaa, julkisessa muistamisessa on kyse yhteiskunnan ilmiöiden tulkitsemisesta ja niiden liittämistä menneisyyteen. Julkisessa muistamisessa ilmenevät sekä yhteisön valtarakenne, toimintatavat ja näkemykset yhteisön arvomaailmasta ja menneisyydestä että kulttuuriin sidotut perinteet ja muodot. John Bodnar on jakanut ilmiön kahteen pääryhmään: official memory eli virallinen muistaminen ja vernacular memory eli kansanomaisen muistaminen. Virallinen taso koostuu toimijoista, joiden intressinä on vallassa olevien valtiollisten instituutioiden jatkuvuus ja jotka haluavat muistamisella ennen muuta osoittaa lojaalisuutta vallassa olevaa järjestelmää ja henkilöitä kohtaan. Päämäärien saavuttamiseksi virallinen muistaminen pyrkii muodostamaan menneisyydestä ajattoman kertomuksen, joka ei anna tilaa vallanpitäjien päämääriä uhkaaville muistoille. Kansanomaisen muistaminen taas koostuu eri ryhmien pyrkimyksistä tulkita menneisyys tavalla, joka edistää oman ryhmän etuja. Muistaminen koostuu usein ensikäden kokemuksista, jotka esitetään aitoina verrattuna virallisen muistamisen konstruoimiin ihanteisiin. Kansanomaisen muistaminen on paikallistasolla tapahtuvaa ja paikallisen yhteisön valvomaa. Nämä kaksi muistamisen tasoa ovat toistensa kanssa jatkuvassa vuorovaikutuksessa joko konsensuksen tai konfliktin kautta.³⁰ Molemmat puolet pyrkivät muistamaan omalla tavallaan: voittanut puoli virallisella sekä kansanomaisella tasolla, kun hävinnyt puoli vain kansanomaisella tasolla. Virallisesta muistamisesta oli näkyvämpiä esimerkkejä juurikin muistojuhlat, joissa voittanut puoli sai näkyvästi tuoda esiin omaa tulkintaansa sodasta samalla, kun hävinnyt puoli joutui sivusta katselemaan näitä suoria vertauksia omaan tappioon ja sitä seuranneisiin konflikteihin. Ulla-Maija Peltosen mukaan muistaminen voidaan nähdä myös historiallisena kokemuksena (tunne muistona) ja historiallisena tietoisuutena (harkittuna muistona).

---

²⁸ Roselius 2010 s. 10.

²⁹ Peltonen 2003, s. 94–95.

³⁰ Roselius 2010 s. 10.

Vaikka ne ovatkin vastakkaisia, ne edellyttävät toisiaan, sillä ne muotoutuvat sosiaalisissa ja historiallis-kulttuurisissa konteksteissa. Historiallinen tietoisuus liittyy ideologiaan, kun taas historiallinen kokemus liittyy mentaaliin syvärakenteisiin. Kun historiallinen kokemus identifioituu yksilöllisiin ja yksityisiin muistoihin, niin historiallinen tietoisuus identifioituu kollektiivisiin ja julkisiin muistoihin. Historiallinen tietoisuus kiinnittyy muistin politiikkaan. Historiallinen muisti on keskeinen sisällissodan kerronnassa. Siinä korostuu muistamisen tulkinnallinen puoli, mitä menneestä muistetaan ja mistä asioista kerrotaan. Sosiaalinen ja kollektiivinen muisti taas liittyy kysymykseen ”kuka muistaa”. Esimerkiksi yhteisölliset rituaalit palauttavat mieliin, millaiseen traditioon siihen osallistuvat kuuluvat.³¹ Muistojuhlalla pyrittiin vaikuttamaan ihmisten historialliseen tietoisuuteen ja sillä pyrittiin rakentamaan virallisia muistoja tapahtuneista. Niillä luotiin muistoja omien koettujen muistojen rinnalle.

Kollektiivisessa muistamisessa menneisyys rekonstruoidaan, keksitään ja muokataan nykyhetkeen sopivaksi. Kollektiivinen muistaminen yksinkertaistaa tapahtumat myyteiksi, jotka eivät ole riippuvaisia historiallisesta tiedosta. Muiston käyttöä historian tutkimuksessa leimaa juuri käsitys muistosta diskursiivisena konstruktiona ja kulttuurisena representaationa sen sijaan, että se nähtäisiin peilaavan menneen ajan todellisuutta. Daniel Todmanin mukaan myyttien ensisijainen tehtävä on helpottaa ihmisten välistä kommunikaatiota yksinkertaistamalla monimutkaisia prosesseja helposti ymmärrettävien symbolien avulla. Niitä ei tule tarkastella totuuden vastakohtina ja valheina vaan sosiaalisina funktioina, joilla on tärkeä kommunikatiivinen tehtävä modernissa yhteiskunnassa.³²

Sodan muistamista voidaan tarkistella poliittisena mobilisaationa, jossa sotaan liittyvät myytit muodostavat arsenaalin kansallisen historian kertomiseksi, historian, jonka tehtävänä on yhdistää kansalaisia ja luoda kollektiivinen ajatus yhteisestä identiteetistä. Muistomerkit ja seremoniat nähdään isänmaallisuuden osoituksina ja kansallisen identiteetin voimistajina. Näkökulma on valtiokeskeinen ja painottaa ylhäältä alaspäin suuntautuvaa vaikutusta, jossa sodan muisto aktivoidaan kansallisvaltion käyttöön. Myös nationalismitutkijat Benedict Anderson ja Eric Hobsbawm painottavat sodan muistokulttuurin roolia ensisijaisesti kansallisvaltion tukijana. Hobsbawm näkee muistamisen osana politiikkaa, ylhäältä tulevana sosiaalisena mobilisaationa. Tällöin historiasta tulee osa valtiollista ideologiaa, ja se institutionalisoituu valtaapitävien kontrolloimana. Kansallisvaltio tai pikemminkin kansallisvaltiota tukevat toimijat määrittelevät, mistä muistosta muodostuu osa virallista historiaa ja mistä ei. Koska kansallisvaltio nähdään

---

³¹ Peltonen 2003 s. 20–21.

³² Roselius 2010 s. 19.

merkittävänä toimijana, myös virallinen muisto määräytyy niistä hallitsevista kerroksista, jotka tukevat sodan muistamisen organisointia kansallisvaltion näkökulmasta. Muistamisen kautta oikeutetaan oma asema ja olemassa oleva järjestys.³³ Valkoinen puoli halusi nähdä vuoden 1918 sisällissodan ennen kaikkea vapautuksena Venäjän ikeestä ja siten ikään kuin jatkumona vapaustaistelussa kohti itsenäisyyttä. Virallisella muistamisella pyrittiin korostamaan tätä kuvaa, jossa ennemmin kuin nähtiin sosiaalisten ongelmien aiheuttaneen kansan kahtia repineen sisällissodan, nähtiin se pikemminkin taisteluna perivihollista Venäjää vastaan. Tämä näkemys oli myös hyvin yleismaailmallinen ilmiö ensimmäisen maailmansodan jälkeen, koska uudet kansallisvaltiot olivat sen tuotosta. Uudet valtiot pyrkivät irtaantumaan imperiumien menneisyydestä ja näkemään itsenäisyyden lähinnä oman aktiivisuuden, pitkäjänteisen vapautustyön ja suurten uhrausten seurauksena. Uusissa valtioissa sotakokemus ei kohdistunut pelkästään kansallisen identiteetin voimistamiseen vaan tarjosi perustan uusien valtioiden itsenäisyyskertomukselle. Sotakokemuksista tuli vapaustaisteluja ja ne esitettiin tarpeellisina ja välttämättöminä itsenäisyyden varmistajina. Samaan aikaan uusien kansallisten kertomusten luominen rajasi lukuisia vähemmistöjä ulkopuolelle ja sai aikaan välirikkoja virallisen ja paikallisen muistamisen vuoropuhelussa.³⁴

Vapaussodan julkisen muistamisen muodot ja tasot perustuivat vuosien 1918 ja 1919 kehitykselle. Ulkoisen kehityksen ilmiölle muodostivat maailmansodan myötä korostunut sodan muistokulttuuri, Suomen itsenäistymisprosessi ja sisällissota-asetelma. Ensiksi mainittu ei pelkästään luonut malleja siihen, miten sotaa tuli muistaa, vaan myös korosti sodan muistokulttuurin merkitystä. Toiseksi mainittu ilmiö loi tarpeen poliittisille manifesteille, joihin löydettiin sodasta tarvittavat kiinnostuskohdat. Vapaustaistelulle oli olemassa merkittävä poliittinen tilaus, ja sodasta muodostui valkoisella puolella alusta lähtien vapautusten sarja, jossa täytettiin valmis kansallisen vapaustaistelun muotti. Luotiin perustaa itsenäisyysajan historialle. Kolmas ilmiö tarkoitti, että sodan julkiseen muistamiseen tulisi aina liittyä poliittinen vastakkainasettelu. Asetelmassa, jossa viholliseksi muodostui osa paikallisyhteisöä, korostui lojaalisuudenosoitukset ja propagandan merkitys. Sisällissota-asetelma vaikutti myös siihen, että sodan aikaiset manifestit eivät päätyneet taisteluiden päätyttyä. Sodasta rauhaan palaamisen prosessi merkitsi, että yhteisöt näkivät tarpeelliseksi liittää oman paikkakunnan kokemus osaksi vapaussotakertomusta. Seurauksena oli

---

³³ Roselius 2010 s. 20–21.

³⁴ Roselius 2010 s. 25.

aktiivinen paikallistason toiminta, jossa voitonparaatit, sankarihautajaiset, kotiinpaluujuhlat ja ensimmäiset muistojuhlat täyttivät kevään ja kesän 1918.³⁵

1.4. Viholliskuvien ylläpito

Tässä tutkimuksessa haluan myös tuoda esiin, miten vihollisuuksia ja jakoa kahteen haluttiin ylläpitää Tampereen valloituksen yksivuotismuistojuhlissa. Oli itsestäänkin selvää, että vuoden takaisia tapahtumia ei voitu eikä haluttu unohtaa, mutta kuinka voimakasta oli tämä viholliskuvien ylläpito ja jako ”meihin” ja ”heihin”. Rauhaan palaaminen on pitkäkestoinen prosessi, joka ei aina edes johda selkeään rauhaan. Rauhaan palaamisen ongelmat ja edellytykset voidaan jakaa kolmeen erilaiseen teoreettiseen viitekehykseen. Kukin niistä tarjoaa erilaisen vastauksen kysymykseen rauhaan palaamisen tarkoituksesta sekä vaatimuksista, joita sodan jälkeiseen politiikkaan ja yhteiskunnan jälleenrakentamiseen sisältyy. Teoriat ovat yksimielisiä siitä, että rauhaan palaaminen ei ole helppo prosessi, mutta ne eroavat näkemyksissään siitä, miksi rauhaan palaaminen on niin vaikeaa. Identiteetti- sekä viholliskuvateoriassa on kyse viholliskuvien purkamisesta, perustarveteoria ja suhteellisen kurjistumisen teoria edellyttää yhteisten perustarpeiden tunnistamista ja rakenteellisen väkivallan teoria painottaa rakenteelliseen väkivaltaan puuttumista kestävän rauhantilan edellytyksenä.³⁶

Identiteetin syntyminen tai sen tuottaminen edellyttää toista, ”toiseutta”, jota vasten ”itseä” voi peilata. Identiteetin syntyminen keskiössä on siis itsen ja toisen välinen ero, joka tekee jaon ”meidän” ja ”heidän” välille mahdolliseksi. Viholliskuvien rakentamisen tyypillisiä piirteitä ovat tutkimusten mukaan esimerkiksi ”itsen” näkeminen sankarillisena suhteessa pahaan ja moraalittomaan viholliseen ja vihollisen esineellistäminen.³⁷

Rauhaan palaaminen liittyy identiteetti- ja viholliskuvateorioiden mukaan erityisesti ”itsen” ja ”toisen” välisen suhteen järjestäminen tavalla, joka ei jatkossa johda väkivaltaiseen konfliktiin. Rauhaan palaaminen ei ole mahdollista, mikäli konfliktin osapuolet eivät koe uutta hallintoa legitiimiksi. Tällöin ryhmien väliset jännitteet tulevat säilymään yhteiskunnassa. Lisäksi rauhaan palaamisen prosessissa tulisi olla keinoja purkaa viholliskuvia sekä neuvotella identiteettipolitiikasta. Sota ei ole lopullisesti ohi, elleivät sodassa olleet yhteisöt löydä keinoja

---

³⁵ Roselius 2010 s. 87–88.

³⁶ Väyrynen 2006 s. 30, 32, 47–48.

³⁷ Väyrynen 2006 s. 33–34.

purkaa ja uusintaa näkemyksiään vastapuolesta vihollisena. Rauhaan palaamisen onnistumiseksi on synnyttävä jonkinlainen pysyvä dialogi ”itsen” ja ”toisen” välille.³⁸

Perustarveteoria ja suhteellisen kurjistumisen teoria painottavat ihmisten tarpeiden tyydyttämistä ja talouden tasa-arvon kokemuksen merkitystä rauhaan palaamisen edellytyksenä. Molemmat teoriat korostavat tarpeiden ja tarpeiden tyydyttymättömyyden merkitystä sodan syntyyn johtavana mekanismina. Yksinkertaistaen voidaankin sanoa, että teorioiden mukaan rauhaan palaamisen avaimet löytyvät tasa-arvoisesta talouspolitiikasta sekä eri väestönsien identiteetin ja turvallisuuden tarpeet tyydyttävästä yhteiskuntapolitiikasta.³⁹

Kolmannen teorian mukaan rauhaan palaaminen edellyttää rakenteisiin puuttumista, koska jos vanhoja, avoimeen väkivaltaan johtaneita rakenteita ei muuteta sodan loputtua, ei kestävä rauha ole mahdollinen. Rauhaan palaaminen tulee mahdolliseksi vasta rakenteellisen tasa-arvoisuuden myötä.⁴⁰

Rauhaan palaamiseen liittyy joukko eettisiä kysymyksiä, jotka eivät tule esiin edellä esitetyissä teorioissa. Perinteisen länsimaisen moraalijattelun mukaan rauhaan palaamisen eettisiin kysymyksiin voidaan johtaa oikeutetun sodan teoriasta ja sodankäynnin normeista. Sodankäynnin normit voidaan teorian mukaan palauttaa ihmisyyden kunnioittamisen ajatukseen, jonka tulisi olla toiminnan ylin normi sodankäynnin aikana. Ihmisyyden kunnioittamisen periaatteet tulee ylittää teorian mukaan myös sodan päättämiseen ja rauhaan palaamisen vaiheeseen. Oikeutetun sodan teorian mukaan tulisi pystyä arvioimaan esimerkiksi hävinneen osapuolen kohtelua sodan päätyttyä, sotavankien kohtelua sekä sotasyllisten rankaisemista.⁴¹

Rauhaan palaamista vaikeuttaa entisestään eettis-moraalisten esimerkkien puute, jotka antavat malleja siitä, miten ”itsen” ja ”toisen” väliset suhteet tulisi järjestää sodan jälkeisessä tilassa. Tämä on erityisen tärkeää valtioiden sisäisten konfliktien jälkihoidossa, jossa ”toista” ei voida territoriaalisesti eristää ja sulkea pois yhteiskunnan jälleenrakentamisesta.⁴² Kappaleissa kuusi ja seitsemän tarkastelen sitä, miten tämä jaottelu pysyi yllä juhlia koskevassa keskustelussa ja väittelyssä.

---

³⁸ Väyrynen 2006 s. 34–35.

³⁹ Väyrynen 2006 s. 36–40.

⁴⁰ Väyrynen 2006 s. 43, 48.

⁴⁰ Väyrynen 2006 s. 44.

⁴² Väyrynen 2006 s. 48.

2. Valtuuston tiukka kädenvääntö

2.1. Tampereen kaupunginvaltuusto

Sodan loppuminen ei tarkoittanut palaamista entisiin oloihin. Uudistusten aalto seurasi sisällissotaa. Torpparikysymys ratkaistiin tynkäduskunnan päättämällä ja seuraavan eduskunnan tarkistamalla lailla vuokra-alueiden lunastamisesta. Vuonna 1917 säädetty työaikalaki määräsi pääsääntöisesti kahdeksan tunnin työajasta lukuun ottamatta maataloutta. Myös työnvälitys ja työttömyyskassoja koskevat asetukset olivat tärkeitä kuten myös oppivelvollisuuslaki, vaikka sen toteutuminen jäi parin vuosikymmenen asiaksi. Ehkä merkittävin uudistus tapahtui kuitenkin uuden kunnallislain myötä, sillä jo vuoden 1918 lopussa pidettiin kunnallisvaalit, joissa kaikilla 21 vuotta täyttäneillä oli yhtäläinen äänioikeus. Kunnallisuudistus merkitsi paikallishallinnon radikaalia demokratisoitumista. Sillä oli myös suuri merkitys työväestön integroitumisesta yhteiskuntaan. Sota oli lopulta taite kohti demokratiaa ja käännekohta sääty-yhteiskunnan muuttumisesta moderniksi kansalaisyhteiskunnaksi.⁴³

Eduskunta siis hyväksyi vuonna 1917 14. päivänä helmikuuta kauan odotetut uudet kunnallislait. Nyt kansanvaltaisuus tuli mukaan myös kunnalliselämään. Ensimmäiset kunnallisvaalit päästiin toteuttamaan sisällissodan jälkeen vuoden 1918 lopulla. Jo ensimmäisissä vaaleissa osoittautui, ettei vuoden 1918 isku ollut masentanut työväen kunnallista kiinnostusta ja voimaa.⁴⁴ Erityisen mielenkiintoinen tilanne olikin Tampereella. Vuoden 1918 vaaleissa Sosialidemokraatit saivat Tampereella 23 paikkaa, kun Kristillinen työväki sai 3 paikkaa ja Porvarilliset 16 paikkaa. Tampere olikin kauan poikkeusasemassa, sillä vain kahdessa tai kolmessa kaupungissa porvarilliset olivat vähemmistönä 1930-luvun lopulle saakka. Sosialidemokraattien ensimmäisestä 23 henkilön vahvuisesta kunnallisesta edustajistosta on laskettu vain kolmen olleen kansalaissotaa edeltäneen ajan vaikuttajajäseniä.⁴⁵ Uuden kunnallislain mukaan toimitettujen vaalien nojalla oli kunnanvaltuustoon tullut enimmäkseen aivan uusia aineksia, kuten Tampereen kaupungin kunnallishallinnon kertomuksessa vuodelta 1919 kerrotaan: ”Tampereella, joka yhtenä maan suurimmista teollisuuskeskuksista on etupäässä työväen kaupunki, tuli Valtuuston enemmistö

---

⁴³ Haapala 2010b s. 397–404.

⁴⁴ Voionmaa 1935 s. 108–109.

⁴⁵ Jutikkala 1979 s. 494–496, 501–502. Ensimmäisellä kerralla saavutettiin jokavuotisten vaalien suurin osanottoprosentti 55,3 %. Porvarillisiin kuului Kokoomus, Edistys ja Ruotsalaiset. Sosiaalinen jakauma valtuustossa vuonna 1919 oli seuraava: Suurliikkeiden omistajia ja johtajia 5, akat. virkamiehiä ja vapaan ammatin harjoittajia 8, pienliikkeen harjoittajia 5, toimenhakijoita 13, työväkeä 11 ja ”rouvia”. Rouvien kategoriaan kuuluvia ei ole voitu tarkemmin sijoittaa.

työväenluokan edustajia.” Uuden kunnallislain myötä Tampereen valtuustoon valittiin ensi kertaa myös naisia.⁴⁶

Uuden kunnallislain mukana voimasuhteet muuttuivat. Nyt kaupunginvaltuuston puheenjohtajan paikka kuului uudelle hallitsevalle osalle, eli sosialidemokraateille. Kun sekä puheenjohtaja että varapuheenjohtaja valitaan enemmistövaaleilla, oli vasemmistolla mahdollisuus saada haltuunsa myös jälkimmäinen paikka, mutta kohtuuskäyköt puhuivat sen puolesta, että siihen valittaisiin joku porvarillisista. Vuonna 1919 kunnallisvaltuuston puheenjohtajana toimi Emil Viljanen, ja varapuheenjohtajana porvarillisista tehtailija Isak Julin.⁴⁷ Emil Viljasen kohtalo oli ollut sodan jälkeen mielenkiintoinen; sodan päätyttyä Tampereen kaupunginvaltuuston ryhtyessä kunnallishallinnolliseen rankaisutoimeen, päätti se jo ensimmäisissä kokouksissaan, että se pidättää toimistaan ne kunnan virkailijat, jotka olivat ottaneet osaa kunnallisiin toimiin kapinan aikana. Huhtikuun lopulla valtuusto päätti, että kaikki johonkin rikokseen syylliset, vaikkeivät suoranaisesti olleetkaan punakaartin palveluksessa, oli erottava kunnan palveluksesta ja saatettava aikanaan rikoksistaan syytteeseen. Virasta pidätetyistä monet kuitenkin pääsivät vähitellen entisiin toimiinsa. Työnvälitystoimiston johtajaa Emil Viljasta ei kuitenkaan otettu takaisin toimeensa, vaikka kaikki oikeusasteet vapauttivat hänet syytteestä. Valtuusto toimi mielivaltaisesti päätöksessään, mutta jo ensimmäisissä kansanvaltaisissa vaaleissa tästä syytetystä tuli valtuuston puheenjohtaja. Viljanen oli toiminut valtuutettuna jo vuosina 1904–1909, 1911–1916 ja viimeiset kautensa uudessa kansanvaltaisessa kunnallishallinnossa puheenjohtajana vuosina 1919–1920. Tehtaanjohtaja ja kauppaneuvos Isak Julin oli ollut myös valtuutettu jo ennen sisällissotaa ja toimi kaupunginvaltuutettuna vuosina 1916–1921 ja 1924, joista toimi varapuheenjohtajana vuosina 1919 ja 1921–1922.⁴⁸

Koska sodan hävinneeseen osapuoleen itsensä samaistavien joukko oli uudessa kunnallisessa päätäntäelimestä enemmistönä, ei konfliktitilanteilta pystytty välttymään. Se, että hävinneeseen puoleen kuuluvilla oli enemmistö vain vajaa vuosi sotatapahtumien päätyttyä, ajoi voittaneeseen puoleen samaistuvat demokraattisesti heikompaan asemaan. Epäilemättä tämä uusi kunnallislaki aiheutti myös tietynlaista näyttämisen halua molemmille kansanosille. Molemmat puolet halusivat käyttää valtaa, voittanut osapuoli, koska katsoi olleensa siihen itseoikeutettu ja hävinnyt puoli, koska se oli pitkällisen työn mukana saavutettu mahdollisuus. Vasemmiston oli pyrittävä sisäistämään uusi kunnallinen hallinto, jonka päätöksenteossa se ei ollut aikaisemmin ollut mukana.

---

⁴⁶ Kertomus Tampereen kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1919 s. 15.

⁴⁷ Jutikkala 1979 s. 505–507.

⁴⁸ Voionmaa 1935 s. 99–100, L 6-10, 18.

Vuonna 1919 vasemmistoenemmistöisessä valtuustossa oli tiukka kädenvääntö siitä, miten sen tulisi suhtautua Tampereen valloituksen muistojuhlaan. Heterogeenisyyden vuoksi valtuusto ei ollut yhtä mieltä esillä olevista asioista. Kiistaa oli ilmennyt jo valtionhoitaja Mannerheimin Tampereen vierailun yhteydessä vuoden 1919 alkupuolella,⁴⁹ mutta nyt kiista nousi esiin valloitusjuhla kysymyksessä. Sodanjälkeiset kunnanvaltuustot jakautuivatkin kaiken muun ohessa myös sodan muiston osalta: vapaussotatulokinnan puoltajiin ja sitä vastustaviin. Joissain tapauksissa tämä tarkoitti jokavuotisia kunnallistason erimielisyyksiä sodan muistamisen osalta.⁵⁰ Kiista aiheutti myös Tampereella vääntöä sekä puolesta että vastaan ensimmäisen muistojuhlan yhteydessä. Asian tiimalta järjestettiin lopulta äänestys. Vaikka kiista oli tietenkin suurelta osalta ideologinen, niin oli se myös osoitus molemmien puoleisesta halusta käyttää poliittista valtaa. Molempien puolien oli pysyttävä omassa näkemyksessään. Vasemmiston oli syytä vastustaa juhlia, ja porvariston syytä puoltaa niitä, jotta molemmat pysyivät virallisessa linjassa. Viipurissa näin ei ollut käynyt, kun sosialidemokraattien valtuustoryhmän puheenjohtaja ei ollut vastustanut muistojuhlien järjestämistä, ja kaupunki oli näin päättänyt virallisesti ottaa osaa juhlan viettoon. Päätöksen jälkeen asiasta nousi kova kohu kaupungin vasemmistopiireissä, ja vasemmiston pää-äänenkannattajassa Kansan Työssä puheenjohtajan ja koko valtuustoryhmän suhde työväenliikkeeseen ja Sosialidemokraattiseen puolueeseen kyseenalaistettiin.⁵¹ Tällaiseen tilanteeseen ei varmasti haluttu Tampereella, joten oltiin valmiita tukemaan voimakkaasti oman puolueen näkemyksiä.

2.2. Tampereen työläisten edustajat eivät yhdy juhlimiseen

Helmikuun kahdeksantentoista päivänä vuonna 1919 otettiin valtuustossa esille eräiden tamperelaisten valtuustolle tekemä ehdotus, että Tampereen valloituksen vuosipäivänä kuudentena huhtikuuta olisi valtuuston toimesta kaupungissa järjestettävä juhlallisuuksia.⁵² Valtuustolle lähetetyssä kirjeessä vedottiin siihen, että Tampereen vapauttamisessa mukana olleiden kaatuneiden muisto ja kaupungin vapauttajien suurtyö velvoittaa Tampereen kaupunkia näkyvästi muistamaan tätä tekoa sen vuosipäivänä. Kirjeessä ehdotettiin juhlallisuuksien järjestämistä kaupungin hallituksen toimesta ja sieltä tulisi valita kolmehenkinen toimikunta huolehtimaan järjestelyistä

---

⁴⁹ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 4.2.1919 § 106. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.5. TKA. Valtuuston enemmistöryhmät olivat sitä mieltä, ettei Valtuuston puolesta virallisesti ruvettaisi toimenpiteisiin valtionhoitajan vastaanottamiseksi.

⁵⁰ Roselius 2010 s. 85.

⁵¹ Roselius 2010 s. 68.

⁵² Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

yhdessä Tampereen suojeluskunnasta valittavan kolmehenkisen työryhmän kanssa. Kirjelmän on allekirjoittanut noin 40 kuntalaista ja tunnistettavia allekirjoituksia ovat ainakin varapuheenjohtaja Isak Julinin sekä valtuutettujen F. W. Pesosen ja Birger Federleyn. Muiden allekirjoitukset ovat vaikeammin tunnistettavia, mutta mukana on ilmeisimmin ainakin valtuutetut Toini Voipio, Paavo Pero ja luultavimmin valtuutettu J. N. Salminen.⁵³ Valtuustossa esiin nousseessa keskustelussa vielä valtuutetut Anton Hahl ja Uno Jansson mainitsevat allekirjoittaneensa vetoimuksen. Valmisteluvaliokunnan puheenjohtaja valtuutettu Raevuori⁵⁴ mainitsee, että asia oli otettu aluksi valmisteluvaliokunnassa esiin hänen aloitteesta, mutta koska se oli hylätty, oli käännyttävä kirjallisesti valtuuston puoleen.⁵⁵ Kirjelmä ja virinnyt keskustelu Tampereen valloituksen muistojuhlan juhlimisesta ja kaupungin osallistumisesta siihen oli siis suurelta osin valtuuston porvaripuolen laatimaa. Valmisteluvaliokunta, johon kuuluivat porvarilliselta puolelta asian suullisestikin esiin nostanut asianajaja Yrjö Raevuori, ja kirjelmän allekirjoittaneet arkkitehti Birger Federley ja lehtori F.V. Pesonen sekä vasemmiston puolelta kirjailijat Felix Lehtinen ja Aug. V. Haapanen, konttoristi Wiljam Saaristo ja puheenjohtaja Emil Viljanen,⁵⁶ oli käsitellyt ehdotuksen neljäntenä päivänä helmikuuta, jolloin valiokunta oli äänestänyt neljällä äänellä kolmea vastaan, että ehdotus olisi valtuustossa jätettävä huomioimatta.⁵⁷

Juhlan viettämistä vastaan valmisteluvaliokunnan vasemmistosiipi nosti omaa identiteettiä tukevia perusteluita. Valmisteluvaliokunnan enemmistö halusi korostaa sen omaa syyttömyyttä sotaan, ja halua erottautua sodan aikaisesta kapinajohdosta. Perusteluiksi valiokunta esitti, että vaikka se ei missään muodossa tahdo puolustaa punaista kapinaa ja sen alkuunpanijoita, niin se ei voi juhlia suositella. Punaisen kapinan se halusi tuomita rikoksena yhteiskuntaa ja sosialidemokraattisia periaatteita vastaan, kuitenkin korostaen, että kapinan alkusyyt oli haettavissa äärimmilleen kehittyneestä yhteiskunnallisesta kurjuudesta ja sitä seuranneesta oikeuskäsitteiden höltymisestä, johon maailmansota oli syössyt omistamattoman kansanluokan. Kapina haluttiin nähdä nälkiintyneiden joukkojen tekemänä harha-askeleena, jollaisena se myös tulisi käsittääkin.⁵⁸

---

⁵³ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite A. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat. TKA.

⁵⁴ Varatuomari Yrjö Raevuori oli ollut keskeisesti mukana valkoisia kenttäoikeuksia järjestettäessä. Hän kirjoitti vuosikymmeniä myöhemmin näistä tapahtumista teoksen *Kaupungin kohtalokas kevät ja kesä*, jossa kerrotaan Tampereen kenttäoikeuksista. Tikka 2008 s. 179.

⁵⁵ Keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁵⁶ Valmisteluvaliokunnan mietintö 13.2.1919. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

⁵⁷ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite B; Valmisteluvaliokunnan mietintö 13.2.1919. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

⁵⁸ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite B; Valmisteluvaliokunnan mietintö 13.2.1919. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

Valiokunnan perusteluissa nostettiin esiin viittaukset sotaan ja sen jälkiselvittelyihin. Vanhoja viholliskuvia tuotiin esiin, eikä sodan jälkiselvittelyitä haluttu unohtaa, sillä ihmisyyden kunnioittamisen periaatteet olivat unohtuneet sodan jälkiselvittelyissä. Perusteluita haettiin sodan aiheuttamasta kurjuudesta ja siitä, miten kapinan loppuselvittelyt olivat kohdanneet tarpeettomalla ankaruudella koko köyhempää kansaluokkaa huolimatta siitä, että suuri osa ei kapinaan osaa ottanut eikä sitä hyväksynyt. Lisäksi se perusteli kantaansa työväen järjestötoiminnan tuhoamisella ja omaisuuden takavarikoinnilla. Teloitettujen ja tuomiotta tuomittujen muistoa haluttiin kunnioittaa ja siksi ”Tampereen työläisten edustajien edustama osa ei näin ollen voi eikä saata yhtyä juhlimaan huhtikuun 6. päivää, siitä yksinkertaisesta syystä, että mainittu päivä sille merkitsee loputtomia kärsimyksiä ja suruja.” Juhlimista kutsuttiin jopa haudoilla tanssimiseksi, sillä niin moni kansalaissodan uhreina oli päätenyt punikkihautoihin tai virui edelleen vankiloissa. Valmisteluvaliokunnan enemmistön mielestä ”kärsineet työläiset näkisivät moisessa juhlimisessä ainoastaan ivaa itseään ja onnettomuuttaan kohtaan, ja herättäisi yhä suurempaa katkeruutta ja lisäksi yhteiskunnan rikkinäisyyttä.” Myös kunnan talousnäkymät haluttiin nostaa esiin, sillä kaupungin kehno rahatilanne ei mietinnön mukaan kestä tarpeetonta tuhlausta, ja rahan käyttämistä muuhun kuin välttämättömiin tarpeisiin tulisi välttää. Lisäksi juhlien nähtiin olevan vain yhden osan tunteiden ilmaus, joka löytäisi vastakaikua vain kaupungin porvariston piiristä.⁵⁹

2.3. Kaupunginvaltuustolla on velvollisuus ottaa osaa juhlien järjestelyihin

Asia nostettiin uudelleen esiin valmisteluvaliokunnan mietinnöstä huolimatta valtuuston kokouksessa 18. helmikuuta. Kokouksessa valtuutettu Raevuori, ehdotti ehdotuksen hyväksymistä vastoin valmisteluvaliokunnan mietintöä, mutta useiden puheenvuorojen jälkeen kokouksessa asiaa pyydettiin jätettäväksi pöydälle, joten jatkokäsittely tehtiin vasta seuraavassa kokouksessa.⁶⁰ Asia aiheutti vilkasta keskustelua ja lukuisia puheenvuoroja pidettiin sekä puolesta että vastaan. Valtuutettu rehtori Kaarlo Tiililä mainitsee päiväkirjassaan juuri kyseisen valtuustonkokouksen, jossa mainitsee itsensäkin esiintyneen tavallista huomattavammin, koska oli kyse sosialistien

---

⁵⁹ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite B; Valmisteluvaliokunnan mietintö 13.2.1919. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

⁶⁰Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.6. TKA.

vastustamasta Tampereen valloituksen muistojuhlasta.⁶¹ Porvaripuolueilla ja vasemmistopuolueilla oli omat kantansa asiasta, toisella juhlan järjestämistä tukevia ja toisella sitä vastustavia.

Porvaripuolueet näkivät juhlan juhlimisen ennen kaikkea oikeudenmukaisena ja kaupunginvaltuuston velvollisuutena ottaa osaa juhlan järjestelyyn. Porvaripuolueiden puolella perusteltiin ehdotuksen hyväksymistä muun muassa sillä, että juhla tulee joka tapauksessa tapahtumaan, otti valtuusto siihen osaa tai ei. Vasemmisto taas halusi evätä juhlan viettämisen. Vasemmisto perusteli näkemystään ennen kaikkea sillä, että ei ollut mitään syytä juhlaan. Tampereen valtaus ei ollut merkinnyt työväestölle vapautusta sorrosta, vaan asia nähtiin päinvastoin. Ei pidetty sopivana juhlia, kun osa työväestöstä oli edelleen vankiloissa ja työväestön olot Suomessa muutenkin vaikeat.⁶²

Porvaripuolueet ottivat esille voittajien tunnelmat, jos juhla jätettäisiin juhlimatta: ”Miten katkeraa mieltä juhlan viettämättä jättäminen herättää niissä, jotka ovat tämän kaupungin valloituksessa uhranneet aikansa, voimansa tai joiden omaiset on viety hautaan.”⁶³ Porvariston puolelta haluttiin osoittaa kunnioitusta niille, jotka olivat olleet valtauksessa mukana.

Valmisteluvaliokunnan puheenjohtaja Raevuori kommentoi työväen kärsimyksiä vetoamalla työväen kärsimykseen ennen Tampereen vapautusta, kun kaupungin työläisiä oli pakotettu liittymään punakaartiin ja näin ”maanpetturien riveihin”. Myös sodanaikainen huono elintarviketilanne otettiin mukaan, koska se oli kosketellut sekä köyhää että varakkaampaa kansanosaa. Valmisteluvaliokunnan perustelut kunnan talouden tilasta halusi Raevuori kumota sillä, että rahatilanne olisi paljon huonompi, jos vuoden takainen valta olisi vielä voimissaan. Valtauksen myötä oli ehkäisty suurempi katastrofi Tampereella, kun punakaarti oli miinoittanut sillat ja varannut rautatiealueelle voimakasta räjähdysainetta, ”joka asiantuntijan lausunnon mukaan olisi merkinnyt sitä, että kaupungista ei olisi jäänyt mitään jäljelle”. Näistä syistä Raevuori halusi, että kaupunki osoittaa kiitollisuuttaan niitä kohtaan, jotka olivat olleet mukana Tamperetta valloittamassa ja kunnioitusta niille, jotka siinä ovat henkensä menettäneet. Perustettavaan kolmehenkiseen juh latoimikuntaan hän ehdotti Federleytä, Julinia ja Tiililää.⁶⁴

Valtuutettu tehtailija J. N. Salminen vetosi samoihin perusteluihin kuin Raevuori, sillä tuli osoittaa kunnioitusta niille, jotka henkensä olivat alttiiksi laittaneet valloituksen vuoksi. Vapautus ei merkinnyt pelkästään vapautusta porvaristolle, vaan se oli helpotus myös työväelle: ”Meidän paras

⁶¹ Kaarlo Tiililän päiväkirja 18.2.1919. TaY.

⁶² Keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶³ Valtuutettu Tiililä Keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶⁴ Valtuutettu Raevuori keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

työväkemme on päässyt siitä painajaisesta, minkä alla se oli ennen kapinaa.”⁶⁵ Porvaristo halusi nähdä sisällissodan lopputuloksen merkinneen vapautusta kaikille kansakerroksille, sillä sodan myötä myös työväestö oli päässyt eroon aikaisemmasta sarron ja painostuksen tilasta:

Se oli niin, ettei voinut omaa mielipidettään tuoda esiin millään alalla, koska täytyi kysyä asioista Työväenyhdistyksessä.[...]Minun tehtaassani julistettiin työlakko ja miehet sanoivat itkusilmin, että kun tästä tulisi loppu.[...] Eikö siis kannattaisi juhlia sitä, että tällaisesta joukkopainostuksesta on päästy.⁶⁶

Porvarillinen puoli näki juhlat yleisesti koko kaupungin ja myös koko sen työväestön osan juhlanä, joka ei sisällissotaan osaa ollut ottanut tai oli siihen vastentahtoisesti mukaan joutunut. Useat porvarilliset valtuutetut, kuten kauppias Anton Hahl, johtaja Toini Voipio sekä Kaarlo Tiirilä olivat sitä mieltä, että ”juhla on ajateltu panna toimeen siinä tarkoituksessa, että kaikki siihen yhtyisivät, tarkoitetaan juuri, että jokainen olisi siinä mukana”.⁶⁷ Sitä ei haluttu nähdä pelkän yläluokan vaan kaikkien luokkien juhlanä, jonka tarkoituksena ei ollut jakaa kuntalaisia kahteen osaan. Voipio oli vakuuttunut siitä, että kaikki sosialidemokraattiseen puolueeseen kuuluvat valtuutetut, jotka olivat läsnä ”pitävät tätä päivää vapautuksen päivänä”.⁶⁸ Myös Tiirilä oli sitä mieltä, että juhlat eivät voi herättää katkeraa mieltä suuressa osassa työväkeä, koska työväki on vapautunut painostuksesta. Juhla saattaa herättää katkeraa mieltä vain sellaisissa, jotka ovat olleet sydämessään kapinassa mukana, mutta sellaisten tuntemukset voidaan sivuuttaa.⁶⁹ Sodan todelliseksi syypääksi koettiin vasemmiston ja punakaartin johtajat, jotka olivat paenneet Venäjälle: ”Nämä ovat todellisia syyllisiä, mutta ne onnettomat punakaartilaiset, jotka on tavattu ase kädessä, ovat vähemmän syyllisiä.”⁷⁰

Porvaripuolueet nostivat selvästi esiin sisällissodan merkityksen vapaussotana, jossa Suomi vihdoim oli päässyt eroon vuosisataisesta vihollisestaan Venäjästä. Valtuutettu Tiirilä korostaa, että taistelulla ei ollut sisällissodan luonnetta, sillä ”jos nyt ajattelemme sotaa sinänsä, ei se ollut kapinasotaa, vaan vapaussotaa”. Jos sota olisi ollut pelkästään kansalaissotaa, pitäisi Tiirilän mukaan miettiä onko paikallaan juhlia näin pian toimeenpanna, mutta koska se oli osa itsenäisyystaistelua, jolla oli päästy eroon Venäjästä, tilanne oli toinen:

Täällä on monet sukupolvet ajatelleet sitä päivää, jolloin olisi päästy erilleen suuresta itäisestä naapurista. Nyt se suoritettiin ja tämän työn suorittaminen ansaitsee muistamista.⁷¹

⁶⁵ Valtuutettu Salminen keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶⁶ Valtuutettu Salminen keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶⁷ Valtuutettu Hahl keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶⁸ Valtuutettu Voipio keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁶⁹ Valtuutettu Tiirilä keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷⁰ Valtuutettu Haarla keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷¹ Valtuutettu Tiirilä keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

Tiililä vertasi Suomen sisällissotaa taisteluun mongoleja, hunneja tai turkkilaisia vastaan, jotka pyrkivät hävittämään eurooppalaista sivistystä: ”On varmaa, että taistelu, mikä tässä maassa viime keväänä suoritettiin, tulee kerran historiassa merkityksi taisteluksi, joka on tapahtunut sivistyksen puolesta ja raakalaisuutta vastaan.” Omaa identiteettiä nostettiin jalustalle sillä, että sota nähtiin ennen kaikkea vapaussotana, sotana, joka oli irrottanut Suomen Venäjältä. Itä nähtiin huonompana aineksena, johon sodassa punaisella puolella taistelleet osittain samaistettiin: ”Tämä päivä vietettäisiin muistoksi siitä, että paikkakuntamme oli päässyt vapaaksi 10 vuotta kestäneestä painostuksesta, että se pääsi vapaaksi siitä saastasta, mitä idästä päin oli tänne ajautunut.”⁷² Myös valtuutettu Hahl näkee taistelun vapaustaisteluna, sillä hän vertasi Suomen oloja Venäjällä vallitseviin: ”Kun nyt kuvaillaan kaikkia niitä hirmuisuuksia ja raakuuksia, mitä nykyisin tapahtuu Venäjällä, niin kyllä täytyy sellaiselle päivällä kuin tässä on tarkoitettu, antaa minun käsittääkseni jonkunlainen huomaavaisuus, mutta ei suinkaan siinä tarkoituksessa, että se tulisi olemaan riemujuhla siitä, että niin monen kansalaisen on täytynyt uhrautua.”⁷³ Sisällissodan muistossa tyypillisesti esiintyneet mielikuvat taistelusta lännen etuvartiona sivilisaatiota uhkaavaa vallankumousta ja itämaista raakalaisuutta vastaan eivät kuitenkaan muodostaneet erityistä suomalaista agenda, vaan seurasivat pikemminkin yleisiä sotaan liittyviä kulttuurisia malleja.⁷⁴

Valmisteluvaliokunta oli perusteluissaan juhlaa vastaan nostanut esiin sen, että juhlinta herättäisi katkeruutta työväenpiirissä ja lisäisi entisestään kansan rikkinäisyyttä. Porvaripuolueissa asia nähtiin toisin. Valtuutettu Hahl halusi korostaa, että juhlan tarkoitus ei ollut olla minkäänlainen mielenosoitus, eikä sen tarkoituksena ollut herättää enempää katkeruutta sellaisten keskuudessa, jotka ovat menettäneet omaisensa tai omaisuutensa.⁷⁵ Valtuutettu toimittaja Eetu Alha halusi kuitenkin tuoda esiin toisenkin puolen, jota porvaristo ei muuten esittänyt: ”Jos nyt sanoisin sen tosiseikan, mitä täällä on kierrelty, niin tämän juhlan viettoa ehkä sittenkin lienee eräältä taholta tarkoitettu jonkunverran mielenosotuksellisesti, vaikka sitä ei tahdota myöntää ja luulen, että se on tämä asian puoli, joka on herättänyt toiselta puolen vastahakoisuutta, että asia on vedetty tällaiseen umpikujaan.”⁷⁶

Porvaristo koki, että juhlat pantaisiin toimeen siinä tarkoituksessa, että kaikki siihen yhtyisivät. Päivä haluttiin nähdä isänmaan päivänä, ”joka jokaiselle isänmaata rakastavalle kansalaiselle on

---

⁷² Valtuutettu Jansson keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷³ Valtuutettu Hahl keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷⁴ Roselius 2010 s. 57.

⁷⁵ Valtuutettu Hahl keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷⁶ Valtuutettu Alha keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

juhlapäivä”.⁷⁷ Isänmaanrakkauden korostamisella haluttiin saada myös vasemmiston kanta juhlan viettämiselle suotuisaksi. Myös yhtenevyyteen pyrkivillä puheenvuoroilla, kuten ”meillä on syytä veljinä ja sisarina viettää yhteisestä tätä päivää, viettää muistopäivänä sellaisena, jolloin tahdomme pois mielestämme kaiken vihan, tahdomme sen karistaa pois päältämme ja viettää yhteistä juhlaa”,⁷⁸ haluttiin saada myös vasemmisto juhlien viettämisen kannalle.

Tällaisesta yhteisjuhla-ajattelusta huolimatta tuotiin esiin vanhoja viholliskuvia. Puhuttiin punaisesta hirmuvallasta ja kärsimyksistä, mitä kaupungissa oli koettu ennen valloitusta: ”Viime keväisestä kapina-ajasta ovat kaikki kärsineet, mutta meillä ei ole nälkäkuolema ollut niin lähellä kuin se olisi, jos se valta olisi voimassa, mikä näytti voimaan päässeensä silloin, kun hirmuvalta vallitsi Tampereella.”⁷⁹ Punaisista käytettiin nimityksiä, kuten maanpetturit ja konnantöiden tekijät.⁸⁰ Porvaristo ei nähnyt sodan jälkiselvittelyiden koetelleen viattomia tai syyttömiä työläisiä, vaan rangaistut olivat toimineet laillista yhteiskuntajärjestelmää vastaan, ja näin ollen rangaistuksensa ansainneet:

Jos joku henkilö ottaa aseensa käteensä laillista järjestystä vastaan, niin hän on kyllä kapinallinen. Jos on erehdyksessä viattomia tullut vangituksi, on ne vapautettu.⁸¹

2.4. Vasemmiston vastustus voittaa

Jos porvaripuolueet näkivät juhlat ennen kaikkea vapausjuhlina ja siitä syystä koko kansan isänmaallisina juhlina, jolloin oli saavutettu vapaus vuosisataisesta perivihollisesta, koki vasemmisto asian toisin. Se ei nähnyt juhlissa mitään ilon ainetta. Se ei kokenut, että olisi saavutettu vapaus, josta porvaristo puhui. Se koki sen sijaan sisällissodan jälkeisen ajan kohdelleen työväestöä tarpeettomalla raakuudella. Kuten Heikki Ylikangas mainitsee, pahin kauna ja viha, jotka estävät sodan haavojen arpeutumisen, sikiävät toiseen osapuoleen kohdistuneista sotilaallisen välttämättömyyden ylittäneistä rankaisu- ja kostotoimista, kuten teloituksista ja murhista.⁸² Vasemmiston perusteluissa tämä syy, toista puolta kohtaan tunnettuun kaunaan, tuli ehkä voimakkaimmin esille pidetyissä puheenvuoroissa. Nähtiin vasemmiston kokeneen suurta vääryyttä sodan jälkiselvittelyissä. Valtuutettu konttoristi Wiljam Saaristo näki työväen juhlinnan täysin mahdottomana, sillä Tampereen valloituksesta on seurannut sille vain kärsimyksiä. Hän näki, että

⁷⁷ Valtuutettu Voipio keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷⁸ Valtuutettu Voipio keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁷⁹ Valtuutettu Hahl keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸⁰ Keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸¹ Valtuutettu Sumelius keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸² Ylikangas 1993 s. 521.

juhlien tarkoitus on muutenkin vain ivata ja leikkiä kaikilla niillä kärsimyksillä, mitä se on sisällissodan jälkeen saanut kokea, ja sodan jälkiselvittelyt olivat koskettaneet myös sotaan syyttömiä työläisiä:

Täällä on yleensä se käsitys vallalla, ettei työväki ole mitään kapinan jälkiselvittelyn jälkeen saanut kärsiä. Mutta jos vaivaannuttaisiin ottamaan selvää vankileirien kanslioista siitä, kuinka siellä on syyttömiä työläisiä tapettu niin ehkä ajateltaisiin toisin. Joka seurasi Tampereen valloitusta, näki, miten valloittajien taholta ilman tutkimatta ammuttiin viattomia. Ammutut eivät olleet yläluokkaisia, vaan työväkeä. Mistä tiedettiin, olivatko ne kapinallisia.⁸³

Myös valtuutettu tehtaantyömies Juho Ahonen oli valtuutettu Saariston kanssa samoilla linjoilla. Hän ei nähnyt valloituksesta seuranneen työväestölle mitään hyvää, päinvastoin: ”Jos asia olisi niin kuin täällä on väitetty, että kaikki, mitä täällä on sodan jälkeen saavutettu olisi vaan hyvää, niin olisi todella syytä juhlimiseen.”⁸⁴

Sisällissodan jälkeen työväestön kokoontumisvapautta oli rajoitettu ja työväentalo oli takavarikoitu aina 22.3 saakka, jolloin maaherra antoi päätöksen Työväenyhdistyksen omaisuuden palauttamisesta. Tampereen Työväenyhdistyksen toimintakertomus vuodelta 1919 kuvaa työväen oloja: ”Vuoden 1918 aikana työväenjärjestöt oli hajalle lyöty ja yhteistoiminta riistetty”. Ammattiosastot pystyivät käynnistelemaan toimintaansa pääsääntöisesti vasta vuoden 1918 lopulla ja vuoden 1919 alussa.⁸⁵ Vallitsevia oloja valtuutettu Ahonen ei kokenut tästä syystä tasapuolisina, sillä sodan jälkeen työväentoimintaa oli hankaloitettu: ”Kapinan ulkopuolella olevia työläisiltä on kielletty kokoontumisvapaus, kun työläiset pyysivät saada kokoontua, sitä ei suotu.” Tämän Ahonen näki katkeroittavan työläisten mieliä siinä määrin, että ei voi kannattaa juhlia. Kokoontumisvapauden rajoittamisen myötä Ahonen ei katso, että ”olisi saavutettu sitä vapautta, mitä täällä on tarkoitettu”.⁸⁶

Vasemmisto ei nähnyt juhlia mahdollisina, koska kansa oli jakautunut niin voimakkaasti kahteen leiriin. Nämä eri osat eivät olleet valmiit sovitteluun erimielisyyksiään, ja siksi ei ollut mahdollista, että yhdessä juhlittaisiin. Kansankerrokset olivat erillään toisistaan, ja ennen kuin juhliminen olisi soveliasta, tarvitsisi kansan olla yhtä. Valtuutettu työnjohtaja Johan Elis Vuorela oli sitä mieltä, että jos juhlittaisiin sillä mielellä, että pyrittäisiin yhtenevään kansaan ja ”koetettaisiin saada ystäviä langenneita veljistä”, olisi hän juhlien kannalla: ”Jos minä olisin siitä vakuutettu, että

---

⁸³ Valtuutettu Saaristo keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸⁴ Valtuutettu Ahonen keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸⁵ Kertomus Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta 1919 s. 9, 15-16, 46-128.

⁸⁶ Valtuutettu Ahonen keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

juhlminen lähtisi tuosta periaatteesta, niin kannattaisin ehdotusta, mutta kun näyttää siltä, että se ei sellaisesta lähde, niin en voi sitä kannattaa.”⁸⁷

Valtuutettu työnjohtaja Uusioksa halusi antaa tunnustuksen vapaustaistelun merkitykselle. Kuitenkin hän koki, että viimevuotinen tilanne oli jakanut kansan niin voimakkaasti kahteen osaan, että juhlminen ei näin lyhyen ajan jälkeen olisi paikallaan, eikä juhlaan ole mitään aihetta, jos osa kansasta oli taistellut maansa vapautta vastaan.⁸⁸

Asia ratkesi vasta Valtuuston kokouksessa 4. maaliskuuta 1919. Valmisteluvaliokunnan mietinnön kannattajat eli juhlaa vastustaneet äänestivät äänestyksessä kyllä ja sitä vastustaneet eli juhlan puolella olleet ei. Juhlia vastustanut kanta voitti, mutta koska tätä käsitystä ei yksimielisesti hyväksytty, toimitettiin äänestys vielä nimenhuudon mukaisessa järjestyksessä. Äänestyksessä 21 valtuutettua äänesti kyllä ja 15 valtuutettua ei, joten päätökseksi tuli, että Tampereen valloituksen vuosipäivänä eli huhtikuun 6. päivänä ei juhlallisuuksia kaupungin puolesta järjestetä. Raevuori ja 13 muuta valtuutettua pyysivät saada pöytäkirjaan merkittäväksi valittelunsa.⁸⁹

Kaupungin virallinen kanta oli juhlia vastaan. Vasemmisto pystyi uudessa kunnallishallinnossa murskaamaan äänestyksellä sisällissodan voittaneeseen puoleen samaistuvat. Se pystyi näyttämään voimansa ja saavutti äänestyksessä, joka epäilemättä oli voittaneelle puolelle tärkeä identiteetin rakennuspalikka, poliittisen voiton. Ennen sotaa kahtia jakautunut sosialidemokraattinen puolue pystyi toimimaan jälleen yhtenäisesti. Sosialidemokraattien 23 valtuutetusta 21 äänesti juhlia vastaan, ja vastaavasti porvarillisista 16 valtuutetusta 15 äänesti niiden puolesta. Sosialidemokraateilla oli enemmistö ja se pystyi näin ohittamaan porvarillisten puolueiden, Kokoomuksen, Edistyspuolueen ja Ruotsalaisenpuolueen, muodostaman yhtenevän linjan.

Suojeluskuntalaisen Lehdessä päätöstä arvosteltiin voimakkain sanankääntein. Lehden kirjoituksessa sotaa ei nähty luokkataisteluna vaan ennen kaikkea vapaussotana: ”Meidän sosialistimme väite, että viime talven sota oli luokkasotaa, työväestön taistelua yhdistynyttä porvaristoa vastaan, on ymmärrettävissä ainoastaan sosialistien johdon lyhytnäköisen ja itsekkään taktiikan valossa.” Suojeluskuntalaisen lehti piti erittäin paheksuttavana, että valtuuston sosialistit eivät myöntäneet varoja juhlan viettoon. Lehden palstoilla juhlan luonne nähtiinkin ensisijaisesti kansallisena, jonka jokaisen kansalaisen tulisi nähdä vapautumisen juhlanä: ”Ja juuri ehjiä,

---

⁸⁷ Valtuutettu Vuorela keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸⁸ Valtuutettu Uusioksa keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁸⁹ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 4.3.1919 §148. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA. Valtuutetut Voipio, Hahl, Tiilikä, Julin, Salminen, Alha, Haarla, Vuolle, Koskinen, Pero, Federley, Hoffström ja Jansson esittivät valittelunsa.

kohottavia isänmaallisia kansallisjuhlia vuosipäivistä on pyrittävä saamaan aikaan, juhlia, joiden paraateissa seisova suojeluskunta ei suinkaan edusta luokkaa, vaan kansaa, meidän Suomen kansaamme.”⁹⁰

Valtuustossa käydyissä puheenvuoroissa on voimakkaasti esillä sisällissotaan liittyvä muistaminen. Molemmat puolet toivat esiin näkemyksiä, jotka olivat joko suora muisto vuoden takaiseen kapina-aikaan tai sitä seuranneisiin jälkiselvittelyihin. Muistot sodasta jäsensivät valtuutetut samaistumaan joko voittaneeseen tai hävinneeseen puoleen. Voittanut puoli katsoi sodan muiston velvoittavan kaupunkia ottamaan osaa sisällissodan julkiseen muistamiseen, kun taas hävinnyt puoli näki juhlimisen olevan liian varhaista, sillä haavat eivät olleet umpeutuneet. Vuoden takaisten viholliskuvien ylläpito nousi esiin valtuuston keskustelussa, jossa ei haluttu unohtaa sodan aikaisia eikä sen jälkeisiä viholliskuvia toisesta. Jako kahteen oli voimakas, eikä yhtenäistä linjaa arasta ja suoraan sodan muistoon liittyvästä voittaneelle puolelle järjestettävästä juhlasta ollut löydettävissä. Julkinen muistaminen olisi ollut vain valkoisen Suomen näkemys tapahtumista, mitä sosialidemokraatit eivät halunneet allekirjoittaa.

3. Toimijat juhlan takana

3.1. Juhlajärjestelyt porvarillisen juhlatoimikunnan ja suojeluskunnan yhteistyötä

Vaikka valtuuston virallinen kanta oli juhlien viettämistä vastaan, niin kyseiset juhlat Tampereella siitakin huolimatta vietettiin. Ympäri Suomea voitonparaatit saivat sisällissodan muistamisessa suuren mittakaavan vuonna 1919 järjestettyjen yksivuotismuiston vuosipäivän juhlista, eikä kaupungin jääminen juhlaajärjestelyiden ulkopuolelle estänyt juhlien järjestämistä myöskään Tampereella. Kuten Roselius on todennut, sodan eri tapahtumien yksivuotismuistot täyttivät tammikuusta lähtien julkiset tilat eri puolilla Suomea. Vapaussodan muistojuhlita järjestettiin lähes jokaisessa kaupungissa ja kunnassa.⁹¹ Tampere ei siis ollut poikkeus, vaan Tampereen juhlat muodostuivat suuriksi kaupunkijuhliksi, jotka pidettiin perjantain 4.4.1919 ja sunnuntain 6.4.1919 välisenä ajankohtana. Tampereella järjestettiin massiiviset juhlat, jotka eivät voineet olla minkään

---

⁹⁰ Suojeluskuntalaisen Lehti 15.3.1919 s. 49, Valloitusten vuosipäivät suurkansallisiksi juhliksi, ”H.”

⁹¹ Roselius 2010 s. 58.

kansanosan huomaamattomissa, sillä kutsuvieraiden, paikalle saapuneiden suojeluskuntalaisten ja ohjelman määrä oli hyvin laaja. Kaikki kuntalaiset joutuivat jollain tavalla käsittelemään Tampereen valtauksen muistojuhlaa, joko aktiivisena toimijana, osallistujana tai sivustaseuraajana. Tampereen valloitus oli tapahtuma, jota voittajat halusivat vaalia, mutta mikä hävinneeseen puoleen samaistuvissa herätti epäilemättä suuria vastenmielisyyden tunteita.

Vaikka kaupungin virallinen kanta oli juhlien viettämistä vastaan, otti juhlien järjestelyyn osaa porvarillisia valtuutettuja, joskin juh latoimikunta ei kaupungin puolesta mahdollinen ollutkaan. Valtuutettu Raevuori oli ehdottanut valtuuston kokouksessa, jossa asiaa käsiteltiin, että juhlallisuuksia varten valittaisiin kolmihenkinen juhlakomitea, johon hän oli ehdottanut valtuutettuja Federleytä, Tiililää ja Julinia.⁹² Myös Tiililä puhuu päiväkirjoissaan tällaisesta juhlakomiteasta, joka oli valittu porvarillisen valtuustoryhmän kokouksessa. Siihen kuului Tiililän lisäksi Federley ja Julin.⁹³ Juhlatoimikunta oli porvarillisten keskuudestaan valitsema toimikunta, jolla ei ollut kaupungin virallisen kannan kanssa mitään tekemistä. Sodanjälkeisessä Suomessa yleisenä linjana olikin, että vaikka kaupungin virallinen kanta oli ollut kieltävä, se ei tarkoittanut, että muistamiseen osallistunut ryhmä olisi merkittävästi kaventunut. Suoraa ja epäsuoraa tukea riitti kaikista ei-vasemmistolaisista ryhmistä. Pitäjien, kaupunkien ja maakuntien poliittinen, kulttuurinen ja taloudellinen eliitti esiintyi usein suojeluskuntien järjestämissä muistojuhlissa.⁹⁴ Myös Tampereella juhlan takana hääri porvarillinen valtuuston osa, edustajanaan tämä kolmihenkinen toimikunta.

Maaliskuun alkupuolella valitun juh latoimikunnan suunnitelmat etenivät, ja ensimmäiset Tampereen valloitusta koskevat suunnitelmat Kaarlo Tiililä sai kuulla puhelimitse Federleyltä maaliskuun kymmenentenä. Seuraavana päivänä kokoontuivat Federley, Julin ja Tiililä yhdessä Liljeroosin kanssa suunnittelemaan Tampereen valloituksen vuosipäivän viettoa.⁹⁵ Liljeroosilla Tiililä tarkoittanee insinööri E. H. Liljeroosia, joka toimi suojeluskunnan Tampereen aluepäällikkönä kahden vuosikymmenen ajan, aina Tampereen valtauksen jälkeen pidetystä kokouksesta alkaen.⁹⁶ Kokouksessa päätettiin juhlien muodostuvan kolmipäiväisiksi, jolloin perjantai-iltapäivänä saapuisivat suojeluskunnat, lauantaina järjestettäisiin manööveri ja sunnuntaina ulkojumalanpalvelus, paraati ja ulkoilmajuhla. Ulkoilmajuhlaan Tiililä valittiin puhujaksi, mistä hän ei ollut kovin innoissaan:

---

⁹² Valtuutettu Raevuori keskustelupöytäkirja 18.2.1919 §115. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat mf.8. TKA.

⁹³ Kaarlo Tiililän päiväkirja 2.3.1919.TaY.

⁹⁴ Roselius 2010 s. 85.

⁹⁵ Kaarlo Tiililän päiväkirja 10.3–11.3.1919.TaY.

⁹⁶ Palolampi 1954 s. 169–170.

Minut näytetään ilman muuta 'määrättävän' puhujaksi. En ymmärrä, miten hermot kestävät. Ja jos suostuisin kaikkeen, mihin pyydetään, olisin hukassa, sillä jo tänään torjuin 2 pyyntöä puheenpitäjäksi: Toijalaan ja Ylöjärvelle.⁹⁷

Valloitusjuhlakomitea kokoontui jälleen viidentenätoista maaliskuuta. Kokouksessa päätettiin saattaa kaupungintalo ja työväentalo valloitusjuhlan käyttöön. Tiililä ihmetteli painopisteen muutosta punaisten ja valkoisten vallassa, kun kaupungintalo ja työväentalo päätettiin ottaa juhlan tarpeisiin, siitäkkin huolimatta, että ne oli jo vuokrattu joitakin sosialistien tarkoituksia varten. Viikkoa myöhemmin järjestettiin jälleen valloitusjuhlakokous. Myös rehtori Kaarlo Tiililän koulu päätti järjestää valloitusjuhliin liittyvän juhlan lauantaina. Tehtävät jaettiin eri opettajien kesken ja Olga Lavonius lupautui puhujaksi juhlaa ja toiseksi puhujaksi Tiililä ajatteli Matti Schreckiä.⁹⁸

Juhlien järjestelyissä ilmeni myös epäluottamusta itse juhlaväkeä, suojeluskuntaa, kohtaan. Kuten Tiililä päiväkirjassaan mainitsee, oli maaliskuun viimeisenä päivänä hänen puheilleen tullut Ida Yrjö-Koskinen pyytänyt Tiililää tekemään kaikkensa, jottei Tampereen valloitusjuhlilta tulisi samanlaisia juopottelujuhlia kuin monista muista vietetyistä vapausjuhlilta. Myös Tiililä ilmaisi huolensa kyseisen asian vuoksi, mutta mainitsi voimattomuutensa asian edessä.⁹⁹

Päivää ennen juhlien alkamista olivat juhla valmistelut polttavimmillaan. Tiililä, joka oli ollut vielä muutama päivä aikaisemmin huolissaan puheensa valmistumisesta ajallaan, luki sen juhlakomitean Julinille ja Federleylle, jotka pitivät sitä hyvänä.¹⁰⁰ Juhlien järjestämisestä näyttääkin olleen vastuussa porvarillisista muodostettu juhlakomitea, josta Tiililä käyttää nimitystä valtuuston juhlakomitea, vaikka sillä ei kaupungin valtuuston kanssa virallisesti olekaan tekemistä. Vaikka juhlista vastasi tämä kolmihenkinen toimikunta, on oletettavaa, että myös useat muut porvarilliseen valtuustoryhmään kuuluvat olivat juhlien takana. Moni porvariston edustaja halusi juhlat Tampereella järjestää, ja usean valtuutetun nimi löytyikin valmisteluvaliokunnalle toimitetussa valtauksen muistojuhlaa koskevassa kirjeessä.¹⁰¹

Kolmihenkinen toimikunta edusti koko porvarillista siipeä, sillä se oli valittu porvarillisen valtuustoryhmän kokouksessa, ja tämän toimikunnan panos olikin merkittävä juhlien kokonaisvaltaisessa suunnittelussa. Suojeluskunnan näkyvä rooli on myös omiaan puhumaan sen

---

⁹⁷ Kaarlo Tiililän päiväkirja 11.3.1919.TaY.

⁹⁸ Kaarlo Tiililän päiväkirja 15.3., 22.3., 28.3.1919. TaY.

⁹⁹ Kaarlo Tiililän päiväkirja 31.3.1919.TaY.

¹⁰⁰ Kaarlo Tiililän päiväkirja 1.4.1919, 3.4.1919.TaY.

¹⁰¹ Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite A. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirja.TKA.

puolesta, että se oli keskeisenä osana mukana järjestämässä Tampereen juhlallisuuksia. Valmisteluvaliokunnalle lähetetyssä kirjelmässäänkin oli suunnitelma, jonka mukaan sekä valtuusto että Tampereen suojeluskunta molemmat valitsisivat kolmihenkiset toimikunnat toimeenpanemaan juhlallisuuksia.¹⁰² Tampereen suojeluskunnan aluepäällikön mukanaolo juhlatoimikunnan kokouksissa kertoo siitä, että juhlaa järjestettiin yhdessä kaupunginvaltuuston porvarillisen osan ja suojeluskunnan kesken. Erkki Palolampi toteaa, että tämä ensimmäinen rauhanajan voimanponnistus antoi suojeluskuntajärjestölle paljon työtä, huolta ja vastuuta. Suojeluskunta oli harjoitettava esiintymiskelpoiseksi, ja kaupungin edustajien kanssa oli sovittava juhlallisuuksista yksityiskohtia myöten. Tuli suunnitella monia tilaisuuksia, hankittava ohjelma kymmeneen juhliin, oli huolehdittava kaupungin koristelusta ja iletulituksista, oli suunniteltava taisteluharjoitus ja huolehdittava paikalle saapuvien suojeluskuntalaisten opastuksesta, majoituksesta ja muonituksesta.¹⁰³

Suomessa muistoaktiivit koostuivatkin paikallistasolla samoista ryhmistä kuten muualla Euroopassa: uhrien omaisista, sodan kokeneista ja paikallistason eliitistä. Erityistä Suomen olosuhteille kuitenkin oli, että nämä ryhmät vaikuttivat sodan muiston vaalimisessa uuden kansalaisjärjestön, suojeluskunnan kautta. Järjestö muodosti tehokkuudessaan ylivertaisen ja laajuudessaan ennennäkemättömän verkoston, jonka yhdeksi siteeksi luotiin vapaussodan muisto. Järjestö muodosti areenan henkilöille ja ryhmille, jotka pitivät merkittävänä sodan muiston vaalimista. Juhlien järjestelyissä suojeluskuntien rooli oli sitä suurempi, mitä pienempi paikkakunta oli kyseessä tai mitä etelämpänä paikkakunta sijaitsi. Viimeksi mainittu tarkoitti, että alueen väestöstä oli usein suurempi määrä kannattanut punaisia, mikä tuotti ongelmia kunnalliselle esiintymiselle sisällissodan muistojuhlissa.¹⁰⁴ Tilanne oli näin myös Tampereella, koska kaupungin virallinen kanta oli muodostunut muistojuhlille kielteiseksi. Juhlien järjestelyyn otti osaa suojeluskunnat yhdessä porvarillisten edustajien kanssa sekä ei-vasemmistolaiset valkoiseen Suomeen itsensä samaistavat kaupungin eri yhteisöt ja yksityishenkilöt.

---

¹⁰² Tampereen kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 18.2.1919 §115 liite A. Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat. TKA.

¹⁰³ Palolampi 1954 s. 205.

¹⁰⁴ Roselius 2010 s. 48, 60.

3.2. Yksityiset toimijat avustamassa muonituksessa, majoituksessa ja ohjelmassa

Juhlien suunnittelu vaati yhteistyötä valtuuston porvarillisen juh latoimikunnan ja suojeluskunnan välillä, mutta niiden käytännön järjestelyssä tarvittiin apua myös kuntalaisilta. Kolmepäiväisten juhlien järjestely ei olisi luultavasti ollut edes mahdollista ilman kuntalaisten vapaaehtoista osallistumista juhlan järjestelyihin. Vieraiden saapuminen, vastaanoton, majoituksen ja ruokinnan järjestäminen vaati paljon panostusta myös kuntalaisilta, niin yksityisesti kuin yhteisöjenkin muodossa. Lähteistä löytyneitä yrityksiä ja yksityisiä henkilöitä löytyi nimeltä vain vähän, mutta juhlien suuruuden vuoksi on oletettavaa, että juhlien taustalla toimi paljon vapaaehtoisia järjestäjiä.

Juhlille saapuville suojeluskuntalaisille oli pitänyt järjestää ylimääräisiä junia, jotta kaikki pääsisivät juhlaan osallistumaan. Pelkkä huviretki ei kuitenkaan ollut mahdollinen, sillä saapuvien suojeluskuntalaisten tuli osallistua juhliin. Paluujunissa nimittäin vaadittiin paitsi tiketti myös todistus osanotosta juhliin.¹⁰⁵ Saapuneiden suojeluskuntalaisten tarkkaa määrää on mahdoton saada selville. Palolampi puhuu noin kuudestatuhannesta muualta saapuvaksi ilmoittautuneesta suojeluskuntalaisesta. Juhlille saapui kaikkiaan yhdeksänkymmentäyksi suojeluskuntaa ja kaksi soittokuntaa, mutta lukumäärä jäi varmasti alhaisemmaksi kuin ilmoittautuneisiin kuuteentuhanteen, sillä Palolampikin mainitsee, että sunnuntain päätapahtumaan Kauppatorin juhlaparaatiin olisi ottanut kaikkineen osaa noin kuusituhatta suojeluskuntalaista.¹⁰⁶ Tampereen oman suojeluskunnan ollessa mukana tässä määrässä, oli muualta tulleiden osuus siten pienempi kuin tuo kuusituhatta. *Aamulehdessä* nimimerkki ”Kertoja” kirjoitti juhlille saapuvan ainakin kahdeksantuhatta suojeluskuntalaista noin yhdeksästäkymmenestä eri paikasta. Vieraita suojeluskuntalaisia saapuisi noin neljätuhattaviisisataa ja erillään joukko-osastoistaan vielä noin kaksituhatta suojeluskuntalaista. Tampereen suojeluskunnan kanssa osallistujien määrä tulisi olemaan noin kahdeksantuhatta ja saapuvan sotaväen kanssa noin yhdeksäntuhatta. Saapuvien siviilien määrän uskottiin olevan useita tuhansia.¹⁰⁷ Nämä luvut ovat kuitenkin luultavasti mitoitettu yläkanttiin. Eniten suojeluskuntalaisia kuitenkin saapui Pohjanmaalta, vaikka myös Varsinais-Suomen suojeluskunnista oli koottu parin sadan miehen suuruinen ryhmä.¹⁰⁸

¹⁰⁵ AL 6.4.1919 s. 9, Suojeluskuntalaisten kotiinpaluu Tampereen juhlilta.

¹⁰⁶ Palolampi 1954 s. 205, 207.

¹⁰⁷ AL 3.4.1919 s. 6, Tampereen vapausjuhlat, ”Kertoja”.

¹⁰⁸ Roselius 2010 s. 65.

Saapuvia suojeluskuntalaisia oli joka tapauksessa useita tuhansia ja näille saapuville suojeluskuntalaisille järjestettiin muonitus jokaisena päivänä, tosin vain lauantain osalta ruoka oli ilmaista. Perjantainen ruokailu järjestettiin Läntisellä Puistokadulla sotilaskodissa kello 14–18 välisenä aikana, jolloin tarjottiin hernemuhennosta lihan kera hintaan kaksi markkaa. Lauantaina ruokailu oli samaan aikaan, mutta se oli jaettu kolmeen eri tarjoilupaikkaan. Alakansakoululla ruokailusta vastasivat rouva Klingendahl ja neiti Vihuri, Aleksanterin kansakoulussa rouvat Hahl, Schreck ja Korte sekä neiti Arranmaa ja Ruotsalaisessa kansakoulussa rouvat Paatola ja Appelgren. Suojeluskuntalaisille tarjottiin ilmaiseksi lihakeittoa juustoleivän kera ja jälkiruoaksi pannukakkua hillolla sekä kahvia. Sunnuntaina ruokailu oli samoissa paikoissa kuin lauantaina, ja tarjolla oli kello 9–17 välisenä aikana riisiryynipuuroa mehukastikkeella yhdellä markalla ja kaalikeittoa leivän kera puolellatoista markalla. Ruokailun lisäksi järjestettiin kahvitarjoiluja ympäri kaupunkia muun muassa Kaupungintalon eteisessä, Työväentalolla ja Hipposradalla suojeluskunnan näytäntöjen aikaan.¹⁰⁹

Majoitusta varten kaikkien juhliin saapuvien suojeluskuntalaisten oli ilmoittauduttava majoituskanslia Emmauksessa Hämeenkatu 1:ssä, jos meinasi päästä osalliseksi juhliin. Majoituskanslia huolehti ainoastaan suojeluskuntalaisten, juhluvieraiden ja yleensä kaupungin valloitukseen osaa ottaneiden henkilöiden majoituksesta. Juhlissa toimi lähetteinä omilla merkeillä varustetut partiotytöt, ja hevuskonttori toimitti rajatun määrän hevosia saatavaksi.¹¹⁰ Majoituksesta huolehti suojeluskunta kaupunkilaisten avustuksella,¹¹¹ ja majoitusta varten varattiin muun muassa kaikki soveltuvat yksityiskodit, hotellit, matkustajakodit, koulut, Varala, tehtaiden juhlasalit ja tehdassaleja.¹¹²

Juhlailtamia järjestettiin ympäri kaupunkia kolmen päivän ajan, ja niiden taustalta löytyy monia toimijoita. Perjantaina järjestetyn Klassillisen lyseon iltaman oli järjestänyt lyseon oma opettajakunta.¹¹³ Lauantain lukuisien juhlailtamien järjestelyistä vastasi Suomalaisessa yhteiskoulussa sen oma opettajakunta, Aleksanterin kansakoulussa myös oma opettajakunta, Johanneksen kansakoulussa itäpuolisten kansakoulujen opettajisto, Tampereen kunnallisklubissa Tampereen kunnallisklubi, Kaupungintalolla Tampereen porvarillisten nuorisoyhdistys, tyttölyseossa sen oma opettajakunta, suomalaisessa klubissa se itse sekä Tampereen teatterissa

---

¹⁰⁹ AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 7 Kahvitarjoilua.

¹¹⁰ AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 7 Kahvitarjoilua.

¹¹¹ AL 3.4.1919 s. 6, Tampereen vapausjuhlat, ”Kertoja”.

¹¹² Palolampi 1954 s. 205.

¹¹³ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

Tampereen naisyhdistys. Ruotsinkielistä ohjelmaa järjestettiin Svenska Samskolanissa.¹¹⁴ Opettajakunnat näyttävätkin olleen erityisen aktiivisia toimijoita iltamien järjestelyissä, sillä useissa kouluissa niitä järjestettiin ja opettajakunnat olivat niissä mukana. Juhlien aikana pidetyt lukuisat jumalanpalvelukset kertovat siitä, että myös kirkko oli näyttävästi mukana juhlallisuuksissa. Kolmen päivän aikana järjestettiin yhteensä 11 juhla jumalanpalvelusta ja liturgista jumalanpalvelusta, joista osassa suojeluskunnalla oli merkittävä rooli. Tampereen orkesteri järjesti juhlakonsertin juhlien aikana ja Tampereen Teatterissa järjestettiin näytäntöjä. Suojeluskuntalaisilla oli vapaa pääsy myös elävienkuvien näytäntöihin juhlaviikonloppuna.¹¹⁵

Juhlan jälkeen kiitosta haluttiin osoittaa juhlan järjestäjille, kuten *Aamulehdessä*: ”Katsomme julkisen sanan hoitajina velvollisuudeksemme lausua yleisön taholta meille tulleista kehotuksista kiitos juhlain järjestäjille ja yhdistyksille ja yksityisille, jotka ovat myötävaikuttaneet juhlaan ja ohjelmaan.”¹¹⁶ Myös muun muassa suojeluskunnan päällikkö eversti von Essen lähetti juhlan jälkeen kiitossähkeen Tampereen suojeluskunnan päällikölle ja muille juhlan järjestäjille.¹¹⁷ Juhlien moninaisen ohjelman ja järjestelyjen takana toimikin lukuisia eri järjestäjiä. Vaikka porvarillinen juhlatoimikunta yhdessä Tampereen suojeluskunnan kanssa toimikin ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa keskeisinä toimijoina, oli myös monen muun kuntalaisen panos juhlien järjestelyissä merkittävää. Virallinen kirkko osallistui juhla jumalanpalvelusten muodossa ja lukuisat opettajakunnat juhla iltamien muodossa. Lisäksi oli yksityisiä toimijoita muonittamassa, majoittamassa ja koristelemassa kaupunkia, joka mahdollisti voittajien juhlimisen Tampereen kaduilla kyseisenä viikonloppuna.

---

¹¹⁴ AL 4.4.1919 s.1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹¹⁵ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹¹⁶ AL 8.4.1919 s. 5, Tampereen vapausjuhlat.

¹¹⁷ AL 9.4.1919 s. 3, Tampereen valtauksen muistojuhla.

4. Kolme päivää valkoisia juhlallisuuksia

4.1. Perjantainen suojeluskuntaspektaakeli

Tampereen valloituksen muistojuhlat muodostuivat kolmepäiväisiksi. Juhlien ohjelma oli painettu eripuolilla kaupunkia myytäviin ohjelmakirjoihin, ja juhliin osallistuville suojeluskuntalaisille oli varattu lippuja tapahtumiin, jotka jaettiin päälliköiden avustuksella. Lisäksi juhlien aikana kaupungilla myytiin muistomerkkejä haavoittuneiden hyväksi.¹¹⁸ Juhlallisuudet aloitettiin perjantaina 4.4.1919 neljältä iltapäivällä, jolloin pidettiin Tampereen suojeluskuntarykmentin katselmus kaupungin torilla. Kauppatorin paraatiin ottivat osaa Tampereen, Pirkkalan, Kurun ja Messukylän suojeluskunnat lippuineen ja soittokuntineen. Lisäksi paikalla oli Kajaanin sissipataljoonan soittokunta. Suojeluskuntien ylipäällikkö eversti von Essen suoritti joukkojen katselmuksen, jonka jälkeen hän piti puheen. Puheessaan von Essen korosti suojeluskuntien merkitystä ja lausui suojeluskuntien tulevan työskentelemään tärkeässä ja kunniakkaassa tehtävässä rauhan ja järjestyksen säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Hänen mukaansa suojeluskuntien velvollisuutena oli toimiminen onnellisen ja yksimielisen isänmaan hyväksi. Puhetta seurasi kolminkertaisia eläköön-huutoja isänmaalle, Hämeen suojeluskunnille ja ylipäällikkö von Essenille. Lopuksi Kauppatorilla laulettiin Maamme-laulu sekä Porilaisten marssi.¹¹⁹ Puheessa isänmaallisuutta ja itsenäisyyttä korostettiin, mikä olikin tyypillistä suojeluskuntalaisille pidetyissä puheissa. Suojeluskuntalaisten puheessa isänmaa ja itsenäisyys asetettiin kaiken muun yläpuolelle.¹²⁰

Samaisessa katselmuksessa Kauppatorilla ilmoitti Tampereen aluepäällikkö E. Liljeroos uudesta muodostettavasta Pyynikin Pataljoonasta, jonka päälliköksi ilmoitettiin jääkärikapteeni E. A. Hagelberg,¹²¹ joka yhdessä Kalevan ja Pirkkalan pataljoonan kanssa muodostaisi nyt Tampereen suojeluskunnan rykmentin. Myös Liljeroos teroitti lyhyessä puheessaan rykmentin tehtävää Tampereen kaupungin ja sen ympäristön turvallisuuden takaajana. Puhetta seurasi kolminkertainen eläköön-huuto ja 30-vuotisen sodan marssi. Tampereen esikunnan komentajalle Massiselle, jolle

---

¹¹⁸ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma.

¹¹⁹ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹²⁰ Villstrand 2006 s. 177.

¹²¹ Palolampi 1954 s. 205–206.

suojeluskuntarykmentti nyt virallisesti luovutettiin,¹²² annettiin myös kolminkertainen eläköön-huuto ja hänelle ojennettiin yhdessä Hagelbergin kanssa suojeluskuntanauhat.¹²³

Myös Massinen piti puheen, jossa hän puhui valkoisten sotilaiden voimanponnistuksista vuosi sitten ja toivoi, että suojeluskunta kävisi jatkamaan työtään samalla kiitettävällä tarmolla kuin silloin. Tälle työlle, rehtiydelle ja kuntoisuudelle kohotti puhuja jälleen kolminkertaisen eläköön-huudon, johon suojeluskunta ja yleisö yhtyivät. Tämän jälkeen rykmentti marssi kunniaa tehden eversti von Essenin ohi Teatteritalon edustalla.¹²⁴

Perjantain ohjelmaan kuului kello viiden juhlanjumalanpalvelus Johanneksen kirkossa suojeluskuntaa varten, jossa pastori Jokipii piti *Aamulehden* mukaan voimakkaan saarnan. Johanneksen jumalanpalvelus oli lähinnä suojeluskuntaa varten, sillä muuta yleisöä kirkkoon mahtui vain vähän. Jumalanpalvelukseen liittyi suojeluskuntalaisten lupaustenanto suojeluskuntalipun ympärillä.¹²⁵ Suojeluskuntien valatilaisuuden liittämistä paikkakunnan vapautusjuhliin tulikin traditio, joka kiinnitti uudet suojeluskuntalaiset tiivistä sodan myyttiin.¹²⁶ Kirkko oli näkyvästi esillä koko kolmepäiväisen juhlan ajan, ja syyksi tähän se omassa äänenkannattajassaan *Sunnuntaitervehdyksessä* ilmaisi sen, että ”Kirkko, sekä Suomen yleiskirkko, että nämä Tampereen kirkot joutuivat niin monitavoin kosketuksiin kapina-sodan kanssa, että on kirkonkin oltava mukana juhlilla.”¹²⁷

Kauppaseuran huoneistossa järjestettiin päivälliset suojeluskunnan päällikölle eversti von Essenille. Päivällisillä tunnelma oli samankaltainen kuin katselmuksessa, sillä jälleen eläköön-huutoja pidettiin puolin ja toisin. Kunniavieraalle pidetyn puheen jälkeen eversti von Essen kohotti eläköön-huudon suojeluskuntaliikkeelle. Insinööri Sulo Heiniö piti puheen suojeluskuntaliikkeestä ja sen merkityksestä yleismaailmallisena vapausliikkeenä kohottaen kolminkertaisen eläköön-huudon vapaalle Suomelle.¹²⁸

Perjantai-iltaan kuului vielä suojeluskuntalaisille ilmainen iltama Klassisessa lyseossa, juhlanäytös Tampereen teatterissa sekä Hämeen ratsurykmentin soittokunnan konsertti kaupungintalolla.

---

¹²² Palolampi 1954 s. 206.

¹²³ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹²⁴ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹²⁵ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹²⁶ Roselius 2010 s. 63.

¹²⁷ Sunnuntaitervehdys 30.3.1919 s. 51, Asianpätkiä 64, Juhlistamme, ”Kirkkomies”.

¹²⁸ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

Klassillisen lyseon ohjelmaan kuului muun muassa orkesterisoittoa, laulua, pianonsoittoa sekä lehtori S. Lahdensuon pitämä tervehdyspuhe. Tohtori Jaakkola piti voimakashenkisen puheen ja sotakertomuksen, joka *Aamulehden* mukaan oli merkitykseen sopiva. Tilaisuus päättyi Maamme-lauluun. Myös teatterin juhlanäytös päättyi Maamme-lauluun, jota ennen siellä oli ollut esityksiä, runonlausuntaa sekä sotilassoittokunta. Täynnä ollut teatteri oli koristeltu köynnöksillä ja lipuilla.¹²⁹ Illan kruunasi ilotulitus Mustanlahden kalliolla, jota seuraamaan oli saapunut monituhatpäinen katselijajoukko Näsilinnan kallion edustalle.¹³⁰ Jo juhlien avauspäivän tunnelmasta oli tehty hyvin isänmaallinen, ja ensimmäisen päivän juhlallisuuksien jälkeen oli selvää, kuka tulisi näyttelemään viikonlopun pääosaa. Suojeluskunnan näkyvyys ja merkitys juhlissa oli suuri ja juhlapuheet sekä eläköön-huudot kohottivat suojeluskuntaa päivänsankarin rooliin.

4.2. Tampere vallataan toistamiseen lauantaina

Lauantain juhlallisuudet olivat kokopäiväiset ja alkoivat jo varhain aamulla. Päivän yhdeksi mielenkiintoisimmista tapahtumista muodostuikin heti aamun sarastaessa aloitettu taisteluharjoitus, joka mukaili vuoden takaisia taisteluita. Aamulla kello kuusi oli kokoontunut Kauppatorille Kalevan, Pyynikin ja Pirkkalan pataljoonat yhdessä vieraspaikkakuntalaisten joukkojen sekä osan Kajaanin sissipataljoonan kanssa, josta lähdettiin Messukylään taisteluharjoitukseen. Kaikkiaan siihen otti osaa noin neljätuhatta henkilöä. Myös Palolampi puhuu samaisesta neljästätuhannesta miehestä, jotka ottivat osaa taisteluharjoitukseen, joka jäljitteli osaa kaupungin valloitustaistelusta.¹³¹ Taisteluharjoituksessa joukot oli jaettu sinisiin ja valkoisiin, jossa siniset puolustivat kaupunkia ja valkoiset hyökkäsivät. Puolustusta johti jääkäriluutnantti Bäckman ja kahteen hyökkäävään rykmenttiin jaettuja valkoisia johtivat jääkärikapteeni Hagelberg ja jääkärikapteeni Massinen.¹³² Sunnuntaisessa *Aamulehdessä* kuvailtiin tapahtumia:

Hyökkääjät otettiin vastaan ankaralla kuularuisku ja kivääritulella. Valkoisten I pataljoona kärsi tässä ”suuren tappion”. Sitkeän taistelun jälkeen vallattiin Kaupinojalta johtavan tien varsilla olevat kukkulat ja metsiköt, jolloin osia vastustajain joukoista joutui ”vangiksi”. Massisen saatua kiertoliikkeensä suoritetuksi kokoontuivat niin siniset kuin valkoisetkin kaikessa veljellisessä sovussa ja kaikki yhteisen aatteen eheyttäminä, Tammelan torille, jossa sitten

¹²⁹ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹³⁰ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; AL 4.4.1919 s. 5, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹³¹ Palolampi 1954 s. 206.

¹³² AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

torvisoittokuntien juhlamarsseja soittaessa marssivat kukin majapaikkaansa lepuuttamaan rasittuneita jäseniään.¹³³

Yhteisen aatteen eheyttäminen oli varmasti osuva kuvaus, jota tällaisella sotaharjoituksella pyrittiin luomaan. Tampere valloitettiin toistamiseen, ja vaikka kyseessä olikin vain sotaharjoitus, oli sillä voimakas psykologinen vaikutus niin voittaneeseen kuin hävinneeseen puoleen itsensä samaistavien piirissä. Hävinneet joutuivat seuraamaan sivusta yhä uudelleen vuoden takaista tappiotaan, ja voittajat saivat vastaavasti muistella voittoaan. Se oli myös ensimmäinen rauhanajan manööveri Tampereen suojeluskunnalle,¹³⁴ ja siksi sillä olikin erityisesti sen omaa identiteettiä rakentava vaikutus. Tällä sotaharjoituksella Tampereen suojeluskunta näytti ensimmäisen kerran sen sotilaallista voimaa sisällissodan jälkeisessä Tampereessa. Tällaiset sotilaalliset harjoitukset muodostuivat keskeisiksi useilla paikkakunnilla, ja yhdistämällä ne muistojuhliin luotiin autenttisuutta vuodentakaiseen tilanteeseen. Tampereen näytelmä oli kuitenkin mittasuhteiltaan ja toteutukseltaan ainutlaatuinen, joka kuvasti Tampereen erikoista asemaa sisällissodan muistossa.¹³⁵

Juhlallisuuden jatkuivat illalla jälleen erilaisten juhlailtamien ja jumalanpalveluksen merkeissä. Tampereen Teatterissa järjestettiin valikoidulle joukolle tapahtuma, johon liput oli jaettu jo etukäteen. Tapahtumassa kenraali Ignatius piti esitelmän, jonka alkuosa käsitteli Suomen asemaa punaisen terrorin puhjettua sekä niitä toimenpiteitä, joihin valkoisessa Suomessa alettiin tämän vallan kukistamiseksi. Toinen osa esitelmää käsitteli selonteon strategisesta valmistautumisesta molemmin puolin Vilppulan ja satakunnan rintamalla sekä selonteon punaisten hyökkäysyrityksistä. Kenraali Ignatius kuvasi myös ylipäällikkö Mannerheimin suunnitelmaa Tampereen valloittamiseksi. Viimeisessä osassa esitelmää annettiin yksityiskohtainen kuvaus hyökkäyksestä ja Tampereen kaupungin valloittamisesta. Lopuksi kenraali Ignatius selosti Tampereen valloituksen merkitystä ja vertasi voittoa yhteen maailman kaikkein suurimpia voittoja, koska sen seurauksilla oli ratkaiseva merkitys kapinan kukistamiseksi käydyssä vapaussodassa. Tampereen taistelu oli Ignatiuksen mukaan asettanut murtumattoman sulun bolshevismiin pääsyyllä Suomen kautta Skandinaviaan. Ympäri Suomea vietettyihin muistojuhliin liittyikin pakollisen ohjelmana vuodentakaisen paikallisten tapahtumien kertaus ja niiden liittäminen sisällissodan ja itsenäisyystaistelun suureen historiaan.¹³⁶ Jälleen suojeluskunnan merkitystä korostettiin, kun esitelmä päättyi suojeluskunnille omistettuihin voimakkaihin ja lennokkaisiin sanoihin. *Aamulehti* kuvailee tyylilleen uskollisena yleisön reaktioita: ”yleisö puhkesi esitelmän päättyttyä mitä

¹³³ AL 6.4.1919 s. 4-5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹³⁴ Tampereen suojeluskunnan historiikin III. sarja s. 8, Suojeluskuntajärjestön historian ainekset F 158, Valistusosasto, Suojeluskuntain yliesikunta, KA.

¹³⁵ Roselius 2010 s. 64–65.

¹³⁶ Roselius 2010 s. 61.

runsaimpiin suosionosoituksiin.” Valtuutettu Julinin esityksestä kohotettiin jälleen eläköön-huuto, tällä kertaa isänmaalle.¹³⁷

Kaikkiaan lauantaina järjestettiin Tampereen Teatterissa järjestetyn iltaman lisäksi yhdeksän eri juhlaillatamaa ja yksi liturginen jumalanpalvelus Aleksanterin kirkossa. Juhlaillatamille oli tyypillistä isänmaallisten laulujen ja erityisesti Maamme-laulun laulaminen jokaisessa tilaisuudessa. Eri tilaisuuksissa puhujat käsitelivät puheissaan samankaltaisia aiheita: tamperelaisten toimintaa valkoisen kansannousun aikana, nykyoloja, punaisten ja valkoisten joukkojen elämää ja taistelun vaikutusta, Tampereen valloitusta ja sen merkitystä itsenäisyyden rajapyykkinä, kaatuneita valkoisia sotilaita ja Suomen itsenäisyysaatteen historiallista kehitystä. Eläköön-huutoja nostettiin niin vapaalle Suomelle, isänmaalle, lapualaisille kuin Suomen jääkäreillekin. Juhlatunnelmasta oli tehty voimakkaan isänmaallista sinivalkoisin värein ja Suomen lipuin koristeltujen puhujanlavojen ja salien välityksellä.¹³⁸ Isänmaallisuus, suojeluskunta ja Tampereen taistelun merkitys Suomen vapaustaisteluna hallitsi tunnelmaa. Juhlassa luotiin voittaneen puolen virallista muistoa sodasta, jossa se ei niinkään ollut kansan sotaa toisiaan vastaan kuin sotaa Suomen itsenäisyyden ja vapauden puolesta. Sotaa ei nähty sosiaalisen eriarvoisuuden synnyttämänä konfliktina, vaan erityisesti venäläistä vihollista ja itäisen tartunnan saanutta kansanosaa vastaan käytyinä taisteluna.

Tyylilleen uskollisena *Aamulehti* kertoi Tampereen Teatterissa järjestetyssä juhlaillatamassa tohtori Kai Donnerin¹³⁹ pitämän juhlaesitelmän olleen selkeä ja voimakas.¹⁴⁰ Tämä esitelmä julkaistiin juhlien jälkeen kokonaisuutena *Aamulehdessä*. Esitelmässään Donner käy läpi Suomen itsenäisyysaatteen kehittymistä Runebergin, Topeliuksen ja Snellmanin ajalta aina sortokausiin ja ensimmäisen maailmansodan tapahtumiin. Puheissaan Donner ammensikin mielellään ajatuksensa Runebergiltä, Snellmanilta, Topeliukselta, M.A. Castrenilta ja Bertel Gripenbergiltä.¹⁴¹ Esitelmässä Venäjä nähdään perivihollisena, joka on jatkuvasti loukannut Suomen perustuslaillisia oikeuksia ja sisällissodassakin kyse oli lopulta taistelusta ulkoista vihollista vastaan. Esitelmässään Donner puhui sisällissodan syistä ja Tampereen taistelujen merkityksestä:

---

¹³⁷ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹³⁸ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹³⁹ Kai Donner toimi tutkimusmatkailijana Siperian kansojen keskuudessa sekä kieli- ja kansatieteilijänä. Vuodesta 1914 lähtien Donnerista tuli aktivismin ja jääkäri liikkeen keskeinen puolestapuhuja ja johtohahmo. Toimi aktivistien *Suunta*-lehden päätoimittajana 1920-luvulla. Ahti 1987 s. 239–250.

¹⁴⁰ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma, yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 5–6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 5.4.1919 s. 6, Tämän päivän ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

¹⁴¹ Ahti 1987 s. 245.

Mutta on aina muistettava, että tämä suuri nousu tapahtui täydelleen aatteellisella pohjalla maan itsenäisyyden puolesta ottelussa maan ulkonaista ja sisäisiä vihollisia vastaan. Pääasiana pysyi taistelu ulkonaista vihollista vastaan ja se ennen kaikkea innostutti työhön. [...]Tampereen valloitus, jolla oli ratkaiseva merkitys taistelussa valkoisen Suomen ja venäläisten sekä heidän sokaisemansa työväenluokan välillä.¹⁴²

Esitelmässä puhuja antoi kiitosta saksalaisille ja jääkäreille sodan lopputuloksen kannalta. Taistelulla oli voitettu venäläiset joukot sotilaallisesti, mutta punaiset sekä sotilaallisesti että moraalisesti. Voitto oli mahdollistanut lujan armeijan ja suojeluskuntaliikkeen muodostumisen vapauden turvaksi Suomessa. Tulevaisuuden haasteena puhuja halusi korostaa isänmaan puolustamisen ja vapauden turvaamisen. Isänmaallisessa puheessa vuoden takaisen sodan ja sen taistelujen muistaminen oli kaikkiaan vähäistä, mutta itsenäisyystaistelun merkitys suurta. Punainen puoli nähtiin itäisen tartunnan saaneena ja suurimpana syyllisenä sotaan pidettiin Venäjää.¹⁴³ Aktivisteihin kuuluneen Kai Donnerin julkisissa esiintymisissä ja kirjoituksissa vuonna 1919 voitiinkin nähdä pyrkimystä eräänlaisen toiminnan filosofian hahmottamiseen. Donner samaisti kotimaiset punaiset täysin itäiseen ”rosvovaltioon”. Hän piti pääasiana itsenäisyyden turvaamista ja taistelua bolševismia ja Venäjää vastaan. Donnerille Venäjä kysymyksen ratkaisu ja bolševismin lyöminen näyttäytyivät eräänlaisena lopullisena ratkaisuna.¹⁴⁴

Jo perjantaina oli kuntalaisia opastettu erityisestä juhlavalaistuksesta seuraavalla päivälle. Kaikki talot, tehtaot ja rakennukset olisi valaistava niin runsaasti kuin suinkin olisi mahdollista. Kaupungille lähteviä asukkaita kehoitettiin jättämään kadun puoleisissa huoneistoissa sähkövalot palamaan ja liikkeiden ja tehtaiden johtajien tuli pitää velvollisuutenaan liike- ja tehdashuoneiden valaisemista.¹⁴⁵ Sunnuntain *Aamulehdessä* kerrottiin kaupungin ja varsinkin pääkatujen varsilla olleiden julkisten rakennusten, liikkeiden ja yksityisten ikkunoiden olleen juhlavalaistut. Illan kruunasi jälleen ilotulitus, tällä kertaa Hyppösen kenkätehtaan järjestämänä.¹⁴⁶

---

¹⁴² AL 9.4.1919 s. 4–5, Suomen itsenäisyyssaatteen historiallinen kehitys, ”Kai Donner”; AL 11.4.1919 s. 4–5, Suomen itsenäisyyssaatteen historiallinen kehitys, Jatkoa. ”Kai Donner”.

¹⁴³ AL 9.4.1919 s. 4–5, Suomen itsenäisyyssaatteen historiallinen kehitys, ”Kai Donner”; AL 11.4.1919 s. 4–5, Suomen itsenäisyyssaatteen historiallinen kehitys, Jatkoa. ”Kai Donner”.

¹⁴⁴ Ahti 1987 s. 239, 247-249.

¹⁴⁵ AL 4.4.1919 s. 7, Juhlavalaistus huomiseksi.

¹⁴⁶ AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat.

4.3. Mannerheim juhlille päätöspäivänä

Juhlien viimeinen päivä alkoi aamuvarhaisella kirkonkellojen soitolla ja Kauppatorilla järjestetyllä juhlanjumalanpalveluksella, jossa Lapuan rovasti Malmivaara piti saarnan.¹⁴⁷ Kauppatorilta tehtiin käynti sankarihaudoille, jossa sankarihaudalle sekä ruotsalaisten muistomerkillä laskettiin useita seppeleitä.¹⁴⁸ Haudalta suojeluskuntajoukot suuntasivat Hippos-radalle, jossa suojeluskuntalaiset järjestivät sotilaallisia näytöksiä.¹⁴⁹ Päivän ohjelmaan kuului myös useita muita jumalanpalveluksia Tampereen kirkoissa, Tampereen Teatterissa kaksi näytöstä näytelmästä ”Pohjalaisia” sekä Tampereen orkesterin juhlakonsertti kaupungintalolla sekä kirkkokonsertti Johanneksen kirkossa.¹⁵⁰ Päivän päätahtumaksi muodostui kuitenkin kauppatorilla järjestetty juhlaparaati, joka ilmoitettiin valtionhoitaja Mannerheimille.¹⁵¹

Mannerheim saapui Tampereelle sunnuntaina ylimääräisellä junalla, seuranaan muun muassa kenraalit Vilksman, Linder ja Walden, ranskalainen kenraali Gendre sekä Hämeenläänin maaherra Kara.¹⁵² Mannerheimin vierailut ympäri Suomea kevään 1919 aikana noudattivat samaa kaavaa. Ne koostuivat vastaanotosta rautatieasemalla suojeluskunnan ja virkamieseliitin toimesta, kunniavartioista, sankarihautapuheista, saarnoista, paraateista, illallispuheista, kunniakujista, kuusenhavuista, soihtuista ja tietenkin suuresta väenpaljoudesta. Keskeisinä tapahtumapaikkoina toimivat rautatieasemat, kirkot, sankarihaudat, koulurakennukset, aukiot sekä torit.¹⁵³ Tässä suhteessa Mannerheimin vierailu ei Tampereella muodostunut millään tavalla poikkeukselliseksi.

Asemalla Mannerheimia seurueineen oli vastassa kunniavartiossa osa Tampereen suojeluskuntaa sekä Kajaanin sissipataljoonan I. komppania. Valtuutettu Isak Julin tervehti Mannerheimia kaupungin puolesta, lausuen Mannerheimin tervetulleeksi kaupunkiin kuten vuosi sitten. Asemalta Mannerheim ajoi suojeluskunnan muodostamaa kunniakujaa pitkin hänelle varattuun asuntoon, samalla kun *-Aamulehden* sanojen mukaan- monituhatlukuinen väkijoukko tervehti häntä innokkain

¹⁴⁷ Sunnuntaitervehdys 30.3.1919 s. 51, Asianpätkiä 64, Juhlistamme, ”Kirkkomies”.

¹⁴⁸ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁴⁹ Palolampi 1954 s. 207.

¹⁵⁰ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁵¹ Palolampi 1954 s. 207.

¹⁵² AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁵³ Roselius 2010 s. 79.

eläköön-huudoin.¹⁵⁴ Porvarillinen lehdistö halusikin välittää Mannerheimin vierailuista tietynlaista kuvaa ja valtionhoitajan tilaisuuksia värittäen porvarillisen lehdistön kuvaukset isänmaallisesta tunnelmasta, väenpaljoudesta, innostuneisuudesta ja hartaudesta.¹⁵⁵

Varsinaiset juhlallisuudet Kauppatorilla alkoivat kello 14.15. Suojeluskuntaosastot järjestäytyivät soittokuntineen torille, muun yleisön täyttäessä torin laitamat. Valtionhoitaja Mannerheim piti katselmuksen, jossa korosti Tampereen taisteluiden merkitystä. Puheessaan Mannerheim koki Tampereella taistelun ratkaiseen lopputuloksen laillisen Suomen ja vallankumoukseen nousseiden välillä, ja Tampereella oli näin laskettu ensimmäinen peruskivi Suomen vapaudelle. Suojeluskuntaa Mannerheim nosti puheessaan jalustalle: ”Tervehdin teitä suojeluskuntalaiset – te Suomen kalliisti ostetun vapauden, lain ja oikeuden turva.” Puheen jälkeen kohotti Mannerheim eläköön-huudot vapaalle, itsenäiselle Suomelle ja kutsui suojeluskunnan päällystön luoksensa tervehtien heitä kädestä pitäen.¹⁵⁶

Katselmuksen jälkeen nousi kaupungintalon parvekkeelle valtuutettu Tiililä, joka piti juhlapuheen. Puheessaan Tiililä toi esiin vuoden takaisia muistoja samaisesta paikasta:

Keitä olikaan ne kahdeksantuhatta, jotka hetkelleen vuosi sitten äänettöminä, synkkinä riveinä täyttivät tämän samaisen torin? Ne oli veritöille lähteneitä ja lähetettyjä, silloin juuri voitettuja ja vangittuja kansalaisia. Tuska ja turmio on kulkenut heidän jäljissään, eikä se haava, minkä he löivät isänmaan ruumiiseen, ole vielä mennyt umpeen.¹⁵⁷

Hävinneen puolen teot olivat puheessa tuomittavia, mutta voittaneen puolen teot sodan jälkiselvittelyissä sen sijaan eivät olleet:

Valkoinen Suomi on päättänyt hoitaa tätä haavaa varmalla, lujalla, mutta puhtaalla kädellä. Niitä on jotka näkevät tässä terroria[...]Ken sitten pelkää terroria, hänellä on jotakin omallatunnollaan, ken uskottelee sitä kokonaiselle kansanluokalle, hänellä on muuta mielessä.¹⁵⁸

Myös Tiililä korostaa suojeluskunnan merkitystä itsenäisessä Suomessa:

Kunnioitettavat Tampereen pelastajat[...] Ottakaa vastaan valkoisen Tampereen syvästi tunteva kiitollisuus siitä, että teitte lopun täällä vallinneesta hirmuvallasta. Kunnioitettavat eri

---

¹⁵⁴ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁵⁵ Roselius 2010 s. 79.

¹⁵⁶ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁵⁷ AL 8.4.1919 s. 2, Juhlapuhe.

¹⁵⁸ AL 8.4.1919 s. 2, Juhlapuhe.

suojeluskuntien edustajat, Te valkoisen Suomen ylpeys![...]Isänmaan nykyinen kohtalo on sen voiman ja hengen varassa, joka Teissä asuu.¹⁵⁹

Vaikka puheensa lopuksi Tiililä vielä kohotti eläköön-huudon yksimieliselle isänmaalle, oli yksimielisyys tällaisissa voitonparaateissa mahdoton saavuttaa. Yksimielisyyden edellytys olisi ollut se, että kaikki kansanosat olisivat hyväksyneet tämän virallisen muiston osaksi absoluuttista totuutta. Yksimielisyys ja menneiden unohtaminen ei ollut mahdollista, koska järjestettiin juhlaparaateja, joissa kansa jaettiin kahteen osaan, voittaneisiin ja hävinneisiin. Hävinneiden teot oli tuomittavia, mutta voittaneiden teot eivät olleet. Juhlat ja puheet olivat voittaneen puolen voimanosoituksia ja osa sitä virallista kertomusta, johon hävinnyt puoli ei voinut eikä halunnut itseään samaistaa. Kuten Ulla-Maija Peltonen toteaa, sama maisema voi antaa aivan erilaisen kulttuurisen merkityksen eri ryhmille. Muistoa kantavan paikan sijainti on tärkeä symbolisen ulottuvuutensa eli siihen sisältyvän viestin takia.¹⁶⁰ Kauppatori paraatin tapahtumapaikkana antoikin eri merkityksen voittaneille ja hävinneille. Hävinneille se muistutti tuhansista vangituista, jotka odottivat kohtaloaan kyseisellä paikalla vuosi sitten, kun taas voittajille se muistutti sisällissodan suurimman taistelun voittamisesta.

Juhlaparaatin ja sen päättäneen Mannerheimille suoritetun ohimarssin jälkeen järjestettiin juhlapäivälliset Teatteritalolla valtionhoitaja Mannerheimin kunniaksi. Kaikki juhliin osallistuneet suojeluskunnat saivat lähettää tilaisuuteen yhden edustajan, ja heidän lisäksi juhlilla oli muun muassa Mannerheimin kanssa Tampereelle saapunut seurue, kaupunginvaltuutettuja sekä muita kuntalaisia kaikkiaan noin 170 henkilöä. Puheiden sarjan aloitti eversti von Essen, joka lausui tervehdyksen Mannerheimille. Mannerheim vastasi tervehdykseen puheellaan, joka kosketteli vuoden takaista sisällissotaa ja sen merkitystä itsenäisyyden takaajana. Jälleen hävinnyt puoli samaistettiin itänaapuriin ja valkoinen Suomi oikeudenmukaisuuden varjelijana, jonka tulisi taata ja turvata Suomen tulevaisuus:

Tähän vuosimuistoon liittyy monen ajatuksissa surullisia kokemuksia. En kuitenkaan luule niitä väärin tulkitsevani, jos näen niitä lieventämässä ylpeän tietoisuuden siitä, että jalo päämäärä saavutettiin. Kamppailua käytiin kahden maailmankatsomuksen välillä.[...] Tässä suhteessa pitäisi itäisen naapurimaamme olla varoittavana esimerkkinä siitä, millaiseen esihistorialliseen muodottomuuteen oltiin menossa.[...] Ja lopuksi koski taistelu kansan kalleinta omaisuutta, sen valtiollista itsenäisyyttä, meidän ja esi-isiemme ylpeintä ajatusta ja rakkainta unelmaa.[...] Niinkuin silloin, on nytkin yhteiskuntaa varjeltava kaikelta, joka voi sen moraalista voimaa heikentää ja nuorta Suomen valtakuntaa tuettava sen vaarojen uhkaamalla tiellä valoisaa ja kaikkien kansalaisten yksimielisyydessä rakentamaa tulevaisuutta kohti. Eläköön velvoittava muisto! Eläköön Suomen tulevaisuus!¹⁶¹

¹⁵⁹ AL 8.4.1919 s. 2, Juhlapuhe.

¹⁶⁰ Peltonen 2003 s. 238–239.

¹⁶¹ AL 4.4.1919 s. 2, Juhlapäivälliset; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

Puheensa Mannerheim piti suomeksi,¹⁶² mikä oli omiaan kosiskelemaan yleisöä. Puheiden sarjaa jatkoi porvarillisten edustaja Julin, joka käsitteli juhlan tyyllille uskollisena puheessaan sisällissodan aikaisia oloja Tampereella, Suomen taistelua Venäjää vastaan ja valkoisen armeijan merkitystä isänmaan pelastajana:

Viime vuoden alussa muun Suomen ohella Tamperekin joutui kapinallisten valtaan. Laki ja oikeus poljettiin lokaan. Ihmisyys-käsité katosi ja tilalle tuli sanomaton vitsaus.[...]Mutta tietoisuus siitä, että maamme kohtalo oli Jumalan ja Mannerheimin huostassa, huojensi kärsimyksiämme ja antoi meille uskon oikeuden voittoon.[...] Teidän tekonne valkoisen Suomen luomiseksi ja teidän kuntonne ja veriuhrinne, erittäinkin Tampereen vapauttamiseksi, osoittaa esi-isiemme suurien henkien vielä elävän.[...]Idän raakalaisuus ei saa astua ja jolle vyöhykkeelle lännen on huomio luotava.[...] Te vapaan Suomen puolustajat ja Tampereen vapauttajat suvaitkaa vastaanottaa Tampereen kuntalaisten vilpittön kiitos ja mitä sydämellisin tunnustus Tampereen vapauttamisesta vainolaisten kynsistä.¹⁶³

Juhlassa puheiden sarja jatkui. Puheita pidettiin muun muassa suojeluskunta-aatteen merkityksestä puolue ja kielirajojen yläpuolella ja yritettiin luoda kuvaa yhtenäisestä porvaristosta. Roselius onkin todennut, että sisällissodan jälkeen porvarillinen yhteisrintama ei muodostunut politiikan parissa eikä puoluetasolla, vaikka porvaristo esiintyi yhtenäisenä suojeluskuntaliikkeessä ja vapaussodan muiston vaalimisessa.¹⁶⁴ Pidettiin myös puheet kaatuneitten muistolle ja Suomen äideille. Kaarlo Tiililä mainitsee pidetyn kolmekymmentäviisi puhetta ja kuvailee tunnelmaa korkeaksi, ”yhtämittaa huudettiin eläköön ja hurraa”. Hurmoksellista tunnelmaa kuvastaa hyvin pankinjohtaja Koskisen tokaisu Tiililälle: ”Jos tätä vielä jatkuu pari tuntia, niin ne huutavat M:n kuninkaaksi.”¹⁶⁵ Puheiden jälkeen, keskustelun aikana, lausui Mannerheim tunnustuksensa suojeluskuntalaisten hyvästä esiintymisestä paraatissa ja kiitoksen kaupunkilaisille juhlien hyvästä järjestelystä. Päivällisten jälkeen Mannerheim poistui kaupungista suojeluskuntalaisten teatteritalolta asemalle asti muodostamaa kunniakujaa pitkin.¹⁶⁶ *Aamulehden* mukaan ”ympäröi väkijoukko hänet kokonaan ja voimakkaat eläköön ja hurraahuudot kajahtivat ilmoille hänen astuessaan asemasalin läpi”.¹⁶⁷ Aseman edessä lapset ympäröivät Mannerheimin pusertaen hänet aivan ahtaalle, kuten oli käynyt myös ensimmäisen vierailun yhteydessä alkuvuonna.¹⁶⁸

¹⁶² AL 4.4.1919 s. 2, Juhlapäivälliset; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁶³ AL 4.4.1919 s. 2, Juhlapäivälliset; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁶⁴ Roselius 2010 s. 54.

¹⁶⁵ Kaarlo Tiililän päiväkirja 6.4.1919.TaY.

¹⁶⁶ Kaarlo Tiililän päiväkirja 6.4.1919.TaY.

¹⁶⁷ AL 4.4.1919 s. 2, Juhlapäivälliset; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁶⁸ Kaarlo Tiililän päiväkirja 6.4.1919.TaY.

Tampereen valtauksen ensimmäiset muistojuhlat oli vietetty tunnelmassa, joka oli rakennettu voimakkaan isänmaalliseksi. Juhlallisuuksissa ja juhlapuheissa taistelu haluttiin nähdä Suomen itsenäisyystaisteluna Venäjää ja siitä tartunnan saanutta kansanosaa vastaan. Sodan jälkeisessä tilanteessa haluttiin nostaa esiin valkoisen Suomen aatetta. Nämä juhlat olivatkin omiaan rakentamaan kuvaa valkoisesta Suomesta, jota virallinen Suomi tuki. Juhlat olivat myös poliittinen jalusta suojeluskunnalle sekä Mannerheimille, koska molemmat nostettiin juhlien keskiöön. Juhlilla nostettiin voimakkaasti suojeluskunnan identiteettiä isänmaan turvana ja oikeuden puolustajana sekä Mannerheimin merkitystä valkoisen armeijan päällikkönä. Mannerheim ja suojeluskunnat pystyivät käyttämään juhlia omana kanavanaan näkyvyyden ja uuden yhteiskuntajärjestelmän vaalijoina.

5. Suojeluskunnan ja C. G. E. Mannerheimin esittelykanava

5.1. Suojeluskunnan uusi tuleminen

Vapaussodan muiston selittämiseksi on tarkasteltava suojeluskuntia ja sodanjälkeistä poliittista kehitystä, jossa pyrittiin vastaamaan eri tavoin sisällissodan synnyttämään epävarmuuteen. Sodan jälkeen suojeluskunnat jäivät olemaan, vaikka niiltä puuttui tehtävät. Suojeluskuntaa ei oltu perustettu toimimaan rauhanajan yhteiskunnassa. Sen toiminta kuitenkin jatkui sodan päättymisestä huolimatta. Vaikka se oli luotu vapaaehtoisarmeijaksi sotatilanteeseen, tuli suojeluskunnasta uusi merkittävä järjestö sisällissodan jälkeisiksi vuosikymmeniksi. Uuden punakapinan uhka ja pelko konfliktin uusiutumisesta, yhteiskunnan militarisoituminen ja suojeluskuntien voimakas symboliarvo vapaussodan voittajina ja sen sodan aikana saavuttama paikallistason valta-asema mahdollistivat sen toiminnan rauhanoloissa.¹⁶⁹

Tampereella suojeluskunta oli perustettu kolme kertaa. Ensimmäisen kerran ennen sotaa syksyllä 1917, toisen kerran Tampereen valtauksen jälkeen ja kolmannen kerran syksyllä 1918,¹⁷⁰ jolloin siitä alkoi muodostua yhteiskunnan keskeinen vaikuttajajärjestö. Suojeluskunta puolusti ensisijaisesti valkoisia arvoja, toiseksi se suojeli syntyneitä valtiota idältä tulevalta uhkalta.

---

¹⁶⁹ Roselius 2010 s. 48–50.

¹⁷⁰ Tampereen suojeluskunnan historiikin III. sarja s. 1, Suojeluskuntajärjestön historian ainekset F 158, Valistusosasto, Suojeluskuntain yliesikunta, KA.

Todellisuudessa nämä kaksi tehtävää kietoutuivat toisiinsa ja puolustus käytännössä tarkoitti valkoisen Suomen puolustautumista myös mahdolliselta uudelta kapinalta.¹⁷¹ Kaarlo Tiililä tuo päiväkirjassaan esiin suojeluskunnan saamaa suosiota sodan jälkeisessä Suomessa ja toisaalta sen tarpeellisuutta uuden punaisen uhan edessä:

Suojeluskuntahomma on nykyiselle nuorisolle mitä mieluisinta. Kestäneekö kauankin tätä innostuksen aikaa? – Mutta toiselta puolen nostaa myöskin punainen rutto päätään.¹⁷²

Suojeluskunta oli valkoinen järjestö, jonka arvoja olivat isänmaallisuus ja maanpuolustushenki. Se edusti valkoista Suomea, ja muistojuhlat sekä paraatit korostivat tätä seikkaa. Kirkko ja paikallishallinto integroitui suojeluskuntatyöhön henkilösuhteiden ja porvarillisen maailmankatsomuksen kautta.¹⁷³ Suojeluskunnat olivat vasemmistolle työväkeä vastaan suunnattu aseellinen järjestö, jolla oli suora kytkös sisällissodan valkoiseen armeijaan.¹⁷⁴ Suojeluskunnat nähtiin työväenliikkeen piirissä pikemminkin suorana jatkona talven ja kevään 1918 lahtarikaarteille.¹⁷⁵

Suojeluskuntien olemassaolo sodan jälkeen ei ollut itsestäänselvyys. Tampereellakin suojeluskuntatoiminta oli lamaannustilassa kesällä 1918 ennen uuden suojeluskunnan perustamista.¹⁷⁶ Suojeluskuntien kehitykseen sodanaikaisesta hätäratkaisusta pysyväksi osaksi rauhanajan yhteiskuntaa liittyikin oleellisena osana vapaussodan muisto. Suojeluskunta-aktiivit käyttivätkin kesällä 1918 sodan muistoa argumentointinaan taistelussa suojeluskuntien tulevaisuuden puolesta. Uhasta muodostui avainsana sekä sisällissodan muiston että suojeluskuntaliikkeen ymmärtämiseksi ja selittämiseksi. Suojeluskunta ja valkoiseen Suomeen itsensä samaistavat käyttivät uutta sisällissodan uhkaa propagandavälineenä, jolla mahdollistettiin suojeluskuntien suopea kehittyminen tärkeäksi kansalaisjärjestöksi. Avainasemassa propagandatyössä oli sisällissota-aikaisen uhan käyttö. Sisällissodan vihollinen ei rajoittunut pelkästään punakaartiin, vaan käsitti koko järjestäytyneen työväen. Sodanaikainen pelko oli paikallistasolla tuoreessa muistissa, ja sodan yksivuotismuistoista pystyttiin rakentamaan muistutuksia vuosi sitten koetuista kauhuista. Yhdistämällä uhka suojeluskuntahankkeeseen, saatiin rakennettua kuvaa suojeluskuntajärjestön tarpeellisuudesta sekä oikeutuksesta myös rauhanajan oloissa.¹⁷⁷ Muistojuhlan vietto oli lähes välttämätöntä suojeluskunnalle, jolla se pystyi rakentamaan

---

¹⁷¹ Villstrand 2006 s. 170.

¹⁷² Kaarlo Tiililän päiväkirja 9.2.1919.TaY.

¹⁷³ Tikka 2010b s. 412–413.

¹⁷⁴ Roselius 2010 s. 86.

¹⁷⁵ Tikka 2010b s. 409.

¹⁷⁶ Tampereen suojeluskunnan historiikin III. sarja s. 2, Suojeluskuntajärjestön historian ainekset F 158, Valistusosasto, Suojeluskuntain yliesikunta, KA.

¹⁷⁷ Roselius 2010 s. 54, 55, 59.

omaa tarpeellisuuttaan ja vahvistamaan asemaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka juhlien tarkoitus olikin halu muistaa, niin oli sillä myös selvästi poliittiset pyrkimykset.

Suojeluskuntien kehittyminen massaliikkeeksi, joka ilmiönä liittyy loppuvuoden 1918 poliittiseen kriisiin, tapahtui sisällissodan uhkien uudelleen aktivoimisella. Tämä kehitys teki sisällissodan muistamisesta merkittävän ilmiön ja vaikutti julkisen muistamisen muotoon. Palauttamalla mieliin vuoden 1918 tapahtumat oli mahdollista osoittaa liikkeen tärkeää roolia sodassa ja tällä tavoin luoda järjestölle historiallinen perusta. Liikkeen toimintaan sisällytettiin voimakkaasti isänmaallisuuden korostaminen ja maanpuolustukselle suojelemaan mielialan kasvattaminen. Ajatus suojeluskunnista suomalaisia yhdistävänä suomalaisena kansanliikkeenä kohotti järjestön merkitystä ja mahdollisti sen toimimisen keskeisenä valkoisen Suomen järjestönä, jolla oli mahdollisuus esiintyä laajan joukon edustajana myös sisällissodan muiston vaalijana. Sisällissodan valkoisten voitosta tehtiin Suomen tulevaisuuden lähtökohta ja itsenäisyyden edellytys.¹⁷⁸

Yksivuotisjuhlallisuudet olivat etenkin paikallistason näkökulmasta suojeluskuntien esittelykanavia. Vapaussodan muistamisen kannalta oli tärkeää, että näin muodostui kaikkiin kuntiin kansalaisjärjestön ja virallisen instituution välinen toimija, joka näki merkitykselliseksi rakentaa omaa identiteettiään paikallisen vapaussotakokemuksen varaan. Vastaavasti sodan muistojuhlilla tuli suojeluskuntien julkisuuskanavia. Suojeluskuntien jatkaminen kansalaisjärjestönä merkitsi sodanaikaisen symboliikan demobilisoimisen epäonnistumista. Kehitys merkitsi myös, että sodan muistoista ei tullut vaiettuja muistoja eikä kollektiivisen unohduksen kohdetta. Ennen kaikkea sodan julkinen muistaminen ei rakentunut konsensushengelle vaan perustui kriisin jatkumiseen.¹⁷⁹

Juhlat muodostuivat suojeluskunnalle elintärkeiksi julkisuuskanaviksi, joiden välityksellä se pyrki luomaan kuvaa oman toiminnan välttämättömyydestä valkoisen Suomen turvana. Tampereen valloituksen muistojuhlissa suojeluskunta saikin erityisen näyttävän roolin, joka oli yleistä Suomessa järjestettävissä juhlallisuuksissa. Juhlallisuuksien tapahtumat pyörivät Tampereella suojeluskunnan ympärillä, ja ne olivat omiaan kohottamaan sen identiteettiä Suomen oikeudenmukaisen järjestelmän vartijana. Myös Tampereella voidaan puhua muistojuhlilla suojeluskunnan poliittisena aseena.

Jos kaikki juhlallisuuden muodot pyörivät suojeluskunnan välityksellä Tampereella, niin oli suojeluskunta myös juhlapuheiden väsymätön kohde. Puheet suojeluskunnasta ja kiitollisuudenosoitukset sitä kohtaan lisäsivät vettä siihen myllyyn, joka rakensi suojeluskunnan identiteettiä ja

---

¹⁷⁸ Roselius 2010 s. 56, 83–85.

¹⁷⁹ Roselius 2010 s. 88.

valkoisen Suomen tulkintaa sisällissodasta. Suojeluskuntaa kiitettiin niin valkoisen armeijan ylipäällikön kuin kaupungin eliitin taholta ja sitä nostettiin jalustalle, jossa sen toimintaa ei pystyttäisi kyseenalaistamaan. Puheessaan kaupungintalon parvekkeelta valtuutettu Tiililä antoi kiitosta suojeluskunnalle, joka oli monituhatpäisenä kuuntelemassa sitä Tampereen keskuspaikalla: ”Kunnioitettavat eri suojeluskuntien edustajat, Te valkoisen Suomen ylpeys!”¹⁸⁰ Samaisessa tilaisuudessa oli valtionhoitaja lausunut samaiselle joukolle vain hetkeä aiemmin kiitoksen ja korostanut järjestön merkityksen toimivan yhteiskunnan järjestäjänä: ”Tervehdin teitä suojeluskuntalaiset- te Suomen kalliisti ostetun vapauden, lain ja oikeuden turva!”¹⁸¹

Suojeluskunnan merkitystä korostettiin korkea-arvoisten henkilöiden juhlapuheissa ja tämä nostatti suojeluskunnan identiteettiä valkoisen Suomen etujärjestönä. Myös ranskalainen kenraali Gendre oli Mannerheimin kunniaksi järjestetyillä juhlaillallisilla lausunut suojeluskunnan identiteetille ja itseluottamukselle korostavia huomautuksia: ”Teidän vapaaehtoiset joukkonne tuntuvat olevan valiojoukkoja, mitä puhtaimman isänmaanrakkauden innostamia.”¹⁸² Yksivuotisjuhlallisuuksissa suojeluskuntaliike oli keskeinen aihe. Puheissa ihmisiä kehoitettiin tukemaan liikettä, joka takaisi turvallisen tulevaisuuden. Uuden järjestön tarve julkiselle esiintymiselle oli suuri ja sisällissodan yksivuotismuistojuhlat muodostuivatkin suojeluskuntajärjestön propagandatilaisuuksiksi. Juhlien välityksellä suojeluskunta pystyi esittelemään järjestön voimaa, nostamaan innostusta ja todistamaan järjestön yhteyttä paikkakunnan itsenäisyshistoriaan.¹⁸³ Yleisesti ottaen suojeluskunta oli valkoisen Suomen puheessa selkäranka, joka piti maan pystyssä. Suojeluskuntalaiset nostettiin valkoisen Suomen puheessa isänmaan palvelijoiksi, huoltajiksi ja vaalijoiksi. Näin isänmaallisuus monopolisoitiin pelkästään valkoiseen hegemoniaan kuuluvaksi.¹⁸⁴ Suojeluskunnasta muodostui valkoisen Suomen valiojärjestö, joka sai julkisuutta ja identiteetin rakennuspalikoita muistojuhlita, ja siellä esitetyistä puheista suojeluskunnan välttämättömyyden puolesta.

Myös valkoinen lehdistö nosti suojeluskuntaa sellaiselle jalustalle, että Tampereen valloitusjuhlita tuli suojeluskunnan voimannäyte ja sen järjestötoiminta kohosi kaiken muun yläpuolelle. *Aamulehdessä* tyypillistä oli sekä antaa kiitosta suojeluskunnille vuoden takaisesta toiminnasta että kohottaa liikkeen merkitystä tulevaisuuden ja turvallisuuden takaajana: ”Nämä juhlapäivät olivatkin omiaan antamaan kansalaisille lujan vakaumuksen siitä, että suojeluskunnissa on Suomenmaan, sen

---

¹⁸⁰ AL 8.4.1919 s. 2, Juhlapuhe.

¹⁸¹ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁸² AL 4.4.1919 s. 2, Juhlapäivälliset; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁸³ Roselius 2010 s. 59.

¹⁸⁴ Villstrand 2006 s. 177–178.

vapauden, itsenäisyyden ja yhteiskuntajärjestyksen vankin ja varmin tuki ja turva.”¹⁸⁵ Myös *Suojeluskuntalaisen Lehti* korosti omiensa merkitystä niin juhlissa kuin tulevaisuuden Suomessa. Suojeluskunta haluttiin nähdä valkoisen Suomen yhteiskuntajärjestyksen turvaajana ja nämä juhlat muistutuksena sen tekemästä työstä valkoisen Suomen hyväksi:

Nämä vapausjuhlat ovat muodostuneet ikään kuin vapaussotamme kertauskurssiksi. Ne muistuttavat elävästi mieleen sen kauhunajan, jonka päätekohtan kullakin paikkakunnalla muodosti nyt juhlittavana oleva tapaus. Sen vuoksi ne ovat omiaan antamaan vauhtia ja pontta sille toiminnalle, jonka tarkoituksena on ehkäistä samanlaisen mielivallan aikakauden uudistuminen, – suojeluskuntatyölle.¹⁸⁶

Muistojuhlat loivat kanavan, jonka kautta suojeluskunnat pystyivät nousemaan valkoisen Suomen keskiöön. Tampereen kaltaiset juhlat eivät pelkästään antaneet suojeluskunnalle mahdollisuutta esiintyä näyttävästi ympäri kaupunkia, vaan muodostuivat myös tärkeiksi rakennuspalikoiksi suojeluskunnan oman identiteetin ja itseluottamuksen kohottajana. Suojeluskunnista muodostui näkyvä osa suomalaista sotien välistä yhteiskuntaa, ja pohjaa tälle suurelle kansalaisjärjestölle rakennettiin muistojuhlien välityksellä. Suojeluskunnat täyttivät juhlien aikana julkiset tilat ja pystyivät näin korostamaan omaa asemaansa ja saamaan tarvitsemaansa julkisuutta.

5.2. C. G. E. Mannerheimin poliittinen ase

Jos Tampereen valloituksen muistojuhla ja muistojuhlat yleensä muodostuivat suojeluskunnalle elintärkeäksi aseeksi paikallisyhteisöissä saavuttaman kyseenalaistamattoman vallan takaajana, tuli niistä myös tärkeä ase vasta valitulle valtionpäämiehelle valtionhoitaja C.G.E. Mannerheimille. Muistojuhlista tuli väylä, jota Mannerheim pystyi käyttämään saavuttaakseen valkoisessa Suomessa sen sankariroolin, joka hänen henkilöönsä sisällissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa yhdistettiin. Samalla Mannerheim erotti itseään hävinneeseen puoleen samaistuvien keskuudesta, eikä hänestä tullut sellaista yhteiskunnan jälleenrakentajaa jollaiseksi myöhempi sankarimyytti on häntä kuvannut.¹⁸⁷

C.G.E. Mannerheim, koko ikänsä Venäjällä palvellut, huonosti suomea puhuva aatelismies, saapui Suomeen vasta juuri ennen taisteluiden alkamista. Hän oli tuntematon usealle valkoisen Suomen vaikuttajaryhmälle. Sodan jälkeen ja myöhemmässä historiankirjoituksessa on kuvailtu Mannerheimin olleen sisällissodan jälkeen suuri auktoriteetti valkoisessa Suomessa. Jääkärikriisi

¹⁸⁵ AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁸⁶ *Suojeluskuntalaisen Lehti* 3.5.1919 s. 90, Suojeluskuntajuhlia.

¹⁸⁷ Roselius 2010 s. 78.

sekä taistelu vallasta valkoisen senaatin kanssa osoittavat kuitenkin muuta. Mannerheim ei ollut vielä sodan jälkeen se suuri auktoriteetti ja ehdoton johtaja, joksi häntä on myöhemmin kuvailtu.¹⁸⁸

Vuoden 1918 lopulla tynkäduskunta valitsi Mannerheimin valtionhoitajaksi, vain puoli vuotta sen jälkeen kun valkoinen kenraali oli lähtenyt katkerana maasta. Hänen valintaansa tukeneet aktivistipiirit halusivat hänet johtoon nimenomaan valkoisena kenraalina, henkilönä, joka tukisi sodan lopputuloksena syntynyttä järjestystä. Mannerheim halusikin luoda suojeluskunnasta voimakkaan ja koko maan kattavan puolustusjärjestön. Mannerheim nosti suojeluskuntajärjestöstä valkoisen armeijan perillisen, sillä olihan suojeluskunta nimenomaan Mannerheimin armeija. Vuoden 1919 alkupuolella Mannerheim vieraili maan kaikissa kahdeksassa läänissä, lähes puolessa maan kaupungeista sekä kymmenillä pienemmällä paikkakunnilla. Tässä Suomeen tutustumisvaiheessaan Mannerheim vieraili myös Tampereella. Valtionhoitajan maakuntakierrokset on nähty ”erikinretkenä”, jossa uusi hallitsija tutustuu valtakuntaansa ja alamaiset tutustuvat hallitsijaansa vannon hänelle uskollisuudenvalan. Roselius toteaa, että Mannerheimin matkustelussa on mahdollista nähdä myös pyrkimys voimistaa valtioon kohdistuvaa emotionaalista lojaaliutta sisällissodan jälkeisessä kriisissä. Tässä pyrkimyksessä sisällissodan muistonmaisema muodosti tehokkaan työkalun. Virkamatkat muuttuivat lähinnä vapaussodan muiston vaalimistilaisuuksiksi ja suojeluskuntaliikkeen propagandatilaisuuksiksi. Suurin osa matkojen ohjelmasta, puheista ja seremonioista liittyivät vuodentakaiseen sotaan, joissa valtionhoitaja muuttui jälleen valkoisen armeijan kenraaliksi, sisällissodan sankariksi ja valkoisen Suomen johtajaksi.¹⁸⁹ Martti Ahti kirjoittaa, että Mannerheimin valtionhoitajakaudella vapaussodan muistojuhlat ympäri maata loivat juhlalliset ja tunteisiin vetoavat puitteet ja näyttämöt Mannerheimille, joissa valtionhoitaja harkitulla esiintymisellä pystyi toimimaan poliittisena näyttelijänä ja rakentamaan julkista sekä arvokasta rooliaan.¹⁹⁰

Mannerheimin aktiivista roolia valkoisena kenraalina sodan yksivuotisjuhlissa on käsitelty niukasti. Omassa elämänkerrassaan Mannerheim ei mainitse kevään 1919 matkoja lainkaan. Roseliuksen mukaan tähän on ainakin kaksi selitystä. Ensimmäinen selitys on, että Mannerheimin rooli ja toiminta on nähty itsestään selvänä yksivuotismuisteloissa. Toinen painavampi selitys liittyy Mannerheim-myytin vaikutukseen. Mannerheim-myyttiin kuuluu oleellisena osana ajatus kansan eheyttämisestä eli sisällissodan haavojen paranemisesta. Toinen maailmansota muokkasi Mannerheim-kuvaa ja se poisti useita hänen julkiseen hahmoonsa liittyneitä ristiriitaisia piirteitä.

---

¹⁸⁸ Roselius 2010 s. 82.

¹⁸⁹ Roselius 2010 s. 77–78.

¹⁹⁰ Ahti 1987 s. 298–299.

Mannerheim on haluttu nähdä eheytystyön edelläkävijänä ja alullepanijana. Tähän muodostettuun kuvaan sopii vähemmän hyvin hänen aktiivinen toimintansa valkoisten voitonjuhlissa ja hänen vaatimuksensa valkoisen armeijan uudelleen muodostumisesta suojeluskuntien kautta. Mannerheim-myytti on peittänyt sen tosiasian, että valkoinen kenraali oli ensimmäisiä käyttämään sisällissodan muistoa poliittisena aseena.¹⁹¹ Historiankirjoituksen välittämä siloteltu kuva vuoden 1919 Mannerheimista johtuu osittain kunnioittavista ennakoasenteista, joita sittemmin kansallisen suurmiehen asemaan kohonnut tutkimuskohde on tutkijoissa herättänyt. Mannerheimin rooli muun muassa radikaaleja suunnitelmia pohtivana aktiivisena politikojana on jäänyt pahasti julkisesti rakennetun niin sanotun suuren roolin varjoon. Messiaanisen myytin piirteitä saaneeseen Mannerheim-kuvaan ei kuulunut politikointi, sillä se ei sopinut hänestä luotuun kuvaan suurmiehenä.¹⁹²

Muistojuhlat olivat Mannerheimille kuitenkin osa politikointia. Niiden avulla hän pystyi korottamaan omaa asemaansa ainoana oikeana johtajana. Mannerheimin rooli johtajana ja Suomen tasavallan presidenttinä olikin aktivistipiirien tavoitteena, jotta punainen uhka saataisiin Suomesta kukistettua.¹⁹³ Sisällissodan jälkeinen Mannerheim ei ollut kansan eheyttäjä, vaan päinvastoin hän halusi korostaa jakoa voittaneisiin ja hävinneisiin. Hyvää kuvaa tästä antaa Mannerheimin Tampereen valtauksen 2-vuotismuistojuhlilla pitämä puhe, jossa hän ei häpeile tuoda esiin niitä vastenmielisyyden tunteita, joita hän tunsii hävinnyttä osapuolta kohtaan. Puheesta heijastuu Mannerheimin henkilökultin kansaneheyttäjä olevan harhaanjohtava, sillä puheessaan hän tuo esiin näkemyksensä kansan kahdesta osasta, oikeamielisestä valkoisesta Suomesta sekä Suomen tuhoksi koituvasta punaisesta Suomesta:

Olkaamme tietoiset siitä, että vapautemme turvissa hämävät voimat pimeydessä kutovat verkkonsa valmistaakseen meille tuhon [...] Kymmenillätuhansilla punaisilla rikoksentekijöillä, jotka ovat saaneet kansalisoikeutensa takaisin, on nyt puhevalta, kun kansamme elinehtoja ratkaistaan [...] Melkein rankaisematta saadaan nykyään sekä puheessa että kirjoituksissa saarnata bolshevikkippeja ja siten mitä häikäilemättömimmin valmistaa uutta kapinaa [...] Suojelkaa paikkakuntaanne, sitä henkistä ruttoa vastaan, jota koetetaan levittää.¹⁹⁴

Tämän kaltaiset puheet toimivat voimakkaana poliittisena aseena, jolla Mannerheim sai punaiset uhkakuvat näyttämään todellisilta ja suojeluskunnan sekä Mannerheimin roolin sodan jälkeisessä Suomessa välttämättömänä. Mannerheim ei pyrkinyt kansan eheyden aikaansaamiseen, vaan päinvastoin, käytti poliittisia uhkakuvia oman statuksensa nostattamiseen.

---

¹⁹¹ Roselius 2010 s. 78.

¹⁹² Ahti 1987 s. 298–301.

¹⁹³ Ahti 1987 s. 196–197.

¹⁹⁴ AL 8.4.1920 s. 4, Kenraali Mannerheimin puhe Suojeluskuntapäivällisillä Tampereen Teatteriravintolassa 4.4. 20.

Mannerheimin aktiivinen osanotto yksivuotismuiston juhlallisuuksiin oli osa poliittista kampanjaa, jonka tehtävänä oli luoda voimakas isänmaallinen rintama vastustamaan vasemmiston poliittista valtaa. Mannerheimin valtakaudella sisällissodan muisto oli keskeinen sisäpoliittinen teema. Hänen hallituskauttaan leimasi vapausotapropagandan linja, jota tehokkaasti käytettiin uuden poliittisen suunnan tukemiseen. Vuoden 1919 kehitys ylläpiti voimakasta jakoa voittajiin ja häviäjiin, eikä Mannerheimista voinut tulla sitä auktoriteettia, jonka avulla ryhdyttäisiin parantamaan vuoden takaisia haavoja.¹⁹⁵

Mannerheimin kaltainen huonosti suomea taitava ruotsinkielinen aatelismies oli kaukana suomalaisen talonpojan arkielämästä. Jo vuoden 1919 muistojuhlissa Mannerheim oli kuitenkin noussut kulttiasemaan valkoisessa Suomessa. Tämän sankarimyytin rakentamisessa oli merkittävää Mannerheimin paluu Suomeen loppuvuodesta 1918. Keväästä 1919 muodostui Mannerheimin voittokulku, jolloin hän nimenomaan valkoisena kenraalina kohosi kansallisen palvonnan kohteeksi.¹⁹⁶ Muistojuhlat kuten Tampereella vuonna 1919 olivat Mannerheimin kanavia saavuttaa tämä sankarimaine ja muodostaa omasta persoonastaan Suomen suuri auktoriteetti.

Tampereella Mannerheimin osanotto Tampereen valloituksen muistojuhlissa herätti juhlavia tunteita voittajiin itsensä samaistavien keskuudessa. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, kuvasi porvarillisten pää-äänenkannattaja *Aamulehti* juhlatin sanoin Mannerheimin saapumista ja läsnäoloa Tampereen juhlallisuuksissa. Myös yleisön nähtiin olleen haltioitunut Mannerheimin saapumisesta ”monituhatlukuisen väkijoukon tervehtiessä häntä innokkain eläköön huudoin”.¹⁹⁷ *Aamulehden* välittämä kuva tällaisesta hurmuksesta oli omiaan luomaan pohjaa yhtenäiselle valkoiselle Suomelle, jonka johtohenkilönä Mannerheim oli itseoikeutettu. Vaikka Mannerheim ei olisikaan ollut kaikkien porvaripuolueiden ykkösvalinta valtionhoitajan tehtävään, annettiin hänelle tunnustus valkoisen Suomen kenraalina sekä kiitos oikeuden ja lain turvaajana sisällissodan ja vuoden 1919 kevään aikana. Myös valtuutettu Julinin tervetuloitotukset Mannerheimille rautatieasemalla ovat omiaan kertomaan tästä valkoisen kenraalin nauttimasta suosiosta lain turvana: ”Herra Kenraali olkaa tervetullut kuten vuosi sitten.”¹⁹⁸ Samainen valtuutettu lausui yhtä yleviä sanoja Mannerheimille myös juhlapäivällisillä. Sunnuntain juhlatilaisuuksissa korostuikin Mannerheimin nauttima arvostus valkoisen Suomen silmissä.

---

¹⁹⁵ Roselius 2010 s. 80.

¹⁹⁶ Roselius 2010 s. 82–83.

¹⁹⁷ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

¹⁹⁸ AL 4.4.1919 s. 1, Tampereen vapautuspäivien muistojuhlien ohjelma; yleiset vapausjuhlat; AL 4.4.1919 s. 6, Tampereen muistojuhlien ohjelma; AL 6.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapauttamisen muistojuhlat; AL 8.4.1919 s. 4–5, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

Mannerheim halusi kohottaa suojeluskuntien merkitystä isänmaan turvana. Juhlilla korotettiin Mannerheim jalustalle, joka korotti suojeluskunnat jalustalle hänen takanaan. Muistojuhlissa tulikin suojeluskuntien ja Mannerheimin esiinmarseja, joilla muisteltiin vuoden takaisia tapahtumia ja heidän osallisuuttaan siinä. Mannerheim ja suojeluskunnat olivat olleet valkoisen Suomen turva kriisin aikana, ja sodan jälkeen saavutettua asemaa ei haluttu menettää. Mitkä olisivatkaan olleet parempia julkisuuskanavia näille valkoisen Suomen sankareille kuin suoraan sotaan ja valkoisten voittoon viittaavat muistojuhlat. Suojeluskunta ja Mannerheim esiintyivät näytävästi näissä juhlissa ja saivat siten keskeisen aseman valkoisessa Suomessa, jota edes muuten hajallaan ollut porvarillinen linja ei voinut kyseenalaistaa. Suojeluskunta ja Mannerheim tarvitsivat toisiaan, jotta saatiin luotua kuva vahvasta valkoisesta johtajasta, jonka takana on vahva valkoinen armeija:

Ja näätkö tunnuskuvaa tuttua, kuusenoksa vihreää, hatuissa miesten sarkatakkisten! Ne sankareita ovat Tampereen, ne meidät pelasti. Heit' unhoita ei koskaan Suomi, Häme, Tampere! Ja entäs sitten johtajat, nuo kunniavieraat. Ylinnä heistä Mannerheim, valkoinen kenraali ja valtionhoitaja. Niin, on juhlinut ja juhlii Tampere ja meidän kanssa koko Suomenmaa.¹⁹⁹

6. Voittaneen puolen juhlat

6.1. Isänmaallisen hurmoksen nimeen

Liehuvat liput, nuo puhtaat, sinivalkoiset ja kohoavat korkeina kunniaportit. Kadut juhlakansaa tulvillaan ja kaikkein rinnan täyttää juhلاميeli.²⁰⁰

Näin isänmaallisilla sanoilla kuvasi *Aamulehdessä* nimimerkki ”Juttu-Jaakko” Tampereella vietettyä valloitusjuhlaa juhlatuokionlopun vielä ollessa meneillään Tampereella. Jo ennen juhlia oli *Suojeluskuntalaisen Lehti* nähnyt juhlien merkityksen erittäin isänmaallisena, ”sillä niiden kautta syvenee meissä isänmaallinen tunto velvoittavine uhrauksineen, niiden kautta me juurrutamme entistä vakavammin kasvavan polven sydämiin rakkauden omaan maahan ja kaatuneiden sankarien muisto saa ikuisesti kantavan kaiun”.²⁰¹ Juhlallisissa ja isänmaallisissa sanankäänteissä kuvattiin Tampereen valloituksen muistojuhlan viettoa juhlien jälkeenkin ilmestyneessä *Aamulehden* numerossa: ”Vapaa Suomi on viettänyt suurimman voittonsa vuosipäiviä, viettänyt tavalla, joka antoi kauniin kuvan siitä innokkaasta isänmaallisesta hengestä, mikä vuosi taaksepäin, johti

¹⁹⁹ AL 6.4.1919 s. 6, Nähtyä ja Kuultua, ”Juttu-Jaakko”.

²⁰⁰ AL 6.4.1919 s. 6, Nähtyä ja Kuultua, ”Juttu-Jaakko”.

²⁰¹ Suojeluskuntalaisen Lehti 15.3.1919 s. 49, Valloitusten vuosipäivät suurkansallisiksi juhliksi, ”H”.

Suomen täydelliseen valtakunnalliseen vapauteen.”²⁰² Nämä ovatkin osuvia kuvauksia siitä tunnelmasta, jota juhlista haluttiin välittää eteenpäin ja jollaisena juhlaa sen tapahtumahetkellä kuvattiin. Isänmaallisuus oli juhlissa voimakkaasti mukana ja lehdistössä juhlaa kutsuttiin suurenmoiseksi kansanjuhlaaksi, joka oli omiaan kohottamaan isänmaanrakkautta, Suomen kansan ryhtiä ja sellaisenaan kohottamaan yleistä kuntoa laillisen yhteiskuntajärjestelmän turvaajana.²⁰³

Ne, ketkä samaistivat itsensä voittaneeseen puoleen, kokivat juhlat varmasti *Aamulehden* kuvaamalla tavalla omina suurjuhlinaan. Isänmaallinen henki olikin voimakkaasti vallalla valkoisessa Suomessa sodan jälkeen, kuten Kaarlo Tiililä päiväkirjassaan mainitsee, ”nuoriso on ihmeellisen altis sotilaallisisänmaallisiin tunnelmiin”.²⁰⁴ Juhlien tunnelmaa kuvaa osuvimmin isänmaallinen henki, niin kauan kuin puhutaan valkoisen Suomen tunnelmista. Hävinnyt puoli koki juhlat täysin toisella tavalla, kuten myöhemmässä luvussa osoitan, mutta voittaneelle puolelle ne merkitsivät isänmaallisia voitonjuhlia. *Aamulehti* rakensi voimakkaasti tätä isänmaallista kuvaa, ja juhlallisuuden muodot olivat omiaan sitä lisäämään. *Aamulehden* kirjoitukset juhlahumun aikana huokuivatkin voittajien tunnelmaa ja isänmaallista henkeä. Valkoisen Suomen aatetta nostettiin kirjoituksissa esille:

Suomalaisen valtakunnan aate on saatava kiteytymään jokaisen kansalaisen sydämeen sinä isänmaallisesti, rauhoittavasti ja yhdistävästi vaikuttavana voimana, jota me tänä kohtalokkaana ja ratkaisevan ajankohtana tarvitsemme.[...] Juhlaa vietti se valtakunnan ja isänmaallisuuden aate, jota ilman mikään kansa ei voi lähteä luomaan omintakeista tulevaisuutta. Tämän aatteen täytyy jokaisen suomalaisen omaksua.²⁰⁵

Juhlat pyrittiin näyttämään koko kansalle suunnattuina juhlana, joka nostaisi veljeyden ja yhteenkuuluvuuden henkeä ja joka vuosittain vietettynä takaisi kansalaisten eheyden sekä itsenäisen Suomen rakentamisen ja sen säilymisen. Isänmaa aatteena nostettiin kaiken muun yläpuolelle, ja vasta sen takana tulisi eri kansakerroksille kuuluvat oikeudet.²⁰⁶ Vaikka juhlaa koskevissa kirjoituksissa oli nostettu esiin sovintoon pyrkivät kirjoitukset, ”itsenäinen Suomi saattaa ja tahtookin parantaa niitä haavoja, joita vuosi sitten iskettiin”,²⁰⁷ niin tämän yhteneväisyyden ja haavojen parantamisen nähtiin tapahtuvan vain valkoisen Suomen ehdoilla. Myös *Suojeluskuntalaisen Lehti* korosti rauhan ja sovinnon merkitystä tulevaisuuden rakentamiseksi, mutta sen tuli tapahtua valkoisen aatteen siivittämänä:

²⁰² AL 8.4.1919 s. 3, Juhlien jälkeen.

²⁰³ AL 8.4.1919 s. 5, Tampereen vapausjuhlat.

²⁰⁴ Kaarlo Tiililän päiväkirja 5.2.1919.TaY.

²⁰⁵ AL 8.4.1919 s. 3, Juhlien jälkeen.

²⁰⁶ AL 4.4.1919 s. 3, Suurten muistojen päivänä; AL 5.4.1919 s. 3, Tampereen valloitus.

²⁰⁷ AL 6.4.1919 s.2 Vapausjuhlat Tampereella.

Kylki kylässä, vieri vieressä kaartaa valkea rintama nyt koko maan[...] Emme nyt muistojen päivänä halua muuta kuin rauhaa ja sovintoa, haluamme päästä voimakkaaseen, hedelmälliseen työhön yhteisen sisäisen rintaman vahvistamiseksi ja sellaisen tulevaisuuden luomiseksi[...] Vahvistukoon muistojen päivänä se Suomi, joka itsensä verin vapaaksi kamppaili, levitköön entistä voimakkaampana kansan valkoinen yhteishenki yhä laajempiin piireihin, ja kootkoon koko kansan yhdeksi ainoaksi lujaksi joukoksi, joka aseellisella ja siveellisellä voimalla kykenee torjumaan kaiken sen rauhaa rikkovan.²⁰⁸

Juhlahumussa nostettiin esiin Suomen kansan historiaa ja sisällissodan merkitystä viimeisimpänä näytöksenä ikiaikaista sortajaa vastaan, jossa osa kansaa oli kuitenkin pettänyt isänmaan pyhän asian liittymällä yhteen Venäjän kanssa:

Sosialidemokraattinen puolue, jossa röyhkeä hillitön äärimmäisyysuunta piti johtoa, teki liiton meidän perivihollisen[...] ryssäläisen bolshevikkien kanssa.²⁰⁹

Juhlien uskottiin kohottavan isänmaallista mielialaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Valkoinen Suomi juhlikin itsenäisyyden ja vapauden voittoa, ja juhlilla se pyrki rakentamaan yhtenäistä kansaa, jolle Suomi ja isänmaa menisivät kaiken muun edelle. Suomea rakennettiin yksinomaan valkoiselle Suomelle ja isänmaallisuus tarkoitti ennen kaikkea valkoisen ideologian hyväksymistä ja uuden hallinnon legitimitietin tunnustamista. Vastakkainen ajattelu oli isänmaan petturuutta, joka ei sopisi kunnollisen kansalaisen ajatteluun. Juhlita haluttiin luoda kuvaa koko kansan isänmaallisina juhlina, mutta ne olivat isänmaalliset juhlat vain niille, jotka pystyivät samaistamaan itsensä valkoiseen Suomeen. Lopulle kansaa ne eivät merkinneet isänmaallista yhteishengen nostattajaa, vaan päinvastoin vuoden takaisten haavojen uudelleen aukaisemista isänmaan asian varjolla.

6.2. Vuoden takaiset muistot

Tunnelmasta, jota juhlilla haluttiin luoda, kertoo osaltaan juhlien aikana ilmestyneet lukuisat artikkelit vuoden takaisista tapahtumista ja tunnelmista. Niiden avulla haluttiin saattaa juhlat historialliseen kontekstiin ja pitää yllä sisällissodan muistamista. Valkoinen puoli sai kanavan tuoda esiin näkemyksiään sisällissodasta ja siihen liittyvästä muistamisesta. Näitä muistoja tuotiin esiin niin lukuisissa yleisissä lehtikirjoituksissa kuin lehdistössä julkaistuissa runoissa. Kaikkia niitä yhdisti pyrkimys oman näkemyksen luomiselle. Muistot ja runot vuoden takaisista tapahtumista pitivät yllä vihollisuuksia, sillä ne tekivät mahdottomaksi tapahtumien unohtamisen ja siten vihollisuuksien hautaamisen.

²⁰⁸ Suojeluskuntalaisen Lehti 4.4.1919 s. 63, Muistojen päivät, ”Eino Palola”.

²⁰⁹ AL 5.4.1919 s.3 Tampereen valloitus.

Aamulehdessä oli useassa numerossa kuvauksia vuoden takaisesta ajasta. Näissä kuvauksissa käsiteltiin tapahtumia päivä päivältä ja niissä kuvailtiin yleisesti ottaen vuoden takaisia tapahtumia, niin punaisten vallan heikentymistä kuin valkoisten joukkojen sotilaallista menestymistä. Niissä kuvattiin myös valkoisen Tampereen mielialoja, kun huhut valkoisten voitoista ja sodan kääntymisestä valkoisten hyväksi alkoivat kantautua. Sodan aikaiset tapahtumat ja kokemukset käytiin läpi valkoisten kuntalaisten näkökulmasta.²¹⁰

Aamulehden sivuilla julkaistiin lukuisia runoja, joista osa luettiin myös juhlailltamissa muistojuhlan aikana. Runot käsittelivät vuoden takaisia tapahtumia ja omien joukkojen sankarillisia tekoja ja vastaavasti hävinneen puolen pahuuksia ja yleistä alemmuutta valkoisen Suomen rinnalla. Runoista kuvastui voimakas isänmaallisuus ja vapaustaistelun luonne, jota haluttiin rakentaa sisällissotaa seuranneena ajanjaksona:

Vain kasvaa, paisuu sodan soitto, Tuo riemulaulu, vapauden koitto. Ja rautarengas kiristyy kautta metsäin, maan Pusertain raakalaista voimallaan.-[...] Ja sitten rynnäkköhön väki! Sen tiedät: silloin punaryssä näki, Kuink' yli raunioiden, hurmeen, voimallaan Vie valkokaarti voittoon synnyinmaan.- Niin, antaa tykkein jyrähdellä vaan Ja kuularuiskuin kuolon viljaa niittää. Lyö tulta, saaos rivit horjumaan! Viel' aikakaudet työtä sitä kiittää.²¹¹

Runoista kuvastui myös sodan hurmos ja niistä huokuu sotaa ja sen sankaritekoja ylistävä henki, jota tarvitaan viimeisissä itsenäistymispyrkimyksissä. Voittaneen puolen sotapropagandassa kuollut uhri oli sankari, jonka kuolema oli välttämätön yhteisen asian eli isänmaan vapauden puolustamisessa.²¹² Valkoisen Suomen henkeen rakentuneet runot olivat oivaa propagandaa valkoisen Suomen aatteelle ja ikiaikaista perivihollista Venäjää vastaan. Alla on otteita runosta, joka luettiin juhlailltamilla ja joka kokonaisuudessaan sisälsi 11 säettä. Siinä kuvastuu sodan sankarillisuuden, lopullisen itsenäisyystaistelun ja itsenäisyyden henki:

Häpeä kun tunki maahan mainettamme tahraten[...]Vaarassa on vapaa Suomi, talonpoikaa tarvitaan! [...] Siellä seisoi Suomen joukko halki suuren Suomenmaan, niin kuin vankka vuorenselkä vankkumatta paikallaan[...]juupumatta taistellen[...] Suomen karhu kättään puisti, kohotti ja --kasaan löi! [...] Viima tuntui vaattehessa jouten maattaessa maass', mutta pyssyyn paukkuessa hyvä oli olla taas. [...] Kourallista miestä vastaan tuotti ryssä tuhannen. [...] silloin kaikui kaunis käsky: "Eespäin kohti etelää!" Niin kuin virta uomassansa paisuu, katkoo kahlehet, kaikki murti matkallansa, vyöryi tietään valkoiset[...] Loppuun leikki leikiteltiin, verin pestiin puhtaaks' maa; sadat sankarhaudat nukkuu untaan tyyntä, valkeaa. [...] Uskaltaako, jos on tarvis, vielä kerran miehet maan antaa kaikki synnyinmaalleen, vaati mitä vaatikaan?²¹³

²¹⁰ AL 28.3. s. 4–5, 29.3. s. 4–5, 30.3. s. 6–7, 2.4. s. 4–5, 4.4. s. 8–9, 5.4. s. 8–9, 6.4. s. 10–13, 9.4.1919 s. 6–7, Vuosi sitten, "A".

²¹¹ AL 5.4.1919 s. 11, Antau, Tampere! , "W".

²¹² Peltonen 2003 s. 68.

²¹³ AL 6.4.1919 s. 7, Meihin silloin Suomi katsoi, "Jalmari Sauli".

Myös *Suojeluskuntalaisen Lehdessä* julkaistiin runo erillisessä erikoisnumerossa, joka oli painettu Tampereen valtauksen vuosimuiston kunniaksi. Runossa ilmenee voimakkaasti vapaustaistelun luonne, jossa päästiin irti ikaikaisesta sortajasta. Omat teot nähtiin sankarillisina ja punaisten teot petollisena. Runo oli ennen kaikkea kunnianosoitus valkoiselle Suomelle:

Keihäs kauan oli kohotettu, isku suunnattuna suureen itään[...] Iski keihäs kauan kohotettu, vieras valta oli muserretty, niin kuin taivaan ukonnuolen leimaus saapui Suomeen suuri vapaus[...] Vapaus, ah, hetken vapaus, kansain kirkkaus ja kaunistus, omat veljet möi sun juudaspenninkiin kytkeäkseen vieraan kahleisiin! [...] Sinä auroilta astuit ja ryskäsi rautasi, sinut rintamaveljesi hankihin hautasi, sinä haudoista nousit kuin kummitus kulkien tulilinjoiden luo, vihamiehesi sulkien, ylivoimia vastaan ja kauhuja kaartaten löit pyövelit pyövelin silmuhun saartaen, yli ratsastit liekkien, raunioiden, sinä marssit päin yli surman soiden, vapauttaja, voittaja pelvon ja paineen[...] sotamies, sinä Suomen sankari, mies.²¹⁴

Vuoden takaisia oloja haluttiin myös muistella konkreettisilla toimilla, kuten kokoontumalla viimeisen vankipaikan, Suomalaisen yhteiskoulun edustalle juhlien päätöspäivänä sunnuntaina.²¹⁵ Tapahtumalla oli ilmeisenä tarkoituksena elvyttää muistoja vuodentakaisesta ”hirmuhallinnosta”. Vaikka Tampereella valkoisia vankeja oli vapautettu ennen vallanvaihtumista,²¹⁶ niin vankina olleille tapahtuman järjestäminen oli omiaan elvyttämään muistoja vuoden takaisista vääryyksistä. Tampereella viimeiset vangit oli vapautettu ennen valkoisten voittoa, mutta vankien kohtalo oli ollut hiuskarvan varassa. Nimittäin huhtikuun 4. päivänä, valkoisten vallattua Tammerkosken itäpuolen, tiedusteluosaston päällikkö Otto Vartiainen oli antanut käskyn Kustaa Olanderille ampua tiedusteluosastossa säilytetyt yli kaksikymmentä vankia. Tämän käskyn Olander kuitenkin jätti toteuttamatta,²¹⁷ ja näin vuosi tapahtumien jälkeen oli punaisten vangeilla mahdollisuus kokoontua muistelemaan vuoden takaisia oloja. Järjestämällä muistojuhlien yhteyteen kokoontuminen viimeiseen punavankilaan pystyttiin osoittamaan punavallan laittomuus, epäoikeudenmukaisuus sekä tuomaan esiin vallitsevien olojen paremmuus.

Punaisen Tampereen aikaisia oloja haluttiin muistella erityisesti kirjoitusten ja runojen välityksellä. Juhla oli itsessään jo suora muisto vuoden takaiseen, sillä se merkitsi valkoiselle Suomelle vapautumista punaisten vallasta ja samalla itsenäisyystaistelun viimeistä näytöstä. Valkoinen Tampere halusi muistella vapautumistaan sekä saavuttamaansa voittoa ja voittajan oikeudella se sai määritellä muistamisen muodot.

---

²¹⁴ Suojeluskuntalaisen Lehti, Tampereen valtauksen Vuosimuisto: Suojeluskuntalaisen Lehden erikoisnumero, 4.4.1919 s. 61, Kohotettu keihäs, ”Lauri Kyösti”.

²¹⁵ AL 6.4.1919 s. 9, Punaisten vankina olleitten huomioon.

²¹⁶ Tikka 2010a s. 232.

²¹⁷ Tikka 2004 s.84.

6.3. Vihollisuuksien ylläpito omaa viattomuutta korostamalla

Tampereen valloituksen muistojuhlan tarkastelu vaatii myös huomioimaan vanhojen viholliskuvien ylläpitämisen. Tähän tarkasteluun molempien puolien pää-äänenkannattajat antavat mahdollisuuden. Tunnelmia, mitä juhlallisuudet voittaneessa puolessa herätti, on hyvä tarkastella sen pää-äänenkannattajan *Aamulehden* välityksellä. Myöhemmässä kappaleessa tarkastelen vastaavasti hävinneeseen puoleen samaistaneen pää-äänenkannattajan *Kansan Sanan* vastaavia näkemyksiä. Lehdistön välityksellä on hyvä tarkastella viholliskuvien ylläpitoa. Vaikka se ei annakaan kuvaa yleisesti voittaneeseen puoleen itsensä samaistavien tuntemuksista, antaa se kuvaa siitä, millaista yleistä ilmapiiriä pyrittiin ja haluttiin luoda lehdistön avulla Tampereen valloituksen muistojuhlalta.

Tampereen valloituksen muistojuhla oli valkoisen Suomen juhla, johon hävinneeseen puoleen itsensä samaistaneet eivät nähneet mahdollisuutta tai halukkuutta osallistua. Valkoinen puoli sen sijaan koki voimakkaita tunne-elämyksiä juhliin liittyen, sillä olihan ne muisto omista uhrauksista. Valloituksen muistosta tulikin yltiöisänmaalliset vain voittajille suunnatut juhlat. Muistojuhlat eivät olleet kuitenkaan pelkästään järjestetty muistoksi omista uhrauksista, vaan niillä oli myös toisenlainen tarkoitus; ne olivat myös suunnattu suoraan punaista kansanosaa vastaan ja niillä haluttiin pitää auki sodan repimiä haavoja. Yleisesti ottaen suojeluskuntien julkiset esiintymiset oli suunnattu ensisijassa oman paikkakunnan punaisia vastaan, ja ne toimivat vallan manifestaatioina.²¹⁸ Valkoisen Suomen tamperelaisena pää-äänenkannattaja *Aamulehti* loi tietynlaista kuvaa vastapuolesta vuonna 1919. Jotta tietynlaisen kuvan luominen oli mahdollista, piti sitä verrata omaan kuvaan. Kirjoittelussa ”itsellä” ja ”toisella” oli tietynlainen suhde. ”Toisesta” annettiin selvää viholliskuvaa monella eri tavalla, ja ”itsestä” luotiin hyvin romantisoitu ja jopa sankarillinen kuva.

Viholliskuvia pidettiin voimakkaasti esillä Tampereen valloituksen muistojuhlinnassa. Yleisesti ottaen viholliskuvan esilläolo ei anna mahdollisuutta tilanteen rauhoittumiseen, vaan sitä ylläpitämällä pidetään yllä myös sodan ja vihollisuuksien muistoa. Yhden rauhaanpalaamisteorian mukaan sodan ei voida edes katsoa olevan lopullisesti ohi, elleivät sodassa olleet yhteisöt ole valmiita purkamaan ja uusintamaan näkemyksiään vastapuolesta vihollisena.²¹⁹ Tämä näkyi myös Tampereen juhlinnassa, sillä voittanut osapuoli halusi ylläpitää selvää jakoa kahteen osaan, valkoiseen ja punaiseen.

---

²¹⁸ Roselius 2010 s. 39.

²¹⁹ Väyrynen 2006 s. 34–35.

Tampereen juhlintaa liittyy läheisesti sisällissodan jälkeisestä Suomessa myös omakuva ja oma identiteetti, johon on kitkeytynyt ajatus ”itsestä” ja ”toisesta”. Voittanut puoli näki itsensä heijastuksena ja täydellisen vastakohtana toisesta eli hävinneestä puolesta. Yleisesti ”toinen” leimautuu sellaisten ominaisuuksien summaksi, josta ”itse” halutaan sanoutua irti. Etenkin, mikäli suhteita leimaa poliittinen vihollisuus, projisoidaan omat synnit ja paheet helposti viholliseen ja siten ikään kuin pyritään pääsemään niistä irti. Oma identiteetti nähdään ”toiseen” nähden erilaisena, parempana ja sen kanssa sovittamattomassa ristiriidassa.²²⁰ *Aamulehdessä* olikin hyvin tyypillistä puhua punaisesta terroristista ja kauhunajasta, josta Tampere oli valloituksen jälkeen vapautunut. Nimityksinä vastapuolesta käytettiin muun muassa anarkisti, valehtelijat, isänmaan petturit tai saastat. Tampereen valloitus halutaan nähdä kaikkien kansakerrosten pelastumisena. Yleisesti puhuttiin myös hirmuvallasta ja mielivallasta, joka oli vallalla punaisessa Tampereessa. Oma kuva sen sijaan heijastui inhimillisyyden ilmentymänä ja vastapainona viholliselle.²²¹

Kirjoittelussa ei pyritty tekemään selvää jakoa sotaan osaa ottaneen ja sen tuominneen vasemmiston kesken. Puhuttiin punaisista tai vasemmistosta ilman erottelua vasemmistopiirien kesken. Ei haluttu tehdä eroa sodan tuominneen tai siihen osaa ottaneen vasemmiston kesken: ”Kokonainen suuri puolue, johon oli liittynyt lähes puolet tätä meidän kansaa, oli pettänyt maansa”.²²²

Räikeimmät kirjoittelut kuvasivat punaisten tekoja pahuuden ilmentymänä, jossa mikään ei ollut pyhää:

Kuin pahanhengen riivaamina he riehuivat niin monin paikoin. Höpäisivät kirkkoja, tekivät alttareilla pilojaan, teurastivat pappeja, kiduttivat räökkäämällä kuoliaiksi talonpoikia, ylioppilaita ja muita, murhapolttivat koteja ja kokonaisia kyläkuntia.²²³

Vaikka kirjoitus oli nimimerkillä varustettu kirjoitus, niin se edusti *Aamulehden* yleistä kantaa. Nimimerkki ”Aatu” oli ilmeisimmin *Aamulehden* vastaavan ja päätoimittajan Eetu A. Alhan²²⁴ käyttämä nimimerkki. *Aamulehti* julkaisi uutisoinnissaan myös vastaavia vastustajaa lähes demonisoivia kirjoituksia: ”Julmat terroristit nautinnolla kiduttivat ja räökkäsivät viattomia uhrejaan.”²²⁵ Vuonna 1919 *Aamulehti* pyrki edelleen rakentamaan kuvaa hävinneestä puolesta epäinhimillisenä olentona. Todellisuudessa punaiset toteuttivatkin yhteensä noin tuhatkuusisataa surmatekoa rintaman takana, joista kolmasosa oli suunnitelmallisia, sodankäyntiin ja sen taktiikkaan liittyviä väkivallantekoja. Järjestelmällinen punainen terrori ei kuitenkaan saanut valtaa

---

²²⁰ Vihavainen 2004 s. 11.

²²¹ Katso esim. AL 2.4.1919 s.2, Tampereen valloitusjuhla: Lauantai vapaapäiväksi.

²²² AL 4.4.1919 s. 8, Tervetuloa Tampereelle, ”Aatu”.

²²³ AL 4.4.1919 s. 8, Tervetuloa Tampereelle, ”Aatu”.

²²⁴ AL 3.4.1919 s. 1, Vastaava ja päätoimittaja.

²²⁵ AL 5.4.1919 s. 3, Tampereen valloitus vuosipäivänä.

Tampereella, vaikka sen lähistöllä Akaan Toijalassa näin kävikin.²²⁶ *Aamulehdessä* punaisten teot sodan aikana demonisoitiin siitakin huolimatta, että Tampereella punaisten toiminta oli ollut sangen maltillista ja väkivallanteot verrattain vähäisiä. Jaakko Paavolainen on päätenyt arvioissaan kuuteentoista surmaan. Lukua on vaikea täsmällisesti määritellä ja Tuomas Hoppu pitääkin lukua epäilyttävän suurena, sillä hänen mukaansa punaiset surmasivat Tampereella vain seitsemän ihmistä. Punakaartilaisiin, kuten myös valkoisiin, yhdistettiin tekoja, joita ei todellisuudessa koskaan tapahtunut. Perättömiä huhuja toisen puolen teoista levitettiin, ja niitä alettiin pitää totuuksina. Punaisten valtakaudella surullisin tapaus tapahtui heti sodan alettua Suinulassa, jossa 15 suojeluskuntalaista sai surmansa. Suinulan tapahtumista oli vastuussa etupäässä turkulaiset ja venäläiset, eikä Tampereen punakaarti, mutta tapahtumalla oli laajat seuraukset. Suinulan tapahtumista valkoiset saivat propagandavaltin, sillä ”Suinulan verilöylyllä” voitiin todistaa, miten punaiset kohtelivat vankejaan.²²⁷

Aamulehdessä haluttiin tuoda esiin myös aatteellista kaksijakoisuutta. Punaisten sosialistisia aatteita pidettiin luokkahirmuvallan symbolina, joka puhui vain yhden luokan diktatuurin puolesta. Tällaisessa järjestelmässä lailla ja oikeudella ei ollut sijaa.²²⁸ Uskonnon avulla haluttiin luoda kuvaa oikeasta ja väärästä ajattelusta. Uskonnolla oli voimakas rooli vielä 1900-luvun alun yhteiskunnassa. Tämän vuoksi uskonnollisilla painotuksilla vastapuolesta saatiin tehtyä hyvään ”itseän” verrattuna ”paha”. Toisen puolen uskonnonvastaisuutta haluttiin korostaa, sillä yleisesti puhuttiin punaisesta aatteesta, joka halusi hävittää uskonnon Suomesta.²²⁹

Jos hävinneestä puolesta haluttiin luoda paatunutta kuvaa, niin itsestä haluttiin luoda vastaavasti hyvin viatonta kuvaa, jota vastapuoli oli kohdellut julmasti. Omakuva nähtiin oikeudenmukaisuuden ilmentymänä, joka oli vastainen hyvin voimakkaasti tuomittavaan punakaartilaiseen:

Punakaartilaisen raaka käsi röyhkeästi tarttui vapaan suomalaisen talonpojan kurkkuihin[...] räikkäsivät viattomia uhrejaan. Mutta taas kerran nähtiin, että oikeus voittaa vääryyden.[...] Voitosta voittoon kulki isänmaallisen sankarisotajoukon tie[...] kohti vaaroja ja voittoja kiiruhtivat vapauttajat.²³⁰

Omassa kuvassa korostettiin isänmaanrakkautta, jota pidettiin tärkeimpänä hyveenä. Myös oman puolen sankarillisuutta korostettiin. Isänmaallisuus oli pelkästään valkoisen Suomen hyve, ja se

---

²²⁶ Tikka 2006 s. 72.

²²⁷ Hoppu 2008a s. 57–61.

²²⁸ AL 8.4.1919 s. 4, Tampereen vapautumisen muistojuhlat.

²²⁹ Katso esim. AL 5.4.1919 s. 3, Tampereen valloitus.

²³⁰ AL 5.4.1919 s. 3, Tampereen valloitus vuosipäivänä.

ilmeni parhaimmillaan valkoisten uhrauksissa: ”Punaisia kannusti tilinteon pelko, valkoisia isänmaanrakkauden virittämä uhrauksia tinkimätön alttius ja voitonvarmuus.”²³¹

Valkoinen puoli korosti omaa merkitystään vapauden ja itsenäisyyden takaajana Suomessa. Vapauden ja itsenäisyyden saavuttaminen oli tärkein päämäärä, ja sen saavuttamisessa tarkoitus pyhitti keinot: ”Saattaa olla ja onkin niin, että sodan tiimellyksessä tapahtui yhtä ja toista, joka ei ollut suotavaa, olkoonpa niinkin, että jälkiselvittelyissä on ilmennyt epäonnistumisiakin, niin ovat nämä vähäpätöisiä seikkoja suureen pääasiaan verraten.”²³²

Aamulehdessä luotiin selvää jakoa kahteen: hyvään ja oikeudenmukaiseen valkoiseen Suomeen ja pahaan vääryyttä ajavaan punaiseen puoleen. Tampereen valloituksen muistojuhla oli tapahtuma, joka oli omiaan herättämään henkiin vuoden takaiset vihamielisyydet, ja niitä haluttiin räikeästi myös muistella kirjoitusten välityksellä. Sanomalehdistöstä muodostui taistelukanava, jolla pyrittiin ylläpitämään kansan kahtiajakautuneisuutta. Muistojuhlat olivat valkoisen Suomen juhlat ja näin valkoinen Suomi sai - ja sen piti - muistella omia sankareitaan. Valkoinen sotilas näyttäytyi *Aamulehden* sivuilla todellisena sankarina vasta, kun sitä verrattiin moraalittomaan punikkisotilaaseen.

7. Sorron juhla

7.1. Hävinnyt puoli sivustaseuraajana

Jos valkoiselle Suomelle Tampereen valtauksen muistojuhla oli itsenäisyystaistelun ja ikiaikaisen perivihollisen kukistamisen juhla ja suojeleuskunnille sekä Mannerheimille voiton ja näkyvyyden ilmentymä, oli se hävinneeseen puoleen itsensä samaistavien silmissä lähinnä ivan ja pilkan juhla. Työväenliikkeen eri osat moittivatkin sisällissodan voittajia suurten muistotilaisuuksien järjestämisestä.²³³ Hävinnyt puoli ei halunnut eikä saattanut ottaa osaa juhlallisuuksiin, jotka olivat vain suora muisto sen kokemasta vuoden takaisesta tappiosta ja sitä seuranneista kostotoimista ja yhteiskunnan uudelleenjärjestelystä.

Tampere oli kaupunki, jossa punaisiin itsensä samaistavien osuus oli enemmistönä myös sodan jälkeen, joten valtaosa kuntalaisista joutui valkoisten voitonjuhlassa vain sivustaseuraajan rooliin. Tampereen työväki oli kokenut kovia sodan jälkeisenä aikana, sillä yhteiskunnan

²³¹ AL 2.4.1919 s. 2, Tampereen vapautusjuhla.

²³² AL 6.4.1919 s. 2, Vapausjuhlat Tampereella.

²³³ Saarela 2010 s. 419.

uudelleenjärjestely oli koskenut koko työväestöä, niin miehiä, naisia kuin lapsiakin. Tampereen työväenyhdistys kuvailee Tampereella vallitsevia oloja vuosikertomuksessaan vuonna 1919 seuraavalla tavalla:

Paikalliset olot olivat vuoden alkaessa myös vielä maassa vallitsevan hirmuajan verhoamat. Joukoittain oli ihmisiä tuhoutunut, valkoisen terrorin uhrina osa, vankileireillä kituivat ja kuolivat. Orpojen ja leskien sekä muiden omaisten jäädessä kärsimään mitä huutavinta kurjuutta autoissa kodeissa ja kodittomina.²³⁴

Vaikka kuvaus on puolueellinen, ei se kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että sota oli aiheuttanut inhimillistä kärsimystä ja työväestölle raskaita koettelemuksia sodan päätyttyä. Sodan jälkeen Tampereella oli ammuttu kolmesataakolmekymmentä punavankia, ja erikoisosastot kuten Hämeen lentävä ratsuosasto puhdistivat ja ylläpitivät järjestystä kovin ottein sodan jälkeen.²³⁵ Tampereella vangituista punaisista pääosa sijoitettiin Kalevankankaan venäläisen sotaväen kasarmeille, joka oli toiminnassa vuoden 1919 alkuun saakka. Kaikkiaan punavankileireillä kuoli yli kolmetoistatuhatta suomalaista aliravitsemukseen ja sairauksiin, sekä lisäksi toistatuhatta teloitettiin tai ammuttiin järjestyksenpidon yhteydessä.²³⁶ Tampereen vankileirin vankiluku vaihteli seitsemäntuhannen ja kahdeksantuhannen välillä, kunnes se heinäkuussa tapahtuneiden vapautusten ja kuolleisuuden vuoksi laski puoleen. Jutikkalan mukaan Tampereen vankileirillä kuoli syyskuun puoliväliin mennessä lähes yhdeksänsataa henkeä, mikä oli leirin maksimivankimäärästä laskettuna yli yksitoista prosenttia.²³⁷ Suomen sotasurmaprojektin mukaan kaikkineen Tampereen vankileirillä olisi kuollut noin tuhatneljäsataa ihmistä.²³⁸ Vankileireiltä armahdettiin vankeja vaiheittain, kuitenkin niin, että eduskunnan ensimmäisen armahdulain astuttua voimaan tammikuun 1920 lopussa, oli vangittuna Suomessa kaikkiaan vielä vajaat neljätuhatta henkeä.²³⁹ Valtionrikosoikeus tuomitsi vain yhden tamperelaisen kuolemaan, joka pantiin myös täytäntöön. Kaikkiaan tuomio langetettiin yli kahdelle tuuhannelle tamperelaiselle miehelle ja yli kahdellesadalle naiselle. Ehdottomia kahdesta vuodesta aina elinkautiseen ulottuvia kuritushuonerangaistuksia määrättiin Tampereella yhteensä noin seitsemällesadalle henkilölle joista naisia oli vajaa neljäkymmentä.²⁴⁰

Kuitenkaan punakaartilaisten teloittaminen, yli yhdentoistatuhannen vangitun tai Tampereen taistelussa noin tuhannensadan punaisen kaatuneen kohtalo ei ollut ainut asia, joka oli omiaan

---

²³⁴ Kertomus Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta 1919 s. 9.

²³⁵ Tikka 2010a s. 239.

²³⁶ Suodenjoki 2010 s. 339, 347–348, 351–353.

²³⁷ Jutikkala 1979 s. 354–355.

²³⁸ Hoppu 2008c s. 176.

²³⁹ Suodenjoki 2010 s. 339, 347–348, 351–353.

²⁴⁰ Jutikkala 1979 s. 357.

aiheuttamaan katkeruutta hävinneissä. Vankileirien, teloitusten, omaisuusvahinkojen lisäksi Suomessa alkoi totaalinen jako kahteen osaan, joka koski niin miehiä, naisia kuin lapsiakin. Voittaneen puolen voimakas propaganda punaisista naisista syvensi tätä jakoa, kun punaisia sairaanhoitajia kuvattiin prostituoiduiksi ja punakaartilaiden äitejä pahuuden lähteiksi. Punaisten ja valkoisten naisten eriarvoisuus oli suurta. Punaisilla naisilla oli taloudellisesti tiukkaa, jos oli joutunut leskeksi tai mies oli vankileirillä.²⁴¹ Jo vuonna 1919 tuli laki eläkkeistä vapaussodassa haavoittuneiden tai kaatuneiden perheille, jotka olivat taistelleet laillisen armeijan joukoissa, mutta se ei koskenut punaleskiä.²⁴² He joutuivat odottamaan eläkettään yli kaksikymmentä vuotta.²⁴³ Kaksi eri järjestelmää, eläke tai köyhäinapu, jota punalesket saivat, pitivät kuilua kahden sodassa kärsineen ryhmän välillä. Avun luonteen ratkaisi se, millä puolella oli taisteltu, sankarina vai kapinallisena.²⁴⁴

Sodalla oli kauaskantoiset seuraukset myös lapsille, sillä he kuuluvat tavalla tai toisella henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin suhteen riskiryhmään.²⁴⁵ Vangitsemiset, teloitukset ja toisen osapuolen halveksunta olivat läsnä kaikkialla, ja myös lapset joutuivat elämään väkivallan ja epätasa-arvon ympäröimässä yhteiskunnassa. Tampereella lapsia ja nuoria oli menehtynyt sodassa ja sen jälkiselvittelyissä kaksikymmentäkuusi. Kaksi viisitoistavuotiasta ja yksi kaksitoistavuotias poika oli ammuttu.²⁴⁶ Osa lapsista oli menettänyt vanhempansa sodassa tai sen jälkiselvittelyissä. Tampereella orpoja oli noin viisisataa ja isän menettäminen merkitsi monelle lapselle ja leskelle myös toimeentulon lakkaamista. Tampereen punaisista perheistä kolme neljästä oli niin vähävaraisia, että oli oletettavaa heidän tarvitsevan yhteiskunnan avustusta. Nälkä ajoi tuhansia lapsia kerjuulle ympäri Suomea, sillä kaupungeissa elintarviketilanne oli äärettömän huono. Lähes kaikki tamperelaiset punalesket joutuivat pyytämään apua köyhäinhoitohallitukselta syksyllä 1918.²⁴⁷ Tampereella joillekin punaleskille ilmoitettiin, että kotiaavustusta ei anneta, mutta lapsia tarjouduttiin auttamaan tarjoamalla hoitopaikka kodin ulkopuolelta.²⁴⁸ Vuosien 1918–1919 vaihteessa tästä tulikin ainoa avustusmuoto. Punaleskiä kohtaan tunnettiin epäluuloa, sillä punaiset naiset nähtiin kaiken pahan alkuna. Pelättiin, että köyhissä kodeissa katkeruuden sävyttämä ilmapiiri ja sosialismin siemen itäisi kapinallisten jälkeensä jättämissä perheissä. Tarjoamalla apumuodoksi sijaiskoteja Pohjanmaalla pystyttäisiin ehkäisemään tämä. Tampereenkin

---

²⁴¹ Lintunen 2010 s. 292–293, 295.

²⁴² Kaarninen 2008 s. 58–59.

²⁴³ Lintunen 2010 s. 292–293, 295.

²⁴⁴ Kaarninen 2008 s. 58–59.

²⁴⁵ Junila, Jalagin 2010 s. 333.

²⁴⁶ Kaarninen 2008 s. 12.

²⁴⁷ Kaarninen 2008 s. 37, 44, 48, 61, 65.

²⁴⁸ Kaarninen 2010 s. 359, 368–369.

punaorvoista lähes yksi neljästä oli jossain vaiheessa sijaiskodissa. Orpojen siirtoyritykset herättivät ärtymystä ja keskustelua Tampereella, ja Pohjanmaalle siirrot saivatkin runsaasti kielteistä huomiota, koska siihen liittyi pyrkimys aivopesuun ja ideologiseen kasvatukseen.²⁴⁹ Leskien, orpojen sekä vangittujen perheiden avustustoiminta koettiin Tampereen työväenyhdistyksessä keskeisenä tehtävänä sen jälkeen, kun suurin osa sen osastoista pystyi käynnistämään toimintaansa alkuvuodesta 1919. Monet ammattiosastot määrittivät vuonna 1919 tehtäväkseen kadonneiden ja vankina olevien perheiden avustamisen, kuten Metallityöntekijäin ammattiosasto, joka määritteli sen tärkeimmäksi tehtäväkseen vuodelle 1919.²⁵⁰

Sisällissota jäsensi koko vallitsevan yhteiskunnan kahteen osaan, hävinneisiin ja voittaneisiin. Tämä jako koski kaikkia kansakerroksia ikään tai sukupuoleen katsomatta. Olot, jotka vallitsivat sisällissodan jälkeisessä Suomessa, olivat sellaiset, että hävinneeseen puoleen itsensä samaistaneet eivät nähneet Tampereen valloituksen juhlimisessa mitään valkoisen Suomen kaltaista vapausajattelua. Valkoiselle Suomelle sisällissota merkitsi erityisesti itsenäisyystaistelun viimeistä näytöstä, jonka avulla oli päästy eroon Venäjästä. Se koki saavuttaneensa vapauden ja itsenäisyyden vuoden 1918 taistelussa. Vasemmisto näki asian päinvastoin. Sille sodan jälkiselvittelyt olivat merkinneet jotain muuta kuin sorrosta vapautumista. Työväestö koki sodan merkinneen sille yhteiskunnan hylkiön asemaa, jonka paikka oli valkoisen Suomen armoilla. Vasemmisto ei kokenut saavuttaneensa oikeudenmukaisuutta ja vapautta sotaa seuranneen vuoden aikana, vaan päinvastoin näki sodan jälkeisen tilanteen merkinneen sille vapauksien vähenemistä. Vasemmisto koki vapausjuhlien olevan mahdolliset vasta, kun vallitseva tilanne olisi muuttunut: ”Kun maassamme vallitsee kansanvalta, vapaus ja oikeus voimme puhua vapautuksesta ja pyrkiä unohtamaan kaiken sen mitä kansalaissodan yhteydessä on tapahtunut.”²⁵¹

Voitonjuhlat, joita valkoinen Suomi järjesti, merkitsi hävinneelle puolelle tuskan ja eriarvoisuuden voittoa, eikä se näin ollen voinut juhlallisuuksiin yhtyä. *Kansan Sanassa* tuotiin esiin vasemmiston näkemyksiä juhlallisuuksista ja koko juhlan järjestämisestä. Vasemmisto ei nähnyt juhlia suunnatuksi koko kansalle, kuten lehtikirjoituksen otsikko ”Porvariston wapausjuhlat”²⁵² antaa ymmärtää. Se koki juhlat vain voittaneelle puolelle itsensä samaistavien juhlaksi. Vasemmiston vastustus kumpusi sotaa seuranneiden toimien epäoikeudenmukaisuudesta ja siitä, että porvaristo ei ollut toteuttanut sovintoon pyrkiviä eleitä sisällissodan jälkeisessä Suomessa: ”Jos porvaristomme

²⁴⁹ Kaarninen 2008 s. 62, 66, 68, 80, 83.

²⁵⁰ Kertomus Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta 1919 s. 46–128.

²⁵¹ KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”wapausjuhlat”, ”L”(nimimerkki epäselvä).

²⁵² KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”wapausjuhlat”, ”L”(nimimerkki epäselvä).

todella pyrkisi siihen, mihin se on kehnut pyrkivänsä ja mihin nyt pyrkiä pitäisi, niin se epäilemättä jättäisi 'vapausjuhlien' viettämisen.²⁵³

Vasemmisto koki haavojen olevan liian huonosti parantuneet, jotta ne kestäisivät tällaiset juhlallisuudet. Se ei nähnyt mahdolliseksi kansanjuhlaa, koska kansakerrosten välissä oli liian voimakas jakautuneisuus kahtia. Juhlat vain lisäisivät tätä kansan kahtiajakautuneisuutta ja estäisi haavojen umpeutumisen:

Tällä hetkellä on porvariston ”vapaus” juhlat omiaan vain repimään[...] kansalaissodan iskemiä haavoja ja yhä suurentamaan sitä jo ennestäänkin hirvittävää kuilua mikä nykyään erottaa maamme eri kansanluokat toisistaan.²⁵⁴

Kristillisentyöväen äänenkannattajan *Työkansan* sivuilla oli näkemys kristillisen työväestön tuntemuksista juhlien aikana. *Työkansassa* julkaistussa runossa koetaan syvää katkeruutta voitonjuhlaa kohtaan, koska ne nähdään voittaneen puolen väkivallan ja koston jatkumona. Myös kansan syvä jakautuminen ja kansan yhdistymisen mahdottomuus vallitsevissa oloissa tulee esille tästä runosta. Kirjoittaja näkee puheet yhtenäisestä isänmaasta turhina, sillä sellainen ei ole mahdollinen koston ja väkivallan yhteiskunnassa:

Kuin Feeniks lintu se kirposi taas tämä kaupunki tuhkastansa Palatsins se on seppelin peiteltyt ilovalkeat ilmoillensa heiteltyt ja räiskynyt riemuissansa
Mut rauniot katseli murheissaan, väkivalta kun juhlaa vietti kadut kaartaa voitonkaarillaan liput nostaen harjoille hulmuamaan- ja rauniot mustina mielti:
-Ei vapausriemua milloinkaan suku Suomen tuntea saata. Sen sielussa vain viha vallitsee, väkivalta ja kosto hallitsee, syö myrkkinä kansaa ja maata
-Ovat onttoja hymnit ja huudot nuo, sanat turhia syntymämaasta, jos sieluhun vain ei aukene tie pyhän rakkauden, mikä veljiksi vie, jos syömmestä sääli ei haasta.
-Ei vapaus valkene kansan, maan, min kalskavi kahkeraudat se julmista juhlista sortuvi vaan kunis kerran paikkansa siellä se saa, miss' on kostetun, kostajan haudat.²⁵⁵

Jopa kristillinen työväenliike paheksui juhlaa, koska aikaa ei koettu soveliaaksi juhlimiselle. Juhla koettiin mielenosoitusparaatiksi, koska yhteiskunnassa ei vielä vallinnut rauha eikä yhteisymmärrys. Vallitsevia oloja ei nähty oikeudenmukaisina, joten juhlimiseen ei voitu ottaa osaa. Vankileirien olot katkeroittivat myös kristillisen työväen mieltä. Muutama aikalaiskuvaus antaa kuvaa Tampereen vankileirien oloista. J.A. Lehtosaari kertoo Tampereen vankileirikokemuksestaan:

²⁵³ KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”vapausjuhlat”, ”L”(nimimerkki epäselvä).

²⁵⁴ KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”vapausjuhlat”, ”L”(nimimerkki epäselvä).

²⁵⁵ Työkansa 7.4.1919 s. 2, Vapausjuhla, ”Pekka Säkli”.

Ruumiillista rangaistusta jaeltiin viljalti[...] monina öinä kuului päävahdista tuskallisia avunhuutoja ja voihkintaa.²⁵⁶

Myös Tampereen vankileirille joutunut Juho Mäkelä kertoi joutuneensa kaivamaan Tampereen Kalevankankaan leirillä tovereidensa hautoja.²⁵⁷ Tampereen vankileirin olot olivat kurjat ja siellä kuten muuallakin Suomessa vankileirin hallintoon liittyi mielivaltaista käytöstä vartijoiden ja jopa vankileirin johtajien tahoilta.²⁵⁸ Vankileireillä kärsittiin nälästä ja ruumiillinen väkivalta oli yleistä, joten Tampere ei siinä suhteessa muodostunut minkäänlaiseksi poikkeukseksi. Vankileirien olot ja voittaneen puolen sodan jälkeinen politiikka koettiin epäoikeudenmukaisena, mikä teki juhlimisen työväestöön itsensä samaistavien keskuudessa mahdottomaksi:

Tiedot vankikidutuksista, nälkäkuoleman tapauksista, syyttömien teurastuksista, pieksemissä y.m.s ovat vallan kauheita...Juhlimisellako sitten meinataan sovittaa nämä teot? Ei! Oikeus kohdistukoon ensin kaikkiin syyllisiin, niin valkoisiin kuin punaisiinkin, ja vasta sitten yhteisin juhlin koettakaamme sovittaa rikki pirstotut välimme.²⁵⁹

7.2. Julma peto ja rauhaa rakastava työläisluokka

Vihollisuuksien ylläpito jatkui myös vasemmiston pää-äänenkannattaja *Kansan Sanassa* vuonna 1919, joka myös loi tiukkaa linjaa ”itsen” ja ”toisen” välille. Vaikka *Kansan Sanan* kirjoitukset eivät kerrokaan kaikkien työläisen tuntemuksista voittaneita kohtaan, niin heijastelevat ne kuitenkin sitä kuvaa, jota voittaneesta ”toisesta” ja hävinneestä ”itsestä” haluttiin luoda. Vasemmistolehdeissä tyypillisintä oli tuoda esiin voittajaosapuolen teot sodan jälkeen ja kyseenalaistaa Suomessa vallitsevat olot ja voittajien toteuttama politiikka. Koska perustarve- ja suhteellisen kurjistumisen teorian mukaan rauhaan palaamisen avaimet löytyvät tasa-arvoisesta talouspolitiikasta sekä eri kansanosien identiteetin ja turvallisuuden tyydyttävästä yhteiskuntapolitiikasta,²⁶⁰ niin vasemmisto ei tässä valossa kokenut Suomessa olevan rauhaa. Oma identiteetti oli nujerrettu, eikä sodan jälkeistä yhteiskuntajärjestelmää koettu turvalliseksi. Omaa kuvaa kuitenkin rakennettiin kiillottamalla ja vertaamalla sitä ”toiseen” eli valkoiseen Suomeen. Kirjoittelulla vasemmisto

²⁵⁶ Pekkalainen, Rustanius 2007 s. 77–78.

²⁵⁷ Pekkalainen, Rustanius 2007 s. 86.

²⁵⁸ Hoppu 2008c s. 173.

²⁵⁹ KS 22.2.1919 s. 3, Tampereen valloituksen muistojuhlan viettäminen, ”L”.

²⁶⁰ Väyrynen 2006 s. 36–40.

rakens dialogia ”itsen” ja ”toisen” välille, jossa omaa syyttömyyttä sotaan ja sodan jälkeisiä inhimillisiä kärsimyksiä korostettiin.

Tampereen valloituksen juhlintaa koskevassa kirjoittelussa oli yleistä puhua valkoisesta terroristista ja kauhuteoista, joita valkoiset olivat tehneet.²⁶¹ Myös vankikuolemista ja syyttömien teurastuksista, pieksemissä ja vastaavista vastustajaa tuomitsevista teoista oli paljon kirjoittelua.²⁶² Oikeutetun sodan teorian mukaan tulisi pystyä arvioimaan esimerkiksi hävinneen osapuolen sekä sotavankien kohtelua sodan päätyttyä.²⁶³ Hävinnyt osapuoli koki sotaa seuranneet toimet epäoikeudenmukaisina, ja se piti osaltaan esillä vihollisuuksia ja esti rauhaan palaamisen. Omassa kuvassa painotettiin syyttömyyttä sotatapahtumiin ja pyrittiin pääsemään niistä irti. Sisällissodan aikaisia tapahtumia verrattiin sodan jälkeisiin tapahtumiin, jolloin saatiin luotua kuvaa omasta syyttömyydestä ja toisen syyllisyydestä:

Mitä ensinnäkin kapinan alkuunpanoon, sen järjestämiseen ja jatkamiseen tulee, on Tampereen työväestö siihen verraten vähän syyllinen.[...] Ei mitään porvarien teurastuksia, eikä vankien[...]jepäinhimillistä kidutusta.²⁶⁴

Jos voittaneen puolen sotapropagandassa kuollut uhri oli sankari, jonka kuolema oli välttämätön yhteisen asian, isänmaan vapauden puolustamisessa, niin hävinnyt puoli tulkitsi omat uhrinsa sankareiksi, jotka uhrasivat henkensä yhteisen asian, työväenluokkien puolustamisessa.²⁶⁵ Omakuvaa rakentaessa haluttiin tuoda esiin se inhimillinen kärsimys, jota sota oli aiheuttanut. Tämän kärsimyksen aiheuttajaksi leimattiin sodan toinen osapuoli, ja näin luotiin kuvaa omasta inhimillisyydestä, jota valkoinen puoli oli loukannut:

Riistettäisiinkö juhlaan myös kapinallisten lesket, orvot? Juhlisivatko he? Millaisin mielin?[...] Tuhannet orpolapset eivät voi juhliin tulla, juhliin, jossa heidän isästään tehdään maanpetturi.[...] Olkoon, että hän on kuollut ”kapinallisena”. Yhtä kipeästi orporaukka silti isää kaipaa.[...] Me emme saa loukata vanhan äidin tunteita[...] eikä voi hän yhtyä juhlimaan poikansa murhaajien kunniaksi.²⁶⁶

Kirjoittelussa nostettiin esiin kuinka punaisen terrorin ja diktatuurin tilalle tullut valkoinen terrori ja diktatuuri olivat hirveämpiä kuin edellinen. Puhuttiin laittomista teloituksista ja vankileirien kauheuksista. Tyypillistä oli puhua yhteiskunnassa vallitsevasta anarkiasta ja luokkasorrosta, jossa

²⁶¹ Katso esim. KS 21.2.1919 s. 2, Tampereen valloituksen vuosijuhlan vietto, ”Idealisti Sosialisti”.

²⁶² Katso esim. KS 22.2.1919 s. 3, Tampereen valloituksen muistojuhlan viettäminen, ”L”.

²⁶³ Väyrynen 2006 s. 44.

²⁶⁴ KS 21.2.1919 s. 2, Tampereen valloituksen vuosijuhlan vietto, ”Idealisti Sosialisti”.

²⁶⁵ Peltonen 2003 s. 68.

²⁶⁶ KS 21.2.1919 s. 2, Tampereen valloituksen vuosijuhlan vietto, (nimimerkki epäselvä).

mielivalta hallitsi.²⁶⁷ Yhteiskuntaa ei pidetty legitiiminä. Sodan jälkeisen vasemmiston keskuudessa haluttiin irrottautua punaisesta terrorista sekä tuomita punainen hallinto, ja näin osaltaan luoda kuvaa omasta syyttömyydestä sotaan: ”Jokainen ajatteleva työläinen vuosi takaperin odotti hartaasti kansalaissodan ja punaisen diktatuurin loppua.”²⁶⁸ Voittajien sodan jälkeistä politiikkaa arvosteltiin paljon ja sitä pidettiin syynä Suomen kansan kahtia jakautumiseen: ”Järkevä ja kaukonäköinen politiikka, vapauttajain puolelta, olisi voinut kyllä kehittää piankin asiat sille kannalle, että kansan kaikille kerroksille juhliminen nyt tuntuisi vapautusjuhlalta.”²⁶⁹

Omassa kuvassa haluttiin sanoutua irti sodasta ja luotiin itsestä hyvin pasifistista kuvaa: ”Rauhaa rakastava työläisluokka, ei mitään enempi toivo kuin että syylliset on teoistaan rankaistava.”²⁷⁰ Itsestä rakennettiin kuvaa, joka oli sotatapahtuminen yläpuolella ja toista osapuolta humanimpi. Sovinto toisen osapuolen kanssa koettiin mahdolliseksi vasta, kun valkoinen Suomi myöntäisi erehdyksensä sotaa seuranneissa rankaisutoimissa. Vasemmisto näki itsensä kokeneen vääryyttä, joka ei korjaantuisi muuten kuin vääryyksien sovittamisella:

On pyrittävä saamaan heidän kanssaan aikaan sellainen sovinto kuin luokkavastakohtien vallitessa on mahdollista. Mutta tämä tuskin käy päinsä ennen kuin porvaristo on tunnistanut erehdyksensä ja rikoksensa, sekä osoittanut rehellisesti pyrkivänsä ne sovittamaan.²⁷¹

Edellisen kaltaiset kirjoitukset eivät olleet omiaan poistamaan viholliskuvia. Viholliskuvia selvästi haluttiin pitää yllä Tampereen valloituksen juhlintaa koskevassa kirjoittelussa. Vastustajasta tuotiin esiin epäinhimillisiä piirteitä ja omaa kuvaa peilattiin siihen. Työläisten kokeman vääryyden hyvittäminen ei ollut *Kansan Sanan* mukaan mahdollista, ennen kuin kaikki sotarikoksiin syyllistyneet saatettaisiin oikeuden eteen vastaamaan teoistaan. Sisällissodan jälkeen Tampereella oli muodostunut valtava kuilu kahden kansanosan välille, ja tämä kuilu ylläpiti vihollisuuksia sodan jälkeisessä yhteiskunnassa.

---

²⁶⁷ Katso esim. KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”vapausjuhlat”, ”L”.

²⁶⁸ KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”vapausjuhlat”, ”L”.

²⁶⁹ KS 22.2.1919 s. 3, Tampereen valloituksen muistojuhlan viettäminen, ”L”.

²⁷⁰ KS 22.2.1919 s. 3, Tampereen valloituksen muistojuhlan viettäminen, ”L”.

²⁷¹ KS 5.4.1919 s. 1, Porvariston ”vapausjuhlat”, ”L”(nimimerkki epäselvä).

8. Valkoisen Suomen manifesti

Tampereen taistelun merkitys Suomen sisällissodan päättymiselle oli keskeinen. Taisteluiden päätyttyä lopputulos oli selvä, sillä punaiset olivat menettäneet tärkeimmän keskuksensa. Tampereen taisteluiden päättyminen muodostuikin kaikille Tampereen kuntalaisille ja koko Suomelle siitä syystä jollakin tavalla koskettavaksi, joko iloiseksi tai surulliseksi tapahtumaksi. Päivän merkitys jakoi Tampereen asukkaat kahtia, kahdeksi kansaksi, joille tapahtumien muistaminen merkitsi aivan eri asiaa, muistoa voitosta tai häviöstä.

Tampereen valtauksen muistojuhlan viettäminen ei ollut Tampereella itsestäänselvyys, vaikka se olikin voittaneen osapuolen eli valkoisen Suomen juhla. Tampere oli keskeinen työväenkaupunki, ja juhlan viettäminen aiheutti voimakasta vastustusta hävinneeseen puoleen itsensä samaistavien keskuudessa. Uusi kunnallinen äänioikeus oli johtanut sosialidemokraattienemmistöisen kunnanvaltuuston muodostumiseen sodan jälkeen, joten kiivas yhteenotto vasemmiston ja porvariston kesken oli väistämätön muistojuhlaa koskevassa kysymyksessä. Valtuusto äänesti juhlien viettämistä vastaan, koska Sosialidemokraattinen Puolue koki juhlimisen olevan suunnattu vain osalle kuntalaisia ja koki ajankohdan olevan liian herkkä kyseisien juhlien järjestämiselle.

Kaupunki ei virallisesti ottanut osaa juhlien järjestelyyn, mutta sodan voittaneet saivat kuitenkin sanella virallisen muistamisen muodot Suomessa, ja näin kävi myös Tampereella. Kaupungin virallisella kannalla ei ollut merkitystä, kun valkoiset päättivät muistojuhlat viettää. Valkoiselle kansanosalle juhlat merkitsivät voiton muistamista, joten kaupungin virallinen kanta sivuutettiin ja juhlat Tampereella, kuten muuallakin Suomessa järjestettiin.

Juhlaviikonlopun aikana Tampereelle saapui tuhansia suojeluskuntalaisia ympäri Suomea. Juhlailtamien, majoituksen, ruokailun, kirkollisten menojen sekä juhlaohjelman laatimisen takana hääri kaupungin porvarillisesta valtuustoryhmästä koottu kolmihenkinen juh latoimikunta yhdessä suojeluskunnan sekä useiden yksityisten tahojen kanssa. Viikonlopun ohjelmasta oli suunniteltu laaja, ja useat kuntalaiset osallistuivatkin sen järjestelyyn. Viikonlopun tapahtumat koostuivat useista iltamista, paraateista, juhla jumalanpalveluista sekä puheista ja lauluista. Viikonlopun ohjelma kertoo siitä tunnelmasta, jota juhlalla haluttiin välittää. Ohjelma rakennettiin voimakkaan isänmaalliseksi, jossa voittaneiden näkemystä sodasta ja sodan merkityksestä korostettiin. Valkoinen Suomi sai julkisen ja näkyvän kanavan omalle tulkinnalleen ja omille näkemyksilleen niin Tampereen taisteluiden kuin koko sisällissodan merkityksestä.

Tampereen valloituksen muistojuhla juhlittiin Tampereella vuosi taisteluiden päättymisen jälkeen tunnelmassa, joka jakoi kansaa voimakkaasti kahtia. Kuntalaisten suhtautuminen juhlaan kertoi siitä, mille puolelle kukin halusi itsensä samaistaa. Voittaneeseen puoleen itsensä samaistaneet katsoivat velvollisuudekseen järjestää juhlat Tampereen valtauksen muistopäivänä, sillä heille se merkitsi muistoa vuoden takaisesta voitosta. Valkoiselle Suomelle juhlan tunnelma oli voimakkaan isänmaallinen ja juhla haluttiin nähdä vapautumisen juhlanä niin punaisesta hallinnosta kuin perivihollisesta Venäjältä. Valkoinen Suomi sai muodostaa oman tulkintansa sodasta, ja juhlien välityksellä rakennettiin valkoisen Suomen totuutta. Hävinneeseen puoleen itsensä samaistaneet eivät sen sijaan kokeneet juhlaa valkoisen Suomen tavoin vapautumisen juhlanä. Hävinnyt puoli koki sodan jälkiselvittelyt epäoikeudenmukaisina, joten se ei nähnyt juhlaa juhlimisen arvoisina. Sille juhla merkitsi erityisesti siron juhlaa. Vasemmisto ei halunnut nähdä voittajia kaduilla juhlimassa sen epäonnea ja sodan jälkeistä kohtaloa.

Siitäkin huolimatta, että Tampere oli työväenkaupunki, sai valkoinen Suomi rakentaa sen kaduilla omaa identiteettiään ja tulkintaansa sodasta juhlatuokunlopun aikana. Se oli voittanut sisällissodan tai oman tulkintansa mukaan vapaussodan, ja siksi sillä oli oikeus tapahtunutta juhlaa. Tampereen valtausta juhlittiin valkoisen Suomen ehdoilla, ja punainen kaupunki muuttui valkoisen Suomen juhla-areenaksi tämän kolmipäiväisen juhlan aikana. Juhlallisuudet koskivat koko kaupunkia ja niissä valkoinen Suomi rakensi muistiaan tapahtumista. Puheet, paraatit, sotaharjoitukset ja katselemukset koskettelivat vuoden takaisia tapahtua, ja niitä käytettiin valkoisen Suomen rakennuspalikkoina. Vuotta aikaisemmin tuhannet punavangit olivat odottaneet kohtalooan Tampereen Kauppatorilla, joka nyt täyttyi tuhatpäisistä valkoisista joukoista. Hävinnyt puoli joutui seuraamaan sivusta, kun voittaneet juhlivat valloitusta ja rakensivat virallisen Suomen muistia tapahtuneista.

Juhlat muodostuivat valkoiselle Suomelle tärkeäksi manifestiksi, jolla haluttiin tuoda esiin sen uhraukset ja sen saavuttama voitto sisällissodassa. Myös valkoisten sota-ajan armeija suojeluskunta halusi käyttää tätä juhlaa oman poliittisen asemansa parantamiseksi. Se oli järjestönä luotu sota-ajan järjestöksi, mutta se halusi saavuttaa aseman myös rauhanajan järjestönä. Tampereen valtauksen muistojuhla muodostuikin sille tarpeelliseksi esittelykanavaksi, sillä se sai juhlassa keskeisen roolin. Tampereen suojeluskunta pääsi myös ensimmäisen kerran näyttämään sotilaallista osaamistaan rauhanaikana juhlien yhteydessä, kun lauantaina järjestetyssä sotilasharjoituksessa Tampere vallattiin uudelleen vuoden takaisia tapahtumia mukaillen. Harjoituksella haluttiin

nostattaa muisto sisällissodan merkittävimmän taistelun voittamisesta ja korostaa suojeluskunnan osuutta tässä. Juhlapuheet, sotaharjoitus, paraatit ja valanantotilaisuudet olivat luotu suojeluskuntaa varten ja tuhannet harmaatakkiset suojeluskuntalaiset saivat esitellä sotilaallista olemustaan Tampereen kaduilla järjestetyissä sotilasparaateissa. Suojeluskuntaa kohtaa osoitettiin suurta kunnioitusta lukuisissa juhlapuheissa, ja sen merkitystä valkoisen Suomen turvana korostettiin läpi juhla viikonlopun. Suojeluskunta sai paistatella valokeilassa, kun korkea-arvoiset vieraat ja juhla väki osoittivat kiitollisuutta ja nostattivat eläköön-huutoja uudelle merkittävälle järjestölle, suojeluskunnalle.

Valtionhoitaja Mannerheim otti juhlallisuuksiin osaa viimeisenä juhlapäivänä, ja vaikka vierailu oli lyhyt, sai se osakseen suurta huomiota. Jos juhlat olivat suojeluskunnan esittelykanava, niin oli ne myös Mannerheimin esittelykanava. Mannerheimista haluttiin rakentaa kuvaa valkoisen Suomen ja suojeluskunnan päällikkönä, joka tulisi takaamaan Suomeen oikeudenmukaisuutta ja turvaa. Mannerheim joutui käyttämään muistojuhlia poliittisena aseenaan, jotta saavutti aseman valkoisen Suomen keskeisenä henkilönä. Tampereen muistojuhla olikin yksi tällainen juhla, jolla Mannerheim haki valkoiseen Suomeen itsensä samaistavien keskuudesta asemaansa eheyden ja oikeudenmukaisuuden vaalijana. Viikonloppuna luotiin kuvaa suojeluskunnasta, jonka varaan valkoisen Suomen tulisi rakentaa tulevaisuutensa, ja sen voimakkaasta johtajasta Mannerheimistä, joka turvaisi Suomen tulevaisuuden niin sisäistä kuin ulkoistakin uhkaa vastaan.

Niin suojeluskunnan kuin Mannerheiminkin aseman kohottaminen Suomen turvallisuuden takaajana vaati viholliskuvaa. Tähän tarkoitukseen luotiin uutta punakapinan pelkoa, joka oli esillä *Aamulehden* sivuilla juhla viikonlopun aikana. Vuoden takaisia vihollisuuksia ei haluttu unohtaa, sillä valkoisen armeijan ja sen päällikön tarpeellisuutta pystyttiin perustelemaan uuden punakapinan pelolla. Juhlintaa koskevassa keskustelussa vihollisuudet toista osapuolta kohtaa olivat voimakkaasti esillä. Tämä ei kuitenkaan koskenut pelkästään porvarillista *Aamulehteä*, vaan tilanne oli sama myös vasemmiston äänenkannattaja *Kansan Sanassa*. Molemmat puolet pitivät voimakkaasti yllä vuoden takaisia viholliskuvia. Jako ”meihin” ja ”heihin” oli totaalinen, ja ”toinen” nähtiin syyllisenä kärsimykseen, kun taas ”itse” oltiin syyttömiä vuoden takaisiin tapahtumiin. Vihollisuudet jatkuivat, vaikka itse sota oli päättynyt ja vihollisuuksien esiin tuominen näkyi voimakkaasti suoraan sotaan liittyvässä muistojuhlissa. Vasemmisto ei kokenut seurannutta yhteiskuntajärjestystä oikeudenmukaisena eikä siitä syystä hyväksyttävänä. Se toi vahvasti esiin ihmisyyden kunnioittamisen loukkauksia, joita valkoinen puoli oli tehnyt sodan jälkiselvittelyissä. Teloitukset ja vankileirien olot koettiin sodankäynnin normeihin kuulumattomina tekoina, jotka

estivät kansan yhdentymisen. Oikeisto koki hallinnon legitiiminä, mutta piti sodan jälkeisiä kompromisseja vasemmiston kanssa vaarallisina. Pelättiin uutta sotaa, jos vasemmistopiirit saavat jälleen kokoontua ja tuoda esiin ”bolševistisia” oppeja. Niin ikään oikeisto koki vastapuolen teot sodan aikana moraalittomina ja oikeutetun sodankäynnin normeihin kuulumattomina. Murhat, joita oli toteutettu yhdessä venäläisten kanssa, olivat tällaisia ihmisyyden loukkauksia, joita ei voitu eikä haluttu unohtaa. Molemmat puolet pitivät viholliskuvaa yllä tuomalla esiin vastapuolen ihmisyyttä loukkaavat teot. Vastapuolesta käytettiin nimityksiä, joista voimakkaimmissa ”toinen” rinnastettiin jos ei itse paholaiseen, niin ainakin suoraan pahaan. Viholliskuvat olivat voimakkaita vuoden 1919 Tampereella, eikä rauhaan palaaminen tällaisessa tilanteessa ollut mahdollista.

Tampereen valloituksen muistojuhlalla oli moninaiset vaikutukset Tampereen kaupunkilaisiin. Ensinnäkin muistojuhlilla oli voimakas psykologinen vaikutus molemmille osapuolille. Voittaneelle puolelle se mahdollisti sodan voittamisen muistamista, kun se hävinneelle puolelle merkitsi pelkästään katkeraa muistoa vuodentakaisista tapahtumista. Toiseksi muistojuhlalla oli suuri ideologinen merkitys voittaneelle puolelle. Valkoinen Suomi sai rakentaa omaa ideologiaansa juhlien välityksellä, ja suojeluskunnat pystyivät käyttämään juhlia oman statuksensa parantamiseen sotien välisessä Suomessa. Kolmantena merkittävänä seikkana voidaan pitää sitä, että juhlien välityksellä vihollisuudet säilyivät kahden kansanosan välillä. Sodan muistaminen ja kansan voimakas jakautuminen kahtia ei mahdollistanut rauhaa, vaan molemmat puolet tunsivat syvää vihaa toisiaan kohtaan. Tampereella juhlittiin valloituksen muistojuhlat vuonna 1919, mutta ne eivät olleet koko kansan juhlat. Ne olivat valkoisen Suomen manifesti, jolla rakennettiin sitä valkoisen Suomen aatetta, joka vallitsi sotien välisessä Suomessa. Julkisen muistamisen kautta haluttiin rakentaa Suomea voittaneen puolen maailmankatsomuksen ja arvojen varaan. Tampereen valtauksen muistojuhla oli suojeluskunnan, kunnan porvariston ja Mannerheimin juhla, jossa valkoinen Suomi rakensi virallista totuutta Suomen sisällissodasta.

9. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

I. ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Suojeluskuntaa koskeva materiaali

- Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Suojeluskuntajärjestön historian ainekset. Paikkakunnittain koottuja tietoja suojeluskuntien historiasta ja tapahtumista.
- Tampereen suojeluskunnan esikunnan kokouspöytäkirjat 1920–1923

Tampereen kaupunginarkisto (TKA)

Tampereen kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1919

Tampereen työväenyhdistys ry

- Yleisten kokoukset pöytäkirjat 1919
- Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1919

Tampereen yliopisto (TaY)

Yhteiskunta- kulttuuritieteiden yksikkö, historia

- Rehtori Kaarlo Tiililän päiväkirjat 1919

II. PAINETUT LÄHTEET

Kertomus Tampereen kaupungin kunnallishallinnosta 1919

Kertomus Tampereen työväenyhdistyksen toiminnasta 1919

III. SANOMALEHDET

Aamulehti (AL) 1919–1920

Kansan Sana (KS) 1919

Sunnuntaitervehdys 1919

Suojeluskuntalaisen Lehti 1919

Työkansa 1919

IV. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahti, Martti 1987. Salaliiton ääriviivat: Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918–1919. Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin+Göös kirjapaino.

Haapala, Pertti 1986. Tehtaan valossa: Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820-1920. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Haapala, Pertti 2010a. ”Sota ja sen nimet”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Haapala, Pertti 2010b. ”Yhteiskunnallinen kompromissi”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Heiskanen, Jari 2001. ”Vuoden 1918 sodan pitkä varjo: Muistomerkkejä ja näkökulmia Tampereen katukuvassa vuosina 1918–1968”. Teoksessa Salminen, Tapio (toim.) 2001. Tampere: Tutkimuksia ja kuvauksia XI. Tampere: Tampereen Historiallinen Seura.

Hoppu, Tuomas 2008a. ”Punaisten asejunasta rintamataisteluihin”. Teoksessa Hoppu, Tuomas ja julkaisutyöryhmä (toim.) 2008. Tampere 1918. Tampere: Saarijärven Offset Oy.

Hoppu, Tuomas 2008b. ”Sodan muistaminen”. Teoksessa Hoppu, Tuomas ja julkaisutyöryhmä (toim.) 2008. Tampere 1918. Tampere: Saarijärven Offset Oy.

Hoppu, Tuomas 2008c. ”Tampereen vankileirit”. Teoksessa Hoppu, Tuomas ja julkaisutyöryhmä (toim.) 2008. Tampere 1918. Tampere: Saarijärven Offset Oy.

Hoppu, Tuomas 2008d. ”Tampere - sodan katkerin taistelu”. Teoksessa Hoppu, Tuomas ja julkaisutyöryhmä (toim.) 2008. Tampere 1918. Tampere: Saarijärven Offset Oy.

Hoppu, Tuomas 2010. ”Tampereen valtausoperaatio”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Junila, Marianne ja Jalagin, Seija 2010. ”Lapset ja sota”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Jutikkala, Eino 1979. Tampereen historia III. Tampere: Tampereen keskuspaino.

Kaarninen, Mervi 2008. Punaorvot 1918. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Kaarninen, Mervi 2010. ”Sotaorvot”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Klinge, Matti 1981. Suomen sinivalkoiset värit. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Kolbe, Laura 2008. ”Toukokuun kuudennentoista muistot ja merkitykset”. Teoksessa Kolbe, Laura ja Nyström, Samu 2008. Helsinki 1918: Pääkaupunki ja sota. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Lintunen, Tiina 2010. ”Naiset sodassa”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Palolampi, Erkki 1954. Tampere taistelee 1899–1944: Eräs läpileikkaus itsenäisyystaistelustamme. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Kivi.

Pekkalainen, Tuulikki ja Rustanius, Seppo 2007. Punavankileirit: Suomalainen murhenäytelmä 1918. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Peltonen, Ulla-Maija 2003. Muistin paikat: Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Peltonen, Ulla-Maija 2010. ”Sisällissodan muistaminen”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Roselius, Aapo 2010. Kiista, eheys, unohdus: Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944. Helsinki: Suomen Tiedeseura.

Saarela, Tauno 2010. ”Työväenliikkeen tulkinnat sisällissodasta”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Suodenjoki, Sami 2010. ”Vankileirit”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Tikka, Marko 2004. Kenttäoikeudet: Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tikka, Marko 2006. Terrorin aika: Suomen levottomat vuodet 1917–1921. Helsinki: Ajatus Kirjat Gummerus Kustannus Oy.

Tikka, Marko 2008. ”Tampereen kenttäoikeudet”. Teoksessa Hoppu, Tuomas ja julkaisutyöryhmä (toim.) 2008. Tampere 1918. Tampere: Saarijärven Offset Oy.

Tikka, Marko 2010a. ”Punainen ja valkoinen terrori”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Tikka, Marko 2010b. ”Suojeluskunnat sodan jälkeen”. Teoksessa Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas 2010. Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Vihavainen, Timo 2004. ” Alkusanat” Teoksesta Vihavainen, Timo (toim.) 2004. Venäjän kahdet kasvot: Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Villstrand, Nils Erik 2006. ”Kielirikka vapauden ilonmaljassa: Vapaussodan aloittamisen muistopäivä Vaasassa vuosina 1919–1938”. Teoksessa Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.) 2006. Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Voionmaa, Väinö 1935. Tampereen kaupungin historia IV osa: Tampereen uusin historia. Tampere: Tampereen kaupungin kustantama.

Väyrynen, Tarja 2006. ”Valtioiden sisäiset konfliktit ja rauhaanpalaamisen ongelmat: Rauhantutkimuksen teoreettiset ja eettiset lähtökohdat”. Teoksessa Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.) 2006. Kun sota on ohi: Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ylikangas, Heikki 1993. Tie Tampereelle: Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa. Porvoo: WS Bookwell Oy.